

MAREA UNIRE

1 DECEMBRIE 1918

magazin istoric

ANUL XXII NR. 12 (261) DECEMBRIE 1988

ANNO DOMINI MDCCCXXVIII KALENDIS DECEMBRIS HOC LOCUS
UNIO TRANSILVANIAE
UNIVERSA CON REGINA ROMANIA
SOLLENNI ET UNANIMO FORTISSIMO IN PERPETUUM ATQUE
IRREVOCABILI PROCLAMATIONE CUIUS REI MEMORIA

SALA UNIRE
1 DECEMBRI 1918

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XXII
Nr. 12 (261)
decembrie 1988

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

70 DE ANI DE LA FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

- Președintele Nicolae Ceaușescu despre lupta pentru unitate națională a românilor:
Mircea Mușat 2
- Unirea — unanim act de decizie al poporului:
Ion Popescu-Pufuri 5
- „Națiunea română într-un singur stat“:
Gheorghe Unc 11
- Consiliul Național Român Central și acțiunea sa pentru unirea Transilvaniei cu România:
Alexandru Roz 15
- Am semnat pergamentul Unirii:
Laurențiu Oanea 16
- De pe Dealul Secului, la Alba Iulia:
Elisabeta Ioniță 19
- 1916-1918. Academia Română — Patria mai presus de orice:
Alexandru Dobre, Marian Ștefan 23
- Recunoașterea dreptului istoric:
Ion Ardeleanu 27
- Documente străine inedite despre 1 Decembrie 1918:
I. Dumitriu-Snagov 28
- Victor Slăvescu — note zilnice: *Eugen Preda*... 35 ● Centenar Nehru: *Cristian Popișteanu*... 39 ● 1914 — Degringolada marilor imperii: *Philippe Erlanger*... 41 ● În București, acum 50 ani... 46 ● Cine l-a ucis pe ducele d'Enghien?: *Maurice Schumann*... 50 ● 1945. File din cronica rezistenței din Malaysia: *Gurchar Singh*... 55 ● Se desparte America Latină de Europa colonială?: *Fernand Braudel*... 59 ● Cărți sosite la redacție... 38
- Concursul Magazin istoric: 1918-1988. Unirea cea Mare — arc peste timp... 53 ● Cîștigătorii la ediția concursului 20 din 20... 62
- Poșta Magazin istoric... 63

COPERTELE NOASTRE

①4 Ardenta năzuință multiseculară de unire a tuturor românilor a fost desăvîrșită în urmă cu șapte decenii, prin făurirea statului național unitar — expresie a hotărîrii „de cuget și simțire” a întregului nostru popor. În imagini: instantaneu fotografic de la sărbătorirea Unirii în orașul Arad (asemenea însuflețite manifestări s-au organizat în zilele următoare datei de 1 Decembrie 1918 în toată țara) — coperta 1 — și câteva din volumele de documente istorice, cuprinzînd „credențialele” (mandate încredințate deputaților, imputerniciți, în numele întregii obști românești din Transilvania, să voteze unirea necondiționată cu patria-mamă, România) — coperta 4 (Unirea — unanim act de decizie al poporului, p. 5)

② Prin această maiestuoasă intrare se pătrunde în istorica sală unde a avut loc memorabila adunare a celor 1 228 deputați care au votat, la 1 Decembrie 1918, unirea Transilvaniei pentru totdeauna cu România (astăzi, în această încăpere funcționează Muzeul „Sala Unirii”)

③ Asemenea altor momente hotărîtoare ale istoriei românești, marche act istoric al Unirii de acum șapte decenii a constituit și constituie o sursă de inspirație pentru creatorii din domeniul artelor plastice. În imagine: compoziția intitulată Marea Unire 1918 (autor: Geta Mermeze).

Macheta artistică a coperților ①4: Titus Pittini, Radu Ion Popescu

PREȘEDINTELE NICOLAE CEAUȘESCU

DESPRE LUPTA PENTRU UNITATE

NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR

Din cele mai vechi timpuri poporul român s-a dezvoltat în vatra strămoșască a vechii Dacii într-o continuă confruntare cu nenumărate adversități și vicisitudini istorice. Valurile populațiilor migratoare, abătute secole de-a rindul peste pământul patriei noastre, poziția sa la interfevența intereselor expansioniste și rivalităților celor trei imperii vecine — otoman, habsburgic și țarist —, războaiele pustiitoare duse pe teritoriul nostru, distrugerile sau înstrăinarea a nenumărate valori materiale și spirituale, toate acestea, la care s-a adăugat, uneori, ocuparea unor teritorii ale țărilor române de marile puteri ale timpului, au frînat considerabil progresul social-economic al poporului nostru.

În pofida acestor condiții vitrege, românii nu și-au părăsit nicodată pământurile strămoșești, pe care le-au apărut cu toată dîrzenia, edificîndu-și viața statală proprie, manifestîndu-se, totodată, ca puternic factor de cultură și civilizație în această parte a continentului.

Analizînd experiența societății românești din cele mai îndepărtate timpuri și pînă în contemporaneitate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu cîtezanța gîndirii sale istorice, formulează adevărul conform căruia: „jugul asupririi străine poate frîna pentru un timp, poate întîrzia evoluția unui popor, dar nu-l poate împiedica să-și realizeze aspirațiile de libertate, unitate și progres, nu poate anihila acțiunea legilor inexorabile ale dezvoltării sociale dacă acest popor este hotărît să trăiască liber”.

„Poporul român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a format și s-a afirmat în condiții grele de muncă și luptă. S-ar putea spune că nu există metru de pămînt care să nu fi fost udat de lacrimile și singele moșilor și strămoșilor noștri. Dar, înfrîngînd greutățile uriașe, dînd jertfa supremă atunci cînd a fost nevoie, înaintașii au făcut totul pentru a apăra existența, libertatea și demnitatea poporului nostru, pentru măreția națiunii noastre, pentru dezvoltarea ei pe calea progresului și civilizației”.

Relevînd legăturile adînci, trainice dintre români și pămînturile pe care le locuiesc înăd din zorii istoriei, tovarășul Nicolae Ceaușescu demonstrează netemeinicia, caracterul tendențios, antiștiințific al acelor aserțiuni care încearcă să ignore sau să mistifice realitatea și adevărul istoric privind autohtonitatea și permanența poporului român în vatra sa strămoșască: „Unii istorici — arată secretarul general al partidului — încearcă azi să susțină teoria existenței, într-o anumită perioadă, a unui vid în spațiul carpato-dunărean. Cred că răspunsul l-au primit de mult. În primul rînd, înșiși oamenii mai înaintași și de cultură din acele vremuri au răspuns la aceasta vorbind despre locuitorii și voievozatele existente în spațiul carpato-dunărean — și cred că erau mai în cunoștință decît unii istorici de astăzi care încearcă să se facă atotștiutori și să nege realitățile, să nege ceea ce este rezultatul dezvoltării istorice. Răspunsul la aceasta l-au dat Mircea, Ștefan cel Mare, Ioan de Hunedoara, Mihai Viteazul. Cei care l-au învins pe Baiazid, care au ținut piept atîtor cuceritori, care au realizat primul stat centralizat al românilor din Țara Românească, Moldova și Transilvania. Ei nu au venit din altă parte, nu au căzut din cer, ei au trăit și s-au născut aici, pe acest pămînt și l-au apărut cu singele lor”.

Subliniind marile virtuți ale poporului nostru, călîte în focul luptei pentru apărarea pămîntului patriei, secretarul general al partidului evidențiază faptul că locuitorii acestor meleaguri carpato-danubiano-pontice nu și-au plecat capul sub jugul asupririi străine și nu au considerat nicodată vreun preț prea mare, inclusiv jertfa supremă, pentru a-și apăra libertatea și demnitatea. Elogiînd nestinsa dragoste de țară a poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază: „Înfruntînd furtuni pustiitoare, ținînd piept tuturor vitregiilor, el a adus o contribuție de preț la apărarea civilizației în această parte a lumii, la lupta popoarelor împotriva asupritorilor. Păstrînd nestinsă flacăra idealului de libertate, de independență și neatrînare, poporul român a dat, de-a lungul milenarei sale istorii, nenumărate pilde de eroism și spirit de jertfă”.

O coordonată a multimilenarei istorii a patriei noastre, evidențiată pe larg în opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, o constituie eroica luptă a poporului român pentru unitate și independență națională, izvorită din conștiința originii comune, a identității de limbă, de cultură, de obiceiuri și credințe, a permanenței în spațiul străvechii patrii dacice.

După cum este cunoscut, condițiile istorice au făcut ca românii — deși constituiau același popor, cu individualitate și trecut distincte în această parte a continentului — să trăiască multă vreme în formațiuni statale deosebite, așa cum a fost cazul și cu istoria Franței, Italiei, Germaniei în evul mediu. Granițele politice impuse de stăpîniri străine nu au despărțit însă niciodată poporul român, nu i-au înfrînt voința de a-și reface unitatea. Evidențiind factorii care au menținut și cimentat conștiința unității național-statale, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază: „*Datorită omogenității structurii economice, sociale și culturale a întregului teritoriu locuit de români, limbii unitare, precum și puternicei conștiințe a originii comune a locuitorilor, între cele trei state s-au dezvoltat permanente contacte și legături multilaterale intense. Conținut au avut loc schimburi de bunuri materiale, o puternică circulație de idei, de opere de cultură și artă și, mai presus de orice, s-a încheșat conștiința necesității luptei unite împotriva coterpitorilor, a dușmanilor comuni*”

Conștiința unității poporului român străbate întreaga noastră istorie, de la eroicele vremuri ale făuritorilor statului dac centralizat și pînă la înălțătoarele momente istorice ale desăvîrșirii unității naționale prin unirea Transilvaniei cu patria-mamă, în urmă cu șapte decenii. Analizînd acest drum glorios de lupte și jertfe, tovarășul Nicolae Ceaușescu evidențiază faptul că, în pofida condițiilor vitrege în care au trebuit să-și ducă traiul secole de-a rîndul, românii de-o parte și de alta a Carpaților n-au întrerupt niciodată legăturile economice, politice sau culturale dintre ei. „*Păstrarea acestor legături și comunități* — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — *nu ar fi fost posibilă dacă între toate aceste teritorii, între populația care a locuit de milenii nu ar fi existat o strînsă unitate din toate punctele de vedere*”.

Năzuințele seculare de refacere a unității statale a românilor au cunoscut o primă împlinire la hotarul dintre veacurile XVI și XVII, în timpul domniei lui Mihai Viteazul, care a reunit sub sceptrul său cele trei țări române surori: Muntenia, Moldova și Transilvania. Subliniind semnificațiile actului politic înfăptuit de viteazul voievod, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „*Un eveniment memorabil în istoria poporului nostru este unirea vremelnică a Țării Românești,*

Moldovei și Transilvaniei într-un stat feudal centralizat, sub conducerea marelui voievod Mihai Viteazul. Unirea de la Alba Iulia din 1600 s-a înscris pentru totdeauna, cu litere de aur, în hronicul țării, acest act devenind un simbol strălucit, însuflețitor pentru toate generațiile care au aspirat spre constituirea statului unic național”.

Personalitatea și fapta politică ale marelui domn au constituit pentru urmași înălțătoare imbolduri în lupta de afirmare și realizare a deplinei unități național-statale. Prelund programul politic de importanță fundamentală lăsat de prima unire a țărilor române, înfăptuită sub sceptrul lui Mihai Viteazul, generațiile secolelor XVII și XVIII au continuat lupta pentru unitate națională și de stat. „*O însemnătate deosebită pentru fundamentarea științifică a ideii unității de neam, de origine etnică și limbă a tuturor românilor* — precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — *au avut cronicarii și învățații poporului nostru din toate cele trei provincii*”. În scrierile lui Grigore Ureche, Miron și Nicolae Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Radu Popescu, Constantin Cantacuzino, ale unor cărturari sîrbi, sași sau maghiari din Transilvania sînt relevante originea comună a românilor, vechimea, comunitatea de limbă și de cultură a locuitorilor ce trăiesc de-o parte și de alta a Carpaților. O contribuție de seamă la afirmarea conștiinței unității de neam și limbă au adus-o învățații Școlii Ardelene.

Esența programelor naționale elaborate în cele trei țări române ilustrează caracterul unitar al dezvoltării istorice a poporului nostru, afirmarea dreptului istoric al românilor din Transilvania asupra pămîntului strămoșesc, strălucit exprimată în revoluția de la 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan, evidențierea continuității neîntrerupte în vatra străbună și îndreptățirea înaltei deciderate ale libertății și unității naționale.

În prima jumătate a sec. XIX, lupta pentru unire a românilor a intrat într-o nouă fază, corespunzătoare evoluției societății românești, angrenată în prefaceri structurale radicale. „*Aspirațiile poporului român spre unire* — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — *au fost exprimate cu pregnanță în cursul revoluției de la 1848, care a izbucnit aproape simultan în cele trei țări române fiind însuflețită de aceleași idealuri și revendicări*”. Rămînea poporului român să mai facă, după cum arăta Nicolae Bălcescu, „alte două revoluții: o revoluție pentru unitatea națională și, mai tîrziu, pentru independența națională, pentru ca astfel națiunea să intre în posesia deplină a drepturilor sale naturale”.

La un deceniu de la revoluția din 1848, masele populare din principatele române realizau, prin afirmarea voinței pro-

prii, unirea Moldovei cu Muntenia sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, act prin care se puneau bazele statului național român modern și se deschideau perspectivele materializării altor două importante imperative naționale: cucerirea independenței absolute de stat și desăvîrșirea unității național-statale, prin unirea Transilvaniei cu patria-mamă.

Apreciind Unirea din 1859 drept „*primul și hotărîtorul pas spre unificare statală*”, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază, totodată, că Războiul de independență din 1877 a marcat o importantă etapă pe calea înfăptuirii unității depline a poporului român. „*Participarea a numeroși voluntari transilvăneni înrolați sub drapelul românesc în războiul pentru cucerirea independenței a constituit o pagină impresionantă de solidaritate națională în realizarea uneia din cele mai de seamă năzuințe ale întregului nostru popor*”.

Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 apare astfel ca rezultat al unor îndelungate lupte a căror trăsătură distinctivă fundamentală a fost caracterul popular, faptul că a antrenat muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, cercurile înaintate ale burgheziei, principalele clase și pături ale societății, a jalonat procesul istoric al ascensiunii și afirmării națiunii române. „*Iată de ce — consideră tovarășul Nicolae Ceaușescu — nimeni, în afară de popor, nu poate pretinde că a înfăptuit unirea. Analiza desfășurării evenimentelor demonstrează elocvent că formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însușite de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atâtea generații de înaintași*”.

În făptuirea Marii Uniri din 1918 nu a aparținut unei singure clase sociale, unei pături sociale sau unui partid politic, ci ea a constituit scopul și acțiunea întregii națiuni; pentru acest ideal au acționat toate forțele societății românești. În acest cadru, coordonata fundamentală a politicii externe promovată după 1918 de toate guvernele și partidele politice de la conducerea țării nu putea să fie alta decât aceea de a obține confirmarea și recunoașterea pe plan internațional a energicelor hotărîri democratice, plebiscitare, pe care masele populare le înfăptuiseră prin lupta lor necurmată, în zilele de 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918.

„*Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii — în cadrul cărora rolul hotărîtor l-au avut masele populare — Unirea din 1918 a reprezentat o adevărată*

piatră de hotar în dezvoltarea României moderne.”

Unirea Transilvaniei cu țara a deschis calea spre dezvoltarea națiunii, a creat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluție a economiei, științei și culturii, pentru intensificarea mișcărilor revoluționare a clasei muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății.

Un rol deosebit de important, hotărîtor, în realizarea marilor aspirații de dreptate, libertate și o viață mai bună ale poporului i-a revenit clasei muncitoare, forța cea mai înaintată a societății românești.

Făcîr în 1921 ca primul partid politic la scara întregii țări după Unirea din 1 Decembrie 1918, Partidul Comunist Român a preluat conducerea maselor populare pe calea luptei pentru realizarea înaltelor deziderate ale națiunii, ale apărării independenței și suveranității țării. Sub conducerea Partidului Comunist Român, clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu toate forțele progresiste a luptat pentru transformarea revoluționară a societății românești, pentru edificarea unei patrii a libertății, a dreptății, a fericirii și bunăstării întregului popor. Pășind pe calea revoluției și construcției socialiste, înfăptuind ample obiective de dezvoltare și înaintare a României pe noi culmi de civilizație și progres, poporul român a apărut și consolidat, totodată, moștenirea lăsată de înaintași, așezînd la temelia tuturor mărețelor sale înfăptuiri de azi unitatea națiunii în jurul partidului și a secretarului său general.

„*Realitățile sociale de azi ale țării — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — întru-chipează încununarea și depășirea celor mai înalte năzuințe ale înaintașilor, a celor mai profunde idealuri ale maselor populare din România. Națiunea română socialistă — unită prin comunitatea felurilor și intereselor tuturor păturilor populației, indiferent de naționalitate — înfloresce și se afirmă tot mai viguros, asigurînd făurirea unei vieți libere și fericite pentru toți cei ce muncesc în patria noastră*”.

În anii glorioși ai Epocii Nicolae Ceaușescu, Unirea de la 1918 și-a găsit în opera secretarului general al partidului, președintelui României socialiste, ecoul de glorie la care îi dau dreptul lupta poporului român, sacrificiile și eforturile multiseculare ale întregii noastre națiuni. Realizările istorice de astăzi ale poporului nostru, construirea pe pămîntul străbun al patriei a societății socialiste multilateral dezvoltate constituie cea mai elocventă cinstire adusă înaintașilor și generațiilor care au luptat, s-au jertfit și au realizat Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. ■

Conf. univ. dr. Mircea MUȘAT

UNIREA – UNANIM ACT DE DECIZIE

AL POPORULUI ROMÂN

ION POPESCU-PUȚURI

Pregătită de o întreagă dezvoltare istorică, dorită cu ardore de întregul popor, înfăptuirea statului național unitar român a fost un proces îndelungat, care a necesitat o necontenită luptă din partea a zeci și zeci de generații.

În toamna anului 1918, această luptă pentru împlinirea dezideratului multiseclar al Unirii a intrat într-o fază decisivă. Etapele procesului de desăvârșire a statului național unitar s-au derulat într-o succesiune rapidă, caracteristică fiind maturitatea și responsabilitatea tuturor actelor și acțiunilor unui popor hotărât să-și făurească viitorul potrivit cu interesele sale fundamentale, după secole de nedreptate și opresiune.

Voința suverană a națiunii

La 12 octombrie 1918, conferința Partidului Național Român (P.N.R.) ținută la Oradea a proclamat dreptul la autodeterminare al românilor transilvăneni, hotărâre sancționată a doua zi de reprezentanții muncitorilor, cu prilejul congresului Partidului Social-Democrat. La 18 octombrie, în Parlamentul de la Budapesta, reprezentantul românilor transilvăneni a făcut cunoscută oficial hotărârea lor de a se folosi de dreptul la autodeterminare. Această luare de poziție, care prevedea independența provinciilor românești subjugate pînă atunci de monarhia austro-ungară, a constituit un document de o deosebită semnificație istorică, marcînd intrarea mișcării de eliberare a românilor în faza finală și, totodată, un răspuns la manifestul împăratului Carol I (1916-1918) care declara „rezolvată” problema națională în Imperiul austro-ungar pe calea federalizării. A doua zi (19 octombrie), a fost publicată declarația românilor ardeleni și bucovineni

refugiați în România, care a cerut unirea într-un singur stat a tuturor teritoriilor românești.

Cu deosebit interes și entuziasm au salutat socialiștii români evenimentele național-revoluționare din Austro-Ungaria. „A sosit timpul — arăta publicația socialiștilor români transilvăneni *Adevărul* — cînd toate națiunile și popoarele asuprite, nedreptățite și jupuite și-au ridicat cuvîntul, manifestîndu-și dorința de dezrobire și sînt gata să înceapă lupta cea mai crîncenă contra tiranismului care le-a sugrumat pînă acum”. Socialiștii români, se releva în continuare, sînt fericiti că trăiesc „în timpul acesta grandios” și că pot lua parte la marile prefaceri năzuite de mase.

La 30/31 octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.), alcătuit din inițiativa socialiștilor români — organism cu atribuții guvernamentale. Anunțînd constituirea lui, *Adevărul*, în manifestul *Revoluția a învins*, îl caracteriza „unicul for care reprezintă voința poporului român și se bazează pe libera hotărâre, asigurată de curentul vremii și de voința popoarelor libere”.

Mișcarea pentru unire cu-prinsese toate clasele sociale, se dezvoltă într-o puternică acțiune de masă, avînd obiective clare: înlăturarea dominației claselor asupritoare austro-ungare, autodeterminarea națională prin unirea acestor provincii istorice românești cu țara-mamă România.

În primele rînduri ale mișcării național-revoluționare pășea clasa muncitoare. Desfășurînd largi acțiuni greviste, muncitorii au trecut, începînd din luna octombrie, la alungarea autorităților austriece și ungare și la organizarea sfaturilor muncitorești, care, într-un sir de localități, au preluat puterea pe plan local. Alături de acțiunile muncitorești, au izbucnit flăcările răscoalelor țărănești. Țăranii alungau autoritățile fostei monarhii dualiste, atacau conacele, iar în unele locuri împărțeau produsele și chiar pămînturile moșierești.

Voința maselor și-a găsit un cadru larg de afirmare prin constituirea consiliilor naționale locale, județene, orașenești, comunale, purtînd, în unele locuri, numele de „sfaturi”, iar în altele de „senate”, „comitete”, „consilii” etc. Reprezentanții muncitorimii și țărănimii s-au înrolat în aceste

1 Decembrie 1918: mulțimile în fața intrării în cetatea Alba Iulia

consilii, aducând o contribuție de mare importanță la activitatea acestora. „Muncitorimea română — se sublinia în presa socialistă a vremii — declară că se alătură cu trup și suflet la Consiliul Național și așteaptă ca acest Consiliu să fie la înălțimea chemării”. La rândul lor, militarii constituiți în garda națională română declarau, prin jurământ solemn, că „poruncile consiliului nostru național le vom îndeplini cu cea mai mare însuflețire”.

La începutul lunii noiembrie 1918, datorită luptei maselor autoritatea regimului dualist austro-ungar în Transilvania era practic spulberată, armata austro-ungară dizolva-

tă și împrăștiată, jandarmii alungați de prin sate, poliția orășenească dezintegrată, organele administrative locale austro-ungare înlăturate în cea mai mare parte, autoritatea efectivă fiind exercitată de consiliile naționale locale conduse de C.N.R.C.

În aceste condiții, românii din Transilvania au decis convocarea Marii Adunări Naționale cu caracter constituant, care avea să hotărască unirea acestei provincii cu țara-mamă România.

Încă la 10 noiembrie 1918, *Adevărul*, într-un articol intitulat *Ce vrem?*, arăta că „dorul de libertate al poporului s-a

înfăptuit. Putreda și ticăloasă clasă stăpînitoare din Ungaria, care ne-a supt sîngele și ne-a batjocorit și ne-a umilit de atîtea veacuri, zace acum neputincioasă la picioarele revoluției biruitoare. S-au sfărîmat deodată cele mai groaznice lanțuri și cătușe ale robiei naționale și sociale... S-au creat pentru toate națiunile din țară putința ca singure să-și hotărască soarta, singure să decidă asupra viitorului lor și singure să-și croiască cadrele de stat în care vor dori să trăiască în viitor”. Socialiștii declarau răspicat: „Noi, românii din Ungaria și Transilvania, o singură dorință am avut întotdeauna, aceea, ca să putem trăi liberi și să nu fim supuși, să nu fim slugi nimănui. Această dorință a noastră e acum pe cale de îndeplinire. Nimeni nu va fi în stare s-o zădărnicească. Prin urmare, a sosit timpul cînd sîntem chemați să spunem ce vrem. Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin referendum, printr-o votare obștească [s.n.] în ce cadre de stat voințe să trăiască în viitor. Că ne vom îndești c-o autonomie sau vom alcătui din provinciile locuite de români un stat cu desăvîrșire independent, ori se va cere ca toți românii să se unească într-un singur stat, aceasta s-o hotărască poporul întreg al acestor provincii prin votul său. Noi social-democrații numai voința poporului o cunoaștem de suverană”.

Sub impulsul voinței nestăvilite a românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș de a-și decide singuri soarta, Consiliul Național Român Central cu sediul la Arad a hotărît, la 20 noiembrie 1918, la propunerea reprezentanților clasei muncitoare, convocarea Marii Adunări Naționale pentru 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, cetatea de glorie, unde fusese îndeplinită prima reunire a Munteniei, Moldovei și Transilvaniei sub sceptrul lui Mihai Viteazul.

¹ Referire la Crișana și Maramureș.

**„Aceasta o vrem,
pentru aceasta
trăim și muncim”**

Convocarea, un inflăcărat apel-manifest adresat naţiunii române, releva: „In numele dreptăţii eterne şi al principiului liberei dispoziţiuni a naţiunilor, principiu consacrat acum prin evoluţia istoriei, naţiunea română din Transilvania vrea să-şi hotărască însăşi [singură] soarta şi de acum înainte...”

Întrucât — așa cum hotărîse C.N.R.C. — decretarea unirii Transilvaniei cu România o puteau face numai reprezentanții tuturor claselor și categoriilor sociale, în convocare se sublinia că la Marea Adunare Națională sînt invitați să participe cîte doi reprezentanți ai societăților culturale, cîte doi aleși din partea fiecărei reuniuni de femei, de la fiecare școală medie, institut teologic, pedagogic și școală civilă, cîte un reprezentant al clerului profesional, cîte doi de la fiecare reuniune învățătorescă; garda națională urma să fie reprezentată prin cîte un ofițer și un soldat din fiecare secțiune județeană; tot cîte doi delegați trimiteau fiecare reuniune de meseriași; acestora li se adăugau reprezentanți ai celor două confesiuni ale românilor. Numărul delegaților Partidului Social-Democrat Român, ca reprezentant al muncitorimii organizate, era nelimitat; tinerimea universitară trebuia să delege cîte doi reprezentanți și, în fine, fiecare circumscripție electorală din Transilvania urma să trimită cîte cinci delegați, aleși de obștea populară.

În circulara sa către toate
consiliile naționale române,
C.N.R.C. dispunea ca „în ter-
men de 12 zile, scotote de la
datul acestui ordin, să se facă
în toate comitatele locuite de
români și fără osebite în fie-
care cerc electoral din aceste
comitate, alegeri de delegați
(deputați) cercuali pentru
Marea Adunare Națională Ro-
mână”. Circulara mai sublinia
că „este de dorit ca Adunarea
Națională să întruchieze în
mod cât se poate de demn...

Credentiaional.

Subsemnatul declară: 1. În cercul electoral al Radnei
din comitatul Arad s'au alic azi ca delegați ai acestui
cerc electoral doi Radnei

Marie Golding	1st	Mad
Dr. Emma J. Zeh	1st	Kaduna
James Johnson	1st	Kaduna
James Johnson	1st	Kaduna
Marie St.	1st	Cwin

Drept-urile suveranității delegați sunt prin aceste autorități a lui parte c. vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral și la alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual o să mă fac convocare în decursul anului aceste ori în anul următor și a contribuți cu votul lor la deciziile asupra sozilor viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Banatul Târnava.

De la din cartea electorală al cercului electoral
fapt în sine de la 1 ianuarie 1918.

[illegible]

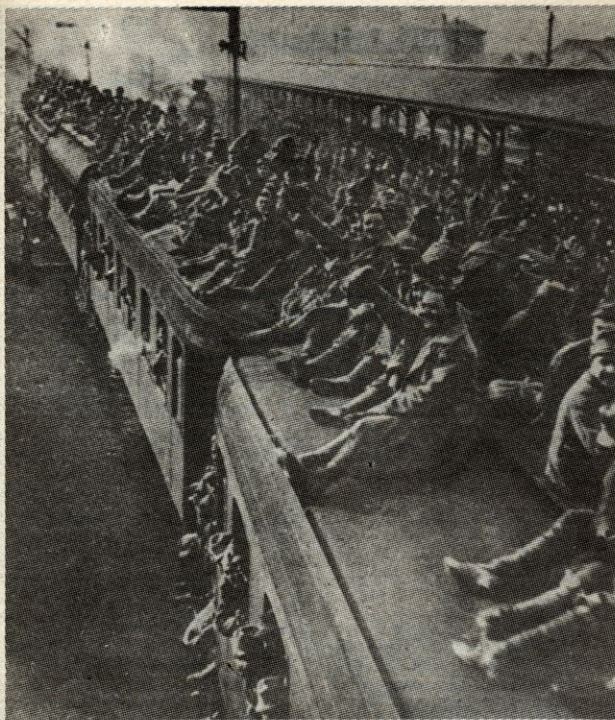
Prin mii de asemenea documente — cum este acest credențional eliberat de Cercul electoral al Rodnei, comitatul Arad — românii au imputernicit pe delegații lor să decidă „asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania...”

toate straturile națiunii noastre democratice. Nu ne îndoiim, aşadar, că industriaşii, comercianţii, ţăranii şi muncitorii fruntaşi, decisi şi devotaţi intereselor mari ale neamului românesc, vor afla în frăţească înţelegere designarea lor ca deputaţi ai cercurilor singurate".

În întreaga Transilvanie, după apelul de convocare la Alba Iulia a Adunării Naționale pentru data de 1 decembrie, imputerniciii ai C.N.R.C. s-au deplasat pentru a explica și a da informații concrete asupra modului de alegere și de participare la Marea Adunare Națională.

Pentru alegerea delegaților, populația română, organizată în consilii naționale locale, a convocat adunări populare în care toată obștea românească își desemna reprezentanții.

Alegările au avut un caracter profund democratic, Masele, în adunări deschise, și-a ales delegații care să exprime la Alba Iulia hotărârea lor de unire cu țara, dându-le în acest sens împuterniciri depline. Printre delegați puteai fi întâlniți numeroși țărani, învățători, muncitori, avocați, medici, preoți, studenți etc. Toți erau animați de năzuința de a exprima la Adunarea constituantă voința fermă a populației românești din Tran-

Români foști ostași în armata dublei monarhii se întorc la vetrele lor, alăturându-se luptei pentru desăvîrșirea statului național unitar

silvania de unire într-un singur stat național. Elocvente prin conținutul lor, mandatele date acestor delegați, intitulate felurit: „credenționale”, „proces-verbal”, „împuternicire”, „mandate” etc., purtau sute și mii de semnături. Ele reflectau voința necondiționată a populației românești, majoritară în Transilvania, de a hotărî singură asupra sorții sale. „Subscrisul birou al Adunării generale a poporului român din Țințari [comitatul Făgăraș] ținută la 24 noiembrie a.c. — se menționa în adresa întocmită de locuitorii acestei așezări — constată cum că marea adunare obștească cu mare însuflețire a ales ca reprezentant al său la mărita Adunare Națională română, care se va ține duminică în 1 decembrie a.c. la Alba Iulia, pe Ilarie Gontea din localitate, obligându-l ca necondiționat să se prezinte acolo încă simbătă pe 30 [una] c[urentă], și în numele

celor 2 800 de suflete române care locuiesc în această comună românească, să declare dorința noastră nestrămutată de a ne alipi României și prin aceasta a contribui la unirea tuturor românilor într-un singur stat național și independent”.

Adunarea poporului român din comuna Leșnic, comitatul Hunedoara, ținută la 28 noiembrie, alegea „în unanimitate de voturi ca reprezentanți ai ei la Marea Adunare Națională... pe învățătorul local Ioan Comșea, George Istvan și pe Nicolae și Aron Poruțiu, pe care îi posedă cu acest credențial, împuternicindu-i ca în numele nostru, al tuturor, să ia parte la Marea Adunare Națională și, acolo, în numele la toată suflarea românească din comuna Leșnic, să adereze și să declare sfînt și solemn că noi toți vrem întruchiparea [făptuirea] marelui ideal național

român, adică unirea tuturor românilor într-un stat național român... care va avea să ne ocrotească și păzească pe noi toți copiii ei, aceasta o vrem, pentru aceasta trăim și muncim...”

Semnificative pentru puterica dorință de unire cu România a populației românești sînt și cuvintele adresate Adunării Naționale în împuternicirea dată delegaților de locuitorii comunei Beba Veche: „Noi românii din cea mai nordică comună românească a comitatului Torontal, noi, care, secole de-a rîndul, am fost straje neadormită a întreg neamului românesc, noi, care... am simțit mai grav tirania dominațiunii străine, noi, din cuibul nostru Beba Veche — unde ne zac îngropați și moșii și părinții noștri, morți cu dorul unui vis neîmplinit — trimitem azi, cînd la Alba Iulia aleargă tot românul de bine, măritei Adunări Naționale salutul nostru frătesc. Iar pe delegații noștri îi împuternicim ca în fața întregii noastre Adunări Naționale să fie rostitorii înflăcărați ai adevăratelor noastre sentimente românești, să adereze în numele nostru la toate hotărîrile Adunării Naționale luate pentru asigurarea binelui și fericirii trănice a neamului românesc de pretutindenți”.

Organizațiile social-democrate de pe teritoriul Transilvaniei se pronunțau hotărît pentru unirea acestei provincii românești cu statul român.

De altfel, în cele patru volume existente la Muzeul Unirii din Alba Iulia¹ sînt cuprinse în original mii de împuterniciri ale adunărilor populare locale românești, întărite, la rîndul lor, cu mii și mii de semnături. Ele sînt o dovadă de necontestat că românii din Transilvania, folosindu-se de dreptul de liberă dispunere, au împuternicit pe delegații-deputați să hotărască unirea deplină și definitivă cu țara-mamă, România.

¹ Documentele Unirii sînt adunate în patru volume păstrate în colecția Muzeului Unirii din Alba Iulia, reunind actele originale ale acestui eveniment de epocală însemnătate istorică.

„Piatra fundamentală a fericirii neamului”

Pe temeiul năzuințelor profunde ale poporului român, lupta pentru unire a fost încununată prin Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia, desfășurată la 1 Decembrie 1918, care a încheiat și încununat procesul de făurire a statului național român unitar, independent și suveran.

Președintele Adunării George Pop de Băsești, tribunul memorandist, amintea în scurtul său cuvânt că „națiunea română la toate evenimintele mari istorice în trecut, și astfel și astăzi, s-a adunat pentru a decide asupra sorții sale. Așa, onorată adunare, în anii 1848, când era cea mai grea sarcină asupra națiunii române, greutatea robotelor, s-a adunat pe Cîmpia Libertății la Blaj și acolo Adunarea Națională a luat hotărîrea care avea să înfrunte iobăgia în care gemea națiunea română. După dezrobirea noastră din iobăgie a urmat o altă iobăgie și mai mare, iobăgia sufletelor noastre, și apoi a urmat iobăgia de clasă. Astfel, onorată adunare — sublinia el — la locul acesta sfințit de sîngele marilor noștri martiri v-ați adunat și d-voastră, ca să sfârșiți și cătușele robiei noastre spirituale, ale robiei noastre seculare și să decidem ca un popor liber asupra sorții noastre”.

Salutînd pe toți cei prezenți, salutînd adunarea liberă a tuturor românilor din Transilvania cu credința că aici se va pune „piatra fundamentală a fericirii neamului nostru românesc”, președintele George Pop de Băsești a declarat adunarea drept „constituantă și deschisă”.

Subliniem în mod deosebit caracterul juridic de *Adunare constituantă*, întrucît la Alba Iulia au participat, în primul rînd, delegații împuterniciți de masa poporului român din toate comunele și satele întinsului pămînt al Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului, investiți cu mandate speciale asupra a ceea ce aveau să hotărască. La Alba

Iulia nu a fost o simplă adunare unde s-au adoptat declarații, ci un for constituant în care s-a decis destinul istoric al Transilvaniei.

Marea Adunare Națională Constituantă a românilor din Transilvania s-a desfășurat în deplină libertate. Prin forma sa de organizare, prin participarea largă a maselor, a delegaților aleși prin votul unanim al întregii populații, ea a căpătat un profund caracter plebiscitar, reprezentînd populația românească majoritară pe aceste meleaguri, care era în drept să hotărască asupra soartei sale. Cei 1228 delegați-deputați prezenți la istorica adunare — un adevărat parlament — aleși prin vot deschis de toate circumscripțiile electorale, de organizațiile politice, economice, profesionale, culturale, religioase, militare, feminine, studențești și sportive de pe întreg teritoriul Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului

— au fost împuterniciți de alegători — cum se poate lesne constata din miile de credenționale acordate lor — să voteze unirea Transilvaniei cu România. Printre ei se aflau oameni politici, frunți ai Partidului Național Român ca George Pop de Băsești, Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, Ioan Suciu ș.a. La Marea Adunare Națională Constituantă participau de asemenea 150 delegați-deputați ai social-democrației române, membri ai conducerii Partidului Social-Democrat Român, Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Tiron Albani, Ion Mihuț, Iosif Receanu, Bazil Surdu, Enea Grapini, Emil Isac, Valeriu Roman. Erau prezenți, de asemenea, ca delegați mulți intelectuali cu vederi înaintate, ca dr. Petru Groza, Emil Petrovici, Ioan Vidu, Emil Bologa, țărani, orășeni etc.

Votul delegaților a fost înțîrit de prezența, la memoria bilul eveniment, a celor peste

Cu trenuri speciale, cu căruțe, căldări sau pe jos, satele și orașele transilvane și-au trimis reprezentanții la Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 (în imagine, delegația comunei Gălbîu)

100 000 oameni din toate regiunile transilvănene, dintre care 10 000 muncitori, de sulele de mii de semnături care acreditau mandatele delegaților. Au luat parte — faptul are o profundă valoare de simbol — și reprezentanții veniți din celelalte provincii istorice românești. Această largă prezență națională a conferit actului Unirii un caracter plebiscitar și a reprezentat cea mai elocventă expresie a voinței și hotărârii unanime a poporului român de a se reuni într-un singur corp politic.

Rezoluția, votată cu entuziasm de Marea Adunare Națională Constituantă și aprobată prin aclamațiile tuturor participanților, proclama solemn unirea cu România a teritoriilor românești de peste munți.

Actul istoric de la 1 Decembrie 1918 a constituit un eveniment de o covârșitoare importanță în viața poporului român, marcând împlinirea unei cerințe fundamentale a procesului istoric obiectiv de dezvoltare a societății noastre.

Măreț act de dreptate istorică, „făurirea statului național unitar român — apreciază secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a fost, astfel, rodul luptei principalelor clase și pătri ale societății, a întregului nostru popor, o expresie a legităților obiective ale progresului social și național, care a asigurat unitatea deplină și pentru totdeauna a națiunii noastre, deschizând calea afirmării ei tot mai puternice în viața economică și politică a lumii”.

Hotărârile istorice de la Alba Iulia au fost aprobate de către naționalitățile conlocuitoare. În cadrul unor adunări, care au adoptat rezoluții, sașii, șvabii, evreii și-au exprimat voința și hotărârea de a trăi împreună cu poporul român în statul național unitar — România. La aceste acte și-au dat adevizunea și un mare număr de maghiari (muncitori, țărani, intelectuali), care au înțeles că numai alături de poporul român își pot asigura o viață prosperă.

În Rezoluția de unire, votată de Marea Adunare Na-

țională Constituantă de la Alba Iulia, cum era și firesc, pe lângă hotărârea necondiționată, de unire a Transilvaniei cu țara, s-a prevăzut a se înfăptui și o serie de reforme cu caracter burghezo-democratic, în folosul maselor muncitoare de la orașe și sate: statornicirea unui regim democratic, la baza căruia să stea votul universal, reforma agrară, libertatea și egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii țării, legislație înaintată pentru muncitori etc. etc.

„România socialistă de mine”

Înfăptuirea unității statale prin unirea tuturor provinciilor românești într-un stat național unitar a fost salutată de Partidul Socialist și de Comisia Generală a Sindicatelor din România. „Ca socialiști români, internaționaliști — se sublinia în Declarația Partidului Socialist, publicată în *Socialismul* din 17 februarie 1919 — salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărâte. Partidul Socialist din România, ca reprezentant al clasei muncitoare, își ia angajamentul de a lupta împreună cu muncitorimea din teritoriile alipite pentru respectarea libertăților și drepturilor cucerite și socoate ca un punct al său de onoare respectarea drepturilor minorităților de altă naționalitate, pe toate terenurile: economic, politic și cultural”. Punîndu-și toată nădejdea în noile forțe proletare călîte în lupta de secole în contra unei duble apăsări, „Partidul Socialist din România face apel la toate forțele proletare și socialiste pentru unificarea lor, formînd un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie, spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă. România nouă de astăzi, — se sublinia în această Declarație —

trebuie să devină România socialistă de mine”.

Deținerea puterii în stat și după 1918 de către burghezie și moșierime, cu limitele lor de clasă, a făcut ca în anii de după Unire o serie de năzuințe ale maselor populare să nu fie soluționate pe deplin. Clasele stăpînitoare urmăreau să folosească noile împrejurări pentru a-și întări pozițiile politice, economice, accentuînd exploatarea clasei muncitoare, a celorlalți oameni ai muncii, continuînd să lege interesele României de unele din marile puteri imperialiste. Aceasta a dus la ascuțirea contradicțiilor de clasă, la intensificarea luptei clasei muncitoare și a partidului ei, pentru apărarea intereselor maselor populare, împotriva exploatații și asupririi, pentru cucerirea de noi drepturi și libertăți democratice.

Făurirea, în mai 1921, a Partidului Comunist Român, primul partid politic organizat la scara întregii Români, a constituit un moment istoric de importanță deosebită în organizarea și desfășurarea mișcării revoluționare din țara noastră, pentru unirea muncitorimii, a tuturor forțelor înaintate în lupta împotriva politicii claselor exploatatoare, pentru apărarea intereselor vitale ale întregii națiuni. Prelundu-și ducînd mai departe cele mai bune tradiții ale poporului, animat de fierbinte patriotism, partidul comunist, legat prin infinite fire de masele populare, din mijlocul cărora s-a făurit, a devenit cel mai fidel și cel mai consecvent reprezentant al intereselor și aspirațiilor vitale ale poporului. El s-a ridicat pentru bunăstarea și progresul maselor, pentru dreptate și egalitate între toți cetățenii țării fără deosebire de naționalitate, pentru înlăturarea exploatații și asupririi sociale și naționale. El s-a situat cu fermitate în apărarea independenței naționale, a integrității teritoriale și a suveranității patriei, fiind forța cea mai activă în organizarea luptei împotriva fascismului și revizionismului, pentru apărarea edificiului național-statal realizat prin voința și lupta

(Continuare în p. 33)

Un rol deosebit de activ în mișcarea pentru unirea Transilvaniei l-au jucat proletariatul, mișcarea muncitorească și socialiștii... Rolul clasei muncitoare s-a manifestat pregnant și prin influența pe care a exercitat-o asupra programului politic al Unirii, în exprimarea revendicărilor cu caracter democratic revoluționar.

NICOLAE CEAUȘESCU

„NAȚIUNEA ROMÂNĂ ÎNTR-UN SINGUR STAT”

GH. UNC

Ideea unirii tuturor românilor într-un stat național unitar a însușit toate clasele și păturile sociale, a inspirat programele partidelor și grupărilor politice, reprezentând un obiectiv fundamental al întregului popor român. Reflectând acest adevăr, organizațiile muncitorești au subliniat, în repetate rânduri, că asupra necesității unirii, „toți românii sînt de o părere”, că „întregirea țării e dorința comună a tuturor”. În concepția socialiștilor, desăvîrșirea unității naționale și de stat constituia o etapă firească în procesul afirmării libere, de sine stătătoare a poporului nostru. „Străbunii noștri ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc; părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru: nouă ne este dat de a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face egalitatea să nu fie un van nume”.

Continuatoare pe o treaptă superioară a glorioaselor tradiții de luptă pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român, mișcarea muncitorească și socialiștii din țara noastră a avut ca preocupare constantă, de la începuturile sale, emanciparea socială și împlinirea năzuințelor de unitate națională. „Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cît timp un frate de al nostru va geme în

lanțurile sclaviei și vom lup-
ta necurmat, așteptînd cu ne-
răbdare și credință în viitor
fericita zi cînd, mîna-n mîna,
vom putea striga liberi și îm-
preună: «Trăiască România!»”,
se poate citi într-un articol
publicat în 1883, într-unul
din primele numere ale re-
vistei socialiste *Dacia viitoare*.

*Manifestație a românilor din Arad
în favoarea unirii Transilvaniei cu
România*

În numele trecutului glorios

În activitatea consacrată mobilizării maselor la luptă pentru împlinirea marelui deziderat național, socialiștii au apelat permanent la argumente de ordin istoric, evocând vremurile cînd toți românii trăiau laolaltă în hotarele Daciei străbune. Afirmînd drepturile românilor de a-și restabili statul lor național-unitar în marginile teritoriale firești, pe care dreptul istoric și rațiunea li le confereau, revista mai sus-amintită preciza că era vorba despre pămîntul „dat cu singele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori seculară... Voim dar ceea ce este al româ-

reciștigate libertatea politică și economică". „La luptă dar — scria, gazeta *Munca* mai apoi, —, căci numai prin luptă ne vom dezrobi". În cadrul acestei lupte — arăta în 1891 revista *Contemporanul* — „România liberă e un centru, un simbur în jurul căruia se grupează toți românii supuși pentru a ajunge la îndeplinirea aspirațiilor și a idealurilor lor".

Odată cu înființarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893, clasa muncitoare și-a spus cuvîntul cu și mai multă putere în problemele care confruntau viața social-politică a țării. În acest context s-au înscris și luările de poziții împotriva agravării asuprii naționale a românilor aflați sub dominație străină. Astfel, chiar la congresul de constituire a partidului clasei muncitoare din România, condamnat asuprirea străină, delegații au relevat faptul că „în Transilvania trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic... sînt supuși la neconținute vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule". Această stare de lucruri a fost adusă la cunoștința străinătății de către socialiștii români și cu prilejul congreselor socialiste internaționale, cum a fost cel de la Zürich, din august 1893.

Procesul înscenat frunțarilor mișcării memorandiste¹ a stîrmit mînia și protestul tuturor forțelor sociale și politice din societatea românească a timpului. Relevant caracterul de masă al acțiunilor de solidaritate a românilor din vechea Românie cu frații din Transilvania, gazeta socialistă *Munca* din mai 1894 scria: „Toți oamenii cinști și sinceri simpatizează cu acuzații, cu poporul românesc din Transilvania, care se agită și vrea să-și aibă drepturile lui. În țară la noi s-au făcut mitinguri de protestare, de solidaritate cu acuzații din Cluj, cu poporul suferind. Purtarea stăpînirii maghiare este nedemnă, procesul intentat românilor este condamnat din toate punctele de vedere. Aceasta este părerea

...Iosif Junianca...

noastră, a socialiștilor, în procesul dintre stăpînitorii unguri și români".

„Ne pretindem prin luptă drepturile"

La începutul secolului XX realizarea statului național român unitar, care preocupa în gradul cel mai înalt întregul nostru popor, a concentrat și mai mult atenția socialiștilor. Aceasta și-a găsit expresia, printre altele, în documentele partidului clasei muncitoare, în scrierile militanților socialiști, în luările de poziții la diferite întruniri, conferințe, adunări etc. La Congresul Partidului Social-Democrat din ianuarie 1910, N.D. Căcea, expunînd raportul cu privire la programul partidului, în încheierea cuvîntării sale a făcut următoarea propunere: „Înainte de a termina, propun ca să transmitem celor 3 000 000 de români care duc o viață asuprită dincolo de hotarele României, îmbărbătări pentru uriașa luptă pe care o duc pentru dobîndirea votului universal. Să ne afirmăm solidaritatea cu proletariatul român din Transilvania". În această lumină, în Programul P.S.D. adoptat la congresul menționat, se specifică: „Partidul Social-Democrat va lupta, cum luptă partidele socialiste din toate țările, contra oricărei subjugări naționale".

În concepția mișcării socialiste, făurirea statului național unitar român se im-

Reprezentanți ai socialiștilor în Consiliul Național Român Central: Ioan Flueraș...

nului, lui să-i aparțină, ca înjustă, neomenoasă și nedemnă, de secolul în care trăim dominare a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege".

Recunoscînd legitimitatea năzuințelor naționale ale românilor, socialiștii au enunțat și căile pentru îndeplinirea lor. De pildă, în articolul *Românii de dincolo*, apărut în publicația socialistă *Drepturile omului*, din mai 1885, se releva că pentru emanciparea națională a românilor transilvăneni „va trebui ca poporul muncitor să se răscoală încă o dată ca pe vremea lui Horea și ca pe vremea lui Avram Iancu să-și

¹ Magazin istoric, nr. 7, 8/1978.

punea ca o necesitate istorică, reclamată de însăși dezvoltarea țării, de progresul economic, social și politic al poporului român. „O țară, ca un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice — scria, în 1911, C. Dobrogeanu-Gherea. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad”. La rindul său, Mihail Gh. Bujor scria, în *Calendarul muncii* din 1916: „...Social-democrația se ridică împotriva ciunțirii țărilor constituite, împotriva fringerii popoarelor în bucăți, împotriva suprimării vieții naționale a popoarelor. Ea a proclamat întotdeauna dreptul imprescriptibil și inviolabil al tuturor națiunilor la viață liberă și integrală”.

Asemenea poziții erau împărtășite și de militanți ai mișcării muncitorești și socialiste din provinciile istorice românești aflate sub dominație străină. Astfel, la Congresul VIII al social-democrației transilvănene (1913), fruntașul socialist Iosif Cizer, după ce a condamnat cu vehemență asuprairea socială și națională a românilor, a declarat că drepturile la viață liberă și demnă se cuceresc numai prin luptă: „Noi românii, care sîntem apăsați de două ori și ca nație și ca clasă, trebuie să ne pretindem prin luptă hotărâtă drepturile”. Aceeași poziție o afirma și militantul socialist bucovinean George Grigorevici, care scria următoarele: „Idealul socialistului ca individ este unirea tuturor românilor...”

...Tiron Albani...

Dacă se poate opune cineva la unirea fărămișărilor de aceeași nație sînt tocmai păturile conducătoare, reprezentanții capitalismului, care frîngînd un popor în multe bucăți, mai ușor îl poate exploata”.

Comunitatea de feluri a dus la stabilirea unor strînse contacte între mișcarea muncitorească din vechea Românie și cea din teritoriile românești aflate sub dominație străină. Astfel, încă în numărul din 16 februarie 1885, redacția ziarului socialist *Drepturile omului* și-a propus să-și difuzeze numerele și printre românii din ținuturile subjugate, iar revista teoretică *Viitorul social* și-a fixat ca scop stabilirea unor „colaboratori constanți” în teritoriile respective. Dezvoltarea legăturilor între socialiștii de pe ambele versanți ale Carpaților s-a concretizat și în schimburile reciproce de delegați la congrese și conferințe, în pregătirea de cadre, în intensă corespondență, în acordarea de sprijin material și moral în acțiunile întreprinse. Dezvăluind resorturile acestor legături și pledînd, în continuare, pentru amplificarea lor, Mihail Gh. Bujor, într-un articol publicat în *Adevărul* din 1906, organ al socialiștilor români transilvăneni, scria: „Aceleași interese și dureri ne leagă, același scop unic ne încălzește inimile, același grai ne înlesnește înțelegerea, propaganda, schimbul de idei, de publicații, de servicii; să ne înțindem dar cu frăție mină”.

Evenimentele primului război mondial, la care România a participat, în anii 1916-1918, din dorința de a-și înfăptui unitatea național-statală, au scos în evidență elanul patriotic, dăruirea și devotamentul națiunii române în ansamblul său. În lupta pentru apărarea libertății, unității și independenței naționale, ostile române, masele populare din întreaga țară au înscris la Mărăști, Mărășești, Oituz și în multe alte locuri pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte. La acest efort gene-

ral și-a adus contribuția și clasa muncitoare. Evocînd patriotismul clasei muncitoare din acei ani, ziarul *Socialismul* aprecia că socialiștii au acționat cu curaj pentru destinele patriei. Din această cauză, sute dintre ei „au fost închiși, condamnați, trimiși în Germania sau în subteranele de la Jilava, ținûți în aresturile preventive ale capitalurilor de județe sau trimiși la Doftana”.

...Enea Grapini

Sprijinul deplin al muncitorimii române

Rolul activ al mișcării muncitorești din țara noastră s-a manifestat cu putere în întregul proces de desăvîrșire a unității național-statale a românilor. Socialiștii au exercitat o importantă influență asupra programelor politice adoptate în acea vreme, determinînd înscrierea în ele a unor obiective cu caracter democratic în favoarea maselor. Ei au avut o contribuție de seamă la înfăptuirea tuturor marilor acte care au concurat la unirea Transilvaniei cu România. Astfel, rezoluția de autodeterminare a națiunii române din Transilvania formulată la Oradea, la 12 octombrie 1918, de către Comitetul Executiv al Partidului Național Român (P.N.R.) a fost așa, cum se arăta într-un manifest al acestui partid, rezultatul „hotărîrii unanime a conducerii Partidului Național Român și primită din partea organizației

române a Partidului Social-Democrat". Socialiștii nu numai că și-au dat adeziunea la acest document, despre care organul lor de presă *Adevărul* scria că „are un caracter istoric”, dar, atunci cînd Alexandru Vaida-Voievod l-a expus în Parlamentul ungar, muncitorii români care lucrau la uzinele de muniții din jurul Budapestei (Csepel și Kispes) „erau gata să-i sară în ajutor cu armele dacă ar fi îndrăznit cineva să se atingă de el”.

De o însemnată deosebită pentru afirmarea luptei pentru autodeterminarea românilor din Transilvania a fost crearea, la 30/31 octombrie 1918, la inițiativa socialiștilor, a Consiliului Național Român Central (C.N.R.C.), format din șase social-democrați și șase reprezentanți ai Partidului Național Român. Compoziția acestui organism suprem al mișcării de eliberare națională a românilor demonstrează încă o dată rolul, ponderea și influența muncitorilor în viața politică transilvăneană. C.N.R.C. a întrunit, din primul moment, adeziunea tuturor românilor din Transilvania. Toate clasele și păturile sociale, precum și grupările politice românești au aderat la acest forum. Muncitorimea română, prin articole de presă, prin adunări și demonstrații, prin toate acțiunile întreprinse, i-a acordat sprijinul său deplin. În articolul *Întreg poporul român se alătură la Consiliul Național Român*, gazeta socialistă *Adevărul* scria: „Vremurile mari de azi cer și hotărâri mari. Astfel a fost hotărîrea alcătuirii Consiliului Român al națiunii române... Muncitorimea română și-a ținut de datoria ca-n primul rînd să dea cuvînt hotărîrii sale de a sprijini cu toate puterile acțiunea Consiliului Național Român. Sînt în curgere tocmai acum nenumărate adunări populare la care muncitorimea română declară că se alătură cu trup și suflet la Consiliul Național Român și așteaptă ca acest consiliu să fie la înălțimea chemării, lucrînd, atît pentru dezrobirea națională a neamului românesc..., cît și pentru ridicarea la o treaptă socială mai

bună a poporului muncitor și a țărânilor române”.

În marile centre industriale ale Transilvaniei (Valea Jiului, Reșița, Brașov ș.a.), muncitorii și-au creat sfaturile sau consiliile muncitorești, care au acționat împreună cu consiliile naționale locale.

În condițiile create după eşuarea tratativelor de la Arad (13-14 noiembrie 1918) dintre reprezentanții C.N.R.C. și împuterniciții guvernului ungar, socialiștii și-au reafirmat poziția principială, în sensul că nu pe calea pertracțiilor se va putea obține împlinirea idealului național, ci prin lupta activă a maselor. Ca atare, în prima sesiune a Consiliului Național Român Central de după tratativele menționate, la inițiativa socialiștilor, prin reprezentantul lor în C.N.R.C. Ioan Flueraș, s-a pus, problema convocării unei mari adunări naționale plebiscitare a tuturor românilor. Propunerea a fost adoptată în unanimitate. Evocînd acest moment, amintitul fruntas socialist, în articolul *Cum am ajuns la Alba Iulia*, avea să scrie: „Această atitudine [a guvernului ungar] m-a determinat pe mine să propun, în prima sesiune a Consiliului Național, în numele Partidului Social-Democrat, convocarea unei mari adunări naționale, pentru a consulta întreg poporul român asupra viitorului său. Propunerea mea a fost primită cu unanimitate”.

La 15 noiembrie 1918, C.N.R.C., printr-o circulară, aducea la cunoștința consiliilor naționale locale, hotărîrea organizării alegerilor pentru desemnarea de delegați (deputați) pentru înaltul forum național plebiscitar, iar 5 zile mai tîrziu, la 20 noiembrie, a fost dat publicității textul istoric al convocării Marii Adunări Naționale, pentru 1 decembrie, la Alba Iulia.

Să mergem cu toții acolo

Alegerea delegaților s-a făcut în cadrul unor adunări largi, cu participarea tuturor categoriilor sociale, fapt care

le-a conferit un caracter profund democratic. În această atmosferă înălțătoare s-au făcut alegeri de delegați și în cadrul organizațiilor social-democrate. În adunarea electorală a membrilor P.S.D. din Orăștie, de pildă, au fost aleși ca delegați Ioan Herța și Adam Oltean, fiind împuterniciți „a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română”. În mandatul delegatului ales din partea organizației social-democrate din Brașov se specifica: „Conform alegerii din 24 noiembrie 1918 eliberăm spre certificare acest mandat trimisului nostru, tov. George Grădinaru, ca participant la Adunarea Națională din Alba Iulia din partea Secțiunii române a Partidului Social-Democrat din Brașov”. Astfel de mandate imperative de unire au fost emise delegaților și de către organizațiile social-democrate din Arad, Timișoara, Lugoj, Deva, Sibiu, Hunedoara, Turda, Reșița etc.

O deosebită atenție au acordat organizațiile muncitorești pregătirii și mobilizării maselor în vederea participării la forumul național. Editorialul intitulat *La Alba Iulia*, publicat în *Adevărul* declara solemn: „Se vor întruni aici toți reprezentanții chemați ai neamului românesc din Ungaria și Ardeal și prin cuvîntul lor vor arăta lumii întregi voința întregului neam. Se va arăta în primul rînd că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voiește acum să devină cu deașvîrșire liberă și să se contopească într-un singur stat național”. Se vor proclama, apoi, acolo, scria gazeta, o suită de legi și reforme, pentru ridicarea poporului român, „la o treaptă socială mai înaltă și omenescă”. Pentru toate acestea, „să mergem cu toții acolo”.

Încă de la 27 noiembrie, la Alba Iulia au început să sosesc delegați din toate colțurile pămîntului transilvan, împuterniciți, prin credenționale, să voteze Unirea. Alături de ei, masive grupuri de țărani, muncitori, intelec-

(Continuare în p. 33)

Unirea a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român din Moldova, Muntenia și Transilvania, de cărturarii și marii gânditori ai neamului, a activității desfășurate de elementele revoluționare, de militanții socialiști, a aspirațiilor și voinței întregului popor român.

NICOLAE CEAUȘESCU

CONSILIUL NAȚIONAL ROMÂN CENTRAL

ȘI ACȚIUNEA SA PENTRU UNIREA

TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA

Dr. ALEXANDRU ROZ

Actul Marii Uniri din 1918 — cel mai însemnat moment de pînă atunci al dezvoltării istorice a națiunii române — venea să împlinească toate vrellle înaintașilor și să justifice jertfele unor generații întregi de luptători. El a fost adînc gîndit și temeinic pregătît. Autoritatea, forul care a condus și dirijat în toate amănuntele și în cel mai înalt spirit democratic această grandioasă epopee națională a fost Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.) sau Marele Sfat al Națiunii Române, cum pe drept i s-a mai spus.

Din inițiativa socialiștilor

Constituirea C.N.R.C. a avut loc la 30/31 octombrie 1918, în cadrul unei ședințe care s-a ținut în localul Hotelului „Jägerhorn” (Cornul Vinătorilor) din Budapesta, locul de întîlnire al parlamentarilor români transilvăneni. Inițiativa a aparținut socialiștilor, propunerea concretă fiind făcută de Ioan Flueraș, originar din părțile Aradului și unul dintre fruntașii socialiști cu mare prestigiu în rîndurile muncitorilor. În relatările sale privind discuțiile purtate de către reprezentanții Partidului Social-Democrat Român din Transilvania cu cei ai Partidului Național Român (P.N.R.),

I. Flueraș preciza că, întrucît „revoluția era așteptată”, el a propus ca „să înființăm un Consiliu Național al Românilor, care să preia conducerea teritoriilor locuite de români...”

Propunerea a fost acceptată și, pe bază de paritate, s-a constituit noul organism, alcătuit din 12 reprezentanți, 6 din partea socialiștilor (Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Baziliu Surdu, Enea Grăpini, Tiron Albani și Iosif Renoi) și 6 din partea P.N.R. (Teodor Mihali, Vasile Goldiș, dr. Al. Vaida-Voievod, dr. Ștefan Cicio-Pop, dr. Aurel Vlad și dr. Aurel Lazăr). Momentul a fost marcat printr-un manifest publicat într-o ediție specială a ziarului *Adevărul*. „Consiliul Național Român — se preciza în document — stă pe baza principială a liberei dispoziții

asupra sorții lor a națiunilor, principiu fixat de președintele Wilson ca condiția păcii și recunoscut din partea reprezentanței oficiale a monarhiei și a Ungariei, de asemenea și de Consiliul Național Maghiar”.

Manifestul a fost redactat de Iosif Jumanca, fiind discutat apoi cu ceilalți membri ai C.N.R.C. și multiplicat în 18 000 exemplare. Primul curier care a plecat spre Arad. Orăștie și Timișoara, cu pachete conținînd acest document, a fost muncitorul Dumitru Izvernar. În cadrul ședinței din 30 octombrie 1918 a fost ales ca președinte al C.N.R.C. Ștefan Cicio-Pop¹.

¹ Liderii P.N.R. intrați în componența C.N.R.C. erau cele șase persoane ce formau Comitetul Executiv al P.N.R. ales în cadrul Conferinței de la Oradea, din 12 octombrie 1918, reîntîlnire care avusese loc în casa

După constituire, C.N.R.C. și-a stabilit sediul la Arad, în modesta locuință a lui Ștefan Cicio-Pop, din actuala stradă 6 Martie, nr. 3.

A doua zi după crearea C.N.R.C., în Transilvania a început revoluția burghezodemocratică. Masele populare transilvănene s-au ridicat la

orădeanului Aurel Lazăr și în cadrul căreia fusese adoptată *Declarația privind dreptul de autodeterminare a românilor din Transilvania*, document ce proclama, între altele, independența națiunii române subjugate din monarhia austro-ungară, dreptul ei de a hotărî și dispune liberă de soarta sa, de a fi singură în măsură să-și trimită reprezentanți la viitorul congres de pace. Declarația a fost concepută și redactată de Vasile Goldiș, „omul condeiului, stilizatorul impecabil de comunicare, eucetătorul politic de mare talent”, cum îl caracteriza cunoscutul publicist I. Clopoțel. Document de mare însemnătate, Declarația a fost primită și acceptată și de P.S.D.R. din Transilvania și ea a stat la baza întregii lupte a românilor transilvăneni până la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Pentru realizarea practică a prevederilor din Declarație, s-a consti-

luta împotriva asupririi sociale și naționale, pentru unirea cu România, pentru reforme și drepturi democratice. Despre amploarea și caracterul popular al revoluției, ziarul *Românul*¹, în articolul semnificativ intitulat *Din zilele*

tuit un comitet de acțiune format din 6 membri (V. Goldiș, președinte, Aurel Lazăr, Al. Valda-Volevod, Aurel Vlad, Șt. Cicio-Pop și Teodor Mihali); el era și Comitet Executiv al P.N.R. Și cum, atunci, Aradul era „cetatea luptelor noastre naționale” (Șt. Cicio-Pop) sediul acestui comitet s-a fixat în acest oras. Conform celor stabilite în cadrul conferinței de la Oradea, în ziua de 18 octombrie 1918, Al. Valda-Volevod, în numele P.N.R., a prezentat textul Declarației în cadrul Parlamentului din Budapesta. După el, a mai lăsat cuvântul și Șt. Cicio-Pop, arătând în fața Parlamentului și a guvernului toată „seria de păcate politice și umanitare comisă împotriva românilor din Ungaria până în acele momente”. Declarația de autodeterminare a românilor transilvăneni a avut un ecou deosebit în toate ținuturile locuite de români, ca și în străinătate.

¹ Vezi pe larg despre această publicație în *Magazin istoric*, nr. 12/1986.

de azi, scria: „Mișcări de revoluție! Libertate! Suferințele agitate, sguđuite... și întreg orașul [Arad], ca-ntr-un glas, e-n picioare și strigă de la unul la altul cuvîntul plin de vrajă: libertate!... Este ceva rezolut și puternic în descătușarea lanțurilor de secol care ținea lumea noastră ferecată și toți ne-o citim din ochi, o știm, o simțim atît de puternic încît vorbe nu mai încap că s-au rupt lanțurile... Lume liberă, soldați care fără șoyăială își rup rozetele de pe chipiuri [însemnele austro-ungare], își aruncă puștile, își rup sulitele, resturile sclaviei și-a măcelului în care au fost purtați pentru stăpîni. Jurămîntul dat împăratului este nesocotit într-o clipă spontană și înlocuit cu cel mai sublim și puternic instinct de om: libertate!”

Am semnat pergamentul Unirii

Originar din părțile Nășăudului, cu studii juridice la Budapesta, Graz și Viena, avocatul Laurențiu Oanea a fost chemat, la 1 noiembrie 1918, de către Emil Hațieganu — președintele Consiliului Național Român din

În imagine: hotărârile istorice adoptate de cei 1228 delegați prezenți la Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 sînt anunțate mulțimilor adunate pe cîmpul lui Horea de la poalele cetății Albei Iulii.

Cluj — și de către Al. Valda-Volevod, care i-au încredințat misiunea de a trece în Bucovina și, de acolo, în Moldova, pentru a vesti guvernului român de la Iași „hotărîrea românilor din Transilvania de unire cu România”. Misiunea avea un caracter „delicat și periculos”, căci, spre a ajunge în Moldova, trebuia trecută linia frontului.

La 14 noiembrie, Laurențiu Oanea s-a întors din misiunea ce-i fusese încredințată

Sub faldurile tricolorului

În focul revoluției, sub directă conducere a C.N.R.C., s-au creat noile organe politico-administrative reprezentate de consiliile și gărzile naționale românești. În conformitate cu indicațiile C.N.R.C., consiliile naționale locale erau subordonate celor județene (comitatense), iar acestea C.N.R.C.; același sistem de subordonare funcționa și la gărzile naționale românești, al căror for central era Comanda Supremă a Gărzilor Naționale Românești din Transilvania, organism constituit la 11 noiembrie 1918 la Arad, avînd sediul în actuala clădire din Piața M. Viteazul, colț cu Tudor Vladimirescu și fiind subordonat C.N.R.C.; în fruntea Comandei Supreme a fost desemnat maiorul Alexandru Vlad.

Constituirea consiliilor și a gărzilor naționale a avut

loc într-o atmosferă de mare entuziasm și satisfacție, exprimate deschis, în cadrul festiv al adunărilor populare în care acestea erau alese. Întrunirile s-au ținut de obicei sub cerul liber, cu participarea tuturor locuitorilor din localitate, sub faldurile steagului tricolor. În timpul lor s-au rostit cuvîntări în care vorbitorii au subliniat că a răsărit și pentru nația română soarele dreptății, s-a citit proclamația adresată de C.N.R.C. națiunii române, s-au cîntat cîntece patriotice, mai ales imnurile *Pe-al nostru steag e scris unire*, *Deșteaptă-te române*, *Trei culori* etc.

Imediat după constituire, consiliile și gărzile naționale au trecut la preluarea puterii locale și a întregii activități politico-administrative din raza lor de activitate, instaurînd un regim de ordine, liniște, disciplină și siguranță publică. Ele au preluat, de asemenea, sarcinile apărării

instituțiilor și a avuției publice, ale aprovizionării populației cu alimente, combustibil și alte bunuri de primă necesitate; tot ele au luat în grijă paza și controlul gărzilor, a căilor ferate și a celorlalte căi de comunicație, au asigurat asistența medicală a populației și colaborarea cu populația din rîndul naționalităților conlocuitoare etc. Datorită modului exemplar în care consiliile și gărzile naționale și-au îndeplinit îndatoririle, lupta pentru eliberare națională s-a dezvoltat în mod unitar, C.N.R.C. fiind considerat drept singurul for politic al românilor transilvăneni.

Pentru cunoașterea dispozițiilor C.N.R.C. și difuzarea lor cît mai rapidă în toată Transilvania, un rol important a revenit gazetelor. *Românul* a devenit organul central de presă al C.N.R.C. Interzis de oficialitățile aus-

„cu un mesaj al generalului Coandă, șeful guvernului, către fruntașii români din Transilvania“. Două zile mai tirziu, la 16 noiembrie, el a ajuns la Arad, unde se afla sediul Consiliului Național Român Central (C.N.R.C.), pentru a înmîna conducerii acestuia mesajele din partea generalului Coandă și a lui I.I. C.Brătianu. „Dr. Ștefan Cicio-Pop, președintele C.N.R.C., primind raportul meu despre rezultatele delegării mele la Iași — scria L. Oanea — a convocat o ședință la care au participat și membrii social-democrați... și s-a hotărît în unanimitate“ publicarea manifestului C.N.R.C. intitulat *Către popoarele lumii*, s-a aprobat textul convocării Adunării Naționale pentru 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, și s-a arătat necesitatea găsirii unui modus vivendi cu guvernul ungar pînă în ziua convocării Adunării Naționale.

În zilele următoare, L. Oanea a rămas la Arad, la dispoziția C.N.R.C., după care, la 30 noiembrie, cu trenul special, a plecat la

Alba Iulia, unde a ajuns la ora 14. Memorile sale conțin pagini interesante consacrate conferinței ținută de fruntașii politici români în ziua de 30 noiembrie 1918.

L. Oanea a fost unul din cei opt notari ai Biroului Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. În această calitate figurează și în lista celor 250 membri ai Marelui Sfat Național. De la 3 decembrie 1918, L. Oanea a fost reținut de Șt. Cicio-Pop la Alba Iulia, pentru a conduce secretariatul cabinetului său, însărcinat cu resortul armatei și siguranței publice.

Reproducem în continuare un fragment din însemnările fostului notar al Adunării de la Alba Iulia, însemnări inedite, aflate în fondul Arhivelor Muzeului județean din Arad. El se referă la cele două ședințe din după-amiaza zilei de 30 noiembrie 1918. Titlul, subtitlul și cuvintele din parantezele drepte aparțin redacției Magazin istoric.

Dan DEMȘEA

Entuziasmul era mare

În ziua de sîmbătă, 30 noiembrie 1918, după sosirea trenurilor speciale din toate direcțiile, cu delegați pentru Adunarea Națională, președintele Ștefan Cicio-Pop a convocat o conferință lărgită a organelor naționale, cuprînzînd [pe] membrii Consiliului

Național [Român] Central, preșidenții consiliilor județene, delegații gărzilor naționale române, ai legiunilor de voluntari și ai regimentelor românești sosite de la Viena și Praga. În program [al conferinței din 30 noiembrie] era prevăzută o largă dezbateră publică asupra stabilirii textului definitiv al rezoluției ce trebuia supusă [a doua zi]

deliberării Adunării Naționale, al cărei anteproiect fusese întocmit la Arad de Vasile Goldiș.

Entuziasmul maselor era mare; lumea [participanții la conferință], înflăcărată de cel mai justificat patriotism, s-a opus la discuțiunea pe puncte a proiectului de rezoluție și striga într-un glas: „Vrem unirea fără condițiuni; pro-

tro-ungare în timpul războiului, reparația lui a fost hotărâtă în consfătuirea C.N.R.C. din 7 noiembrie 1918, joi după-masă. Redacția a fost încredințată dr. T. Boțîș, dr. L. Iacob și S. Evuțianu, iar direcția lui V. Goldiș. De la consfătuire, arată în evocările sale E. Evuțianu, „am plecat direct la «palatul» *Românul*; mașinistul a uns mașinile, am împrumutat doi culegători și pe la ora 5 dimineata, în ziua de vineri 8 noiembrie 1918, a apărut primul număr”. De la început, ziarul a desfășurat o bogată activitate pentru propagarea liniei C.N.R.C. Încă în articolul de fond al primului număr, intitulat semnificativ *Învierie*, precizându-se că ziarul reapare „sub egida și conducerea *Consiliului Național Român*, supremul și unicul for politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania”, *Românul* arăta că

a sosit momentul ca și neamul românesc să dispună „liber de soarta și viitorul său”. Apelul *Către Națiunea Română*, publicat în pagina a doua și semnat, în numele C.N.R.C., de către dr. Ștefan Cicio-Pop, preciza că noul organism „reprezintă azi întreg neamul românesc din Ungaria și Ardeal”.

Fără zguduiri și turburări

Numărul următor, cel din 10 noiembrie, informa opinia publică despre nota ultimativă trimisă guvernului ungar la 9 noiembrie 1918, prin care C.N.R.C. solicita acestuia ca, printr-un manifest adresat populației din Transilvania, să menționeze că renunță la orice drept de exercitare a puterii sale asupra acestui teritoriu. Momentul a marcat preluarea oficială

de către C.N.R.C. a guvernării teritoriilor locuite de români și respingerea oricăror dispozițiuni emanând de la Budapesta. După declarația de la Oradea din 12 octombrie 1918, care proclamase clar dreptul românilor la autodeterminare, actul din 9 noiembrie 1918 dovedea că românii transilvăneni puseseră capăt guvernării străine în Transilvania. Important era faptul că această schimbare se produsese pe cale pașnică prin evitarea luptei armate. „Dorim din adîncul inimii noastre ca lichidarea și crearea de la lumea veche la cea nouă să se întîmple fără zguduiri și turburări, fără scene regretabile și pagube inutile în averi și vieți omenești”, se menționa în *Românul* din 12 noiembrie. Tratatul între cele două părți în legătură cu nota ultimativă din 9 noiembrie au avut loc, la Arad, în zilele de 13 și 14

blemele sociale și economice să rămînă în sarcina organelor de executare”. Problema fiind de o gravitate excepțională, fiind în discuție principii fundamentale cu caracter constituțional și de așezare a temeliiilor noului stat național unit, președintele Ștefan Cicio-Pop... a propus alegerea unei comisii restrinse, care, împreună cu membrii Consiliului Național Central, să se retragă și să stabilească textul definitiv al rezoluției. Ședința publică a fost închisă, lumea s-a împrăștiat, iar comisiunea a lucrat în ședință închisă timp de 5 ore, pînă după miezul nopții.

În ședința comisiei speciale, înainte de începerea discuțiilor asupra proiectului de rezoluție, președintele Ștefan Cicio-Pop, apoi Vasile Goldiș și dr. Ioan Suciu au informat comisia, prezentînd foi și date din declarații cu privire la propaganda pusă la cale în Budapesta de către agenții partidelor maghiare, ca o încercare de ultimă oră, ca să zădărnicească cu orice preț reușita Adunării Naționale. Mii de manifeste în limba română au fost împră-

țiate în gări și în trenurile speciale [ce îi transportau pe delegați] către Alba Iulia, prin care poporul era îndemnat să se opună unirii cu România, unde [se spunea în manifeste] vor fi robii ciocilor și boierilor; erau pamflete în care se aduceau injurii dinastiei române, se aduceau critici bărbatilor de stat ai României și membrilor Consiliului Național Român, iar conducătorii social-democrației români erau taxați ca trădători ai muncitorimii. După caracterele de tipar, s-a constatat cu ușurință că tot acest material agitatoric era produs în tiparnițe din Budapesta...

S-a făcut apel frătesc către conducătorii social-democrației ca să înlăture cu dispreț aceste mașinațiuni josnice și perfide, să păstreze solidaritatea și unitatea de acțiune impresionantă de pînă acum. Conducătorii Ioan Flueraș și Iosif Jumanca ai muncitorimii române, în cuvîntările lor, au confirmat că toate partidele maghiare din Budapesta și întreg aparatul de stat a fost pus în mișcare în scop de agitație și că s-au cheltuit în ultima vreme enorme sume

de bani pentru zădărnicierea cu orice preț a Adunării Naționale. Suma fondului de zădărniciere a Adunării ar fi fost de treizeci de milioane de coroane, pusă la dispoziția agenților împrăștiați în teritoriul românesc. Totodată, au arătat că în mijlocul muncitorimii române mișună agenții Budapestei, iar conducerea social-democrației române a fost obiectul celor mai necruțătoare atacuri și amenințări. De asemenea, au dat asigurări că masa muncitorimii române este pătrunsă de conștiința nealterată de neam, că nu se uită suferințele și umilirile, nici practicile din trecut, că solidaritatea lor cu întreg poporul românesc în acest mare moment istoric va fi și va rămîne întreagă și neclintită...

În această atmosferă de repetată solidaritate și unitate națională, Comanda Supremă a Gărzilor Naționale Române a primit pe loc dispoziția să ia măsurile de rigoare încă în cursul acestei nopți, ceea ce s-a și făcut...

După [luarea] acestei măsurii de siguranță, au început dezbaterile asupra punctelor din proiectul de rezoluțiune...

noiembrie 1918, în sala Prefecturii. Puritate de pe poziții și în numele unor interese și principii diametral opuse, ele nu au avut rezultate scontate. Conform instrucțiunilor primite de la Budapesta, delegația maghiară a urmărit în esență menținerea vechilor stări de lucruri. Comunicatul Consiliului Național Român Central despre eşuarea tratativelor cu delegația guvernului maghiar prezidată de ministrul Oszkár Jászi¹ —, datat 14 noiembrie 1918, ora 21, informa pe toți românii că „guvernul maghiar nu recunoaște dreptul națiunii române de a exercita puterea executivă pe teritoriile locuite de națiunea română” și își exprema hotărârea fermă, „pe baza dreptului de liberă

¹ Vezi detalii despre aceste evenimente în studiul *Din cronica relațiilor româno-ungare în anii 1918-1920*, publicat în revista *Anale de istorie*, an XXVII, nr. 4/1981.

dispunere”, de a-și continua activitatea în vederea unirii tuturor românilor în cadrul unui stat liber, independent și suveran, care să cuprindă toată întinderea teritoriilor locuite de români.

La 15 noiembrie, după eşuarea tratativelor cu guvernul maghiar, C.N.R.C. s-a întrunit în ședință pentru a examina situația creată. Un grup de tineri, în frunte cu arădeanul Iustin Marșieu, a cerut C.N.R.C. să proclame imediat unirea Transilvaniei cu România. Acestora le-a răspuns Vasile Goldiș, care, apucând dorința de unire a tinerilor, dorință de fapt a tuturor românilor, a arătat că o asemenea hotărâre nu putea fi proclamată decât într-o mare adunare reprezentativă. La această adunare, a arătat Goldiș, urmau să fie prezenți deputații tuturor circumscripțiilor electorale, ai tuturor organismelor și or-

ganizațiilor, ai tuturor păturilor sociale și mai ales ai țăranilor și muncitorilor, cu steaguri naționale, pentru a permite tuturor să aibă satisfacția și bucuria de a participa la marea sărbătoare a neamului, pentru că Unirea să exprime în adevăr voința întregului popor. Ședința a continuat și în după-masa aceleiași zile, prelungindu-se „până noaptea târziu”, după cum arată în amintirile sale Coriolan Băran — unul dintre participanți. În cadrul ei s-a luat istorica hotărâre prin care s-a stabilit ca unirea Transilvaniei cu România să fie expresia Marii Adunări Naționale a tuturor românilor.

În aceeași zi de 15 noiembrie, tot de la Arad, C.N.R.C., întruchipând „în împrejurările date voința suverană a Națiunii Române”, s-a adresat tuturor organelor aflate în subordinea sa cu o directivă,

Președintelui Ștefan Cicio-Pop i-a reușit să conducă aceste extrem de grele discuții, în așa fel că la fiecare punct din rezoluțiune s-a ajuns la sincronizarea tezelor. La punctul trei din rezoluțiune, cu privire la stabilirea principiilor fundamentale în așezarea constituțională a noului stat român s-au primit tezele reprezentanților social-democrați, susținuți cu căldură de Vasile Goldiș. Enunțarea *introducerii votului obștesc* [universal], legisferarea și punerea în aplicare a unei *reforme radicale și asigurarea pentru muncitorimea industrială a drepturilor și avantajelor existente în cele mai avansate state industriale din Apus* au mulțumit pe toți...

Pergamentul Unirii, pregătit de mine în Sibiu, cu care delegația desemnată de Marele Sfat Național avea să prezinte regelui Ferdinand I la București, hotărârile Adunării Naționale de la 1 Decembrie 1918 stil nou, a fost semnat de vicepreședintele [Adunării] dr. Ștefan Cicio-Pop și de mine, ca fost notar (secretar) al Marii Adunări Naționale. ■

De pe Dealul Secului, la Alba Iulia

dr. ELISABETA IONIȚĂ

Chiar în ziua decretării mobilizării generale, la 14/27 august 1916, presa a publicat apelul *Către femeile române*. Prin cuvinte și îndemnuri vibrante, femeile din țara noastră erau chemate să fie tari și mindre pentru momentul pe care îl trăiau alături de întreaga suflare românească, lor, femeilor, revenindu-le datoria să înfrunte cu capul sus „jertfa cea mare” pe care patria le-o cerea, pentru ca, prin faptele lor, părinții și fiii, soții și frații plecați în război să transforme în realitate visul secular al Unirii.

Femeile — muncitoare, sătence, intelectuale — și-au îndeplinit cu onoare datoria, îmbărbătându-i și ajutându-i pe cei plecați pe front. În același timp, multe dintre ele s-au încadrat efectiv în lupta pentru alungarea coteropitori-

lor străini din țară. Documentele păstrate în arhive conțin și în această privință mărturii din cele mai sugestive. Sofia Panaiot din Ploiești, de pildă, a fost arestată de către autoritățile de ocupație pentru că își „procurase un steag cu tricolorul României”; Ileana Buca din Ciomăgești-Slatina, „din cauză că a ospătat persoane aparținând armatei române a fost condamnată la un an și șase luni de ocnă”; învățătoarea Lucreția Velican din Fărcășan-Gorj a fost arestată împreună cu soțul ei pentru că „au dus arme locotenentului Victor Popescu, conducătorul grupului de partizani”; ce acționa în acea zonă? în comuna Lopătari-Buzău, un grup de săteni, conduși de învățătoarea Maria Sirbescu, a ajutat numeroși

¹ Magazin istoric, nr. 7/1977.

multiplicată în mii de exemplare la Tipografia „Concordia” din Arad (al cărui director era V. Goldiş) și datat 15 noiembrie, în care se dădeau indicațiile pe baza cărora să se facă „alegeri de delegați (deputați) cercuali pentru Marea Adunare Națională Română, ce are să fie convocată în scurt”. Alegerile urmau să se facă pe baza votului universal, în termen de 12 zile și să fie organizate în așa fel, încât „Adunarea Națională să întruchieze... toate straturile națiunii noastre democratice”.

A doua zi, 16 noiembrie 1918, după-masa, C.N.R.C. a convocat o nouă ședință, „amplificată cu reprezentanți ai gărzilor naționale și ai studențimii”, ținută în sala de gimnastică a Școlii de băieți, unde își avea sediul Comanda supremă a G.N.R. Aici au fost discutate amănunț

nunțele organizării Marii Adunări Naționale, între altele stabilindu-se ca dată „ziua de 1 decembrie stil nou” și locul unde să aibă loc. S-au propus, pe rînd, Arad, Sibiu și Cluj, dar, din diverse rațiuni, propunerile au fost respinse. Au rămas în discuție Blajul, unde avusese loc, pe Cîmpia Libertății, Marea Adunare Națională din 3/15 mai 1848, și Alba Iulia. S-a optat pentru Alba Iulia și nu în mod întîmplător. După cum relatează C. Băran, prezent la dezbateri, opțiunea a fost justificată în primul rînd de argumente istorice. „Alba Iulia a fost unul din cele mai importante centre ale Daciei romane; Alba Iulia a fost centrul celei dintîi uniri politice a țărilor române prin mintea și sabia lui Mihai Viteazul; Alba Iulia a fost locul martiriului lui Horea, Cloșca și Crișan și al întemnițării lui Avram Iancu. Era orașul cu

cele mai numeroase și mai adînci semnificații în istoria poporului român din Transilvania”.

În urma discuțiilor purtate, C.N.R.C. a hotărît deci ca Marea Adunare Națională să fie convocată pentru ziua de 1 decembrie, orele 10, în cetatea Alba Iulia. Tot în cadrul acelei ședințe, arădeanul Ioan Suciu a fost însărcinat în mod oficial de către C.N.R.C. cu organizarea măreței adunări.

Toată suflarea românească

După eșuarea tratativelor de la Arad cu delegația maghiară, Vasile Goldiş arătase că era necesară informarea opiniei publice mondiale asupra situației din Transilvania, pentru ca aceasta să cunoască și mai ales să înțelea-

prizonieri români evadați din lagărele dușmane să treacă linia frontului și să ajungă la unitățile lor, retrase în Moldova; Maria Manciulea dintr-o comună din Făgăraș a fost călăuza unui regiment românesc, ce s-a strecurat pe cărări de munte neștiute de dușman, îndeplinindu-și cu cinste misiunea primită (cunoaștea călăuza a fost decorată în fața ostașilor cu „Virtutea Militară”, fapta ei fiind popularizată prin presă).

Și au fost multe alte fiice neînflicate, care în acele zile n-au preocupat nici un sacrificiu pentru ca visul de unire să devină realitate. Dintre toate, numele Ecaterinei Teodoroiu a devenit un simbol. Viața și faptele ei sînt cunoscută; vom cita aici doar un fragment din *Ordinul de zi nr. 7*, semnat de comandantul Regimentului 43/59 infanterie: „În timpul ciocnirii de ieri noapte, pe Dealul Secului, a căzut în fruntea plutonului său, lovită în inimă-i generoasă de 2 gloanțe de mitralieră, voluntara Ecaterina Teodoroiu, din Compania 7. Pildă rară a unui

cald entuziasm unit cu cea mai stăruitoare energie, aceea pe care unui au numit-o, cu drept cuvînt, «Eroina de la Jiu», și-a dat jertfa supremă, lipsită de orice trufie, de orice deșartă ambiție, numai din dragostea de a apăra pămîntul patriei noastre cotropit de dușmani. Ecaterina Teodoroiu a fost la înălțimea celor mai viteji apărători ai țării sale, pe care i-a întrecut prin puterea cu care își înfrîngea slăbiciunea femeiască, știind să dovedească vigoarea bărbăției de trup și de suflet și calitățile întregi ale unui ostaș îndrăzneț, neobosit și plin de entuziasmul de a se face folositor cu orice preț. Pentru dragostea-i de țară, pentru simțu-i rar al datoriei, pentru energia și avîntul cu care și-a împlinit ceea ce socotea misiunea ei pînă la jertfa supremă, o citez la ordin de zi pe regiment, dînd-o ca pildă tuturor ostașilor”.

Un aport deosebit au avut femeile în cadrul Societății naționale de Cruce Roșie, îngrîdind „cu milă de mame pe răniții de care erau pline spitalele; albele surori de caritate au stat zile și nopți de

strajă la căpătîiul mucenicilor noștri”, scria ziarul *România*, din 5 februarie 1918. În decretul de decorare a ofițerilor și personalului militar distins în timpul campaniei din 1916-1917, se prevedea acordarea Ordinului Steaua României cu spade în gradul de cavaler și „doamnei doctor Lucia Teodorescu, de la Spitalul Verești-Hancia Botoșani, pentru zelul și devota-mental cu care a combătut boalele molipsitoare în 1916-1917”.

Femeile au fost prezente și în alte activități puse în slujba idealului național. Astfel, la 29 octombrie 1918, Lucia Popovici, fiica fruntașului politic transilvănean Aurel Popovici, a luat cuvîntul în cadrul Conferinței naționalități-lor ale cărei lucrări s-au desfășurat la Geneva, declarînd: „Lumea nu va cunoaște pacea atîta timp cît nu ni se va face dreptate și cît vom fi împiedicați... de a ne elibera și noi la rîndul nostru și de a ne uni cu frații noștri din regatul liber al României”.

În luna noiembrie 1918, organizațiile de femei din diferite centre și zone ale țării au

gă și să aprecieze just stările de lucruri de aici și măsurile ce se vor lua în continuare. De altfel, în cadrul notei ultimative adresată de C.N.R.C. guvernului maghiar la 9 noiembrie 1918, se menționase că, în cazul în care nu se va recunoaște dreptul românilor la autodeterminare și suveranitate, acest lucru va fi adus, „prin proclamațiune, la cunoștința poporului nostru, a țării și a lumii întregi”. În consecință, la 18 noiembrie, C.N.R.C. a lansat manifestul intitulat *Către popoarele lumii*, tipărit în limbile română, franceză și engleză, sub semnăturile lui Șt. Cicio-Pop și Gheorghe Crișan, în care, făcând cunoscut refuzul guvernului maghiar de a lua în considerare revendicările juste ale românilor, se anunța hotărârea lor de a se uni în cadrul unui stat liber și independent. Documentul a fost publicat apoi și în zia-

rele germane, italiene, franceze, engleze și americane și, prin stația de telegrafie din Praga, a fost difuzat în întreaga lume.

În ziua următoare, 19 noiembrie 1918, a avut loc o nouă sedință a C.N.R.C. Cu acest prilej, s-a hotărât emiterea convocatorului Marii Adunări Naționale și s-a adoptat textul acestuia. Documentul a fost redactat de Vasile Goldiș și semnat de Ștefan Cicio-Pop, în calitate de președinte al C.N.R.C., și de Gheorghe Crișan, în calitate de secretar, fiind datat Arad, la 20 noiembrie 1918. Toți românii erau chemați la adunare, precizându-se cine vor fi cei care vor lua parte ca deputați (delegați) oficiali și pe cine vor reprezenta; se exprima convingerea că „afară de cei care vor reprezenta în chipul arătat mai sus toate păturile sociale ale națiunii noastre la această istorică a-

dunare, unde se va hotărî soarta neamului nostru, poate pentru vece, se va prezenta însuși poporul românesc în număr vrednic de cauza mare și sfântă”.

După convocarea Adunării Naționale, C.N.R.C. a depus o stăruitoare activitate de pregătire a ei. Peste tot s-au deplasat delegați ai C.N.R.C. pentru a explica și a da informațiile necesare. Prin viu grai, prin manifeste, prin chemări și mai ales prin intermediul presei s-au adresat calde și înflăcărâte apeluri pentru participarea unui număr cât mai mare de oameni la marea adunare. „Români din patru unghiuri, bărbați, și bătrâni și tineri, învățători, preoți și țărani, grăbiți la Alba Iulia, la marea praznic național, unde se pecetluște soarta neamului”, scria într-un articol semnificativ intitulat *Toată suflarea românească să grăbească la Alba Iulia*, ziarul *Românul*. Într-

participat cu entuziasm la evenimentele, ce s-au înscris cu litere de aur în cronică Marii Uniri. La 12 noiembrie 1918 a avut loc o mare adunare a femeilor din Sibiu, în cadrul căreia s-a adoptat o „adresă de încredere și îmbărbătare” către Consiliul Național Român Central din Arad (C.N.R.C.), în care se spunea: „În veacuri îndelungate de tristă robie națională femeile au păstrat în sinul familiei flacăra divină a conștiinței naționale. Când sentimentul național era prigonit de ocrumirea străină și dușmană, femeia română, conștientă de datorința sa națională, și-a crescut fiii și fiicele în adâncă dragoste pentru limba, obiceiurile și moșia strămoșească. Azi, când în sfârșit, în virtutea suveranității sale naționale, neamului românesc i se deschide un viitor strălucit și fericit, femeia română cu viu entuziasm sprijină acțiunea de primenire și solidaritate a națiunii române, acțiune menită să arate lumii că neamul nostru e vrednic de libertate desăvârșită națională și în stare să se conducă singur pe sine”. Luând cuvântul la „adunarea

Căldușind ostașii Regimentului 22 infanterie în spatele dispozitivului inamic

un alt apel, lansat de socialiștii transilvăneni, se arăta că participarea la Adunarea Constituantă se impune cu atât mai mult cu cât „nu e vorba acum numai de dezrobirea națională, ci și de ridicarea asupritului popor român la o treaptă socială mai înaltă și omenească. Se vor proclama acolo toate legile și reformele mari și însemnate care vor alcătui temelgia fericirii poporului român în viitor”.

În presă, au apărut noi precizări în legătură cu alegerea delegaților, modul de deplasare a acestora spre Alba Iulia și s-a dat publicității programul Adunării. Sintetizând starea de spirit care domnea pretutindeni în acele zile, *Românul* scria: „Națiunea română la M.A.N. din Alba Iulia este ferm decisa ca să proclame unirea și consolidarea românilor de pretutindeni într-un mare stat național. Cea mai elocventă

dovadă a acestei voinți unanime române o vedem în afluența extraordinară îndeosebi a claselor de jos la toate gările, în drum spre Alba Iulia”. Momentul atât de solemn și măreț al Marii Uniri, așteptat secole de-a rindul, a determinat o adevărată revărsare de oameni spre Alba Iulia. „Abia au trecut două zile de când am dat de știre prin ziarul nostru că duminică la 1 decembrie se va ține Marea Adunare Națională la Alba Iulia — scria *Românul*. Glasul nostru are un puternic răsunet în toate colțurile locuite de români și în toate păturile neamului nostru. Azi nu este suflet românesc care să nu fie pătruns de dorul: La Alba Iulia. O săptămână ne desparte de acea zi istorică și începînd de ieri și azi au pornit satele. Nu sînt trenuri de ajuns, țărani pleacă pe jos, înfruntînd greutățile unui drum atât de lung în cap

de iarnă, dar se duc. Grupe de flăcăi din jurul Aradului, voioși, voinici, însuflețiți, cu steagul românesc ca emblema, cu plinea-n traistă, au plecat, și ieri și azi, s-ajungă duminică în cetatea lui Mihai vodă.

Un astfel de popor conștient nu mai poate fi robul altui popor și este o impunătoare demnitate în drumul acesta lung și greu ce-l fac pe jos, pentru ca să fie martori la dezrobirea lui. Mergem pe jos, pe sus, în văzduh, în gînd, ș-acolo vom fi, toți într-o suflare, țărani și cărturar, să strigăm într-un singur glas și-o dorință, să știe lumea întreagă că nu mai vrem, nu mai putem fi iobagi”.

Și în ziua hotărîită, cu impunătoare demnitate, poporul român, conștient de rosturile lui, a transformat în realitate cel mai măreț vis al său, dăltuindu-l în act al istoriei naționale. ■

generală extraordinară a Reuniunii femeilor române din Blaj ținută la 27 noiembrie 1918”, prezidinta Elena Pop a subliniat că scopul adunării era acela „de a spune și noi femeile cuvîntul în cea mai însemnată chestie a neamului nostru, unirea cu țările surori, să spunem în fața lumii întregi că vrem o Românie Mare”.

La Alba Iulia, din cei 1 228 delegați prezenți la Marea Adunare Națională, 61 reprezentau reuniunile de femei (38 organizații din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș). În mulțimea celor peste 100 000 oameni prezenți în cetatea Viteazului în ziua de 1 Decembrie 1918, se aflau, de asemenea, numeroase femei, multe din ele îmbrăcate în frumoase costume naționale. Din grupul celor veniți din Sebeș făcea parte și Elisabeta Manea: „Știam că la Alba Iulia va fi o mare adunare a Unirii, unde vor merge părinții și frații noștri mai mari. Cu cîteva zile înainte, ne-am adunat toate fetele și am făcut stegulețe tricolore. Băieții au făcut bețișoare. Cineva a adus o panglică îngustă tricoloră, din care am

făcut sute de cocarde. La 1 decembrie 1918 ne-am dus la Podul Mare, ne-am dat cîte un tricolor la toate carele — multe — ce mergeau la Alba Iulia la serbarea cea mare. Caii străluceau, căruțele erau împodobite cu cîte un covor românesc, frumos, original, oamenii în port național... Cocardele le-am pus la pieptul trecătorilor. Toți tinerii din Sebeș s-au adunat sub un steag mare tricolor, de mătase, pe care sta brodat un îndemn la cucerirea libertății. Coloana lor m-a impresionat foarte mult. Am plecat pe jos la Alba Iulia, chiar de a fost timpul aspru, cu ger...”

Fiața lui Ștefan Cicio-Pop, Ani Birtolon: „La fabrica de panglici din Arad, într-o singură noapte, femeile și fetele au confecționat mari cantități de însemne tricolore”. O fostă participantă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, Sofia Mărginean își amintea: „De la noi din comună [Luduş-Gheja], după cîte îmi aduc aminte, am plecat la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia cam 33-40 de persoane, bărbați, femei și tineret. Noi cele

10 fete care am plecat la unirea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 am fost îmbrăcate în costum național românesc toate la un fel... Îmi aduc aminte că în momentul în care s-a citit de către cei mai învățați hotărîrea [rezoluția] de a ne uni cu patria-mamă România, acolo, pe platou a apărut un vuiet de chiuiri puternice din mii de piepturi. Toată lumea cînta de bucurie. Din acel moment eram și noi oameni ai României Mari și uniți pentru vecie”.

Din telegramele sosite pe adresa Adunării: „Salutăm cu mare dragoste hotărîrea de unire națională românească de la Alba Iulia” (femeile din Măgura-Rodna); „Dragostea de surori către frați ne îndeamnă să zicem celor întru-nal în locul preamărit al neuitatului Mihai Viteazul... Într-un ceas bun consolidarea neamului!” (Reuniunea femeilor din Brașov).

Secvențe documentare ilustrînd participarea femeilor la evenimentele celui glorios 1 Decembrie 1918, în spiritul unor vechi și bogate tradiții. ■

1916-1918. Academia Română:

PATRIA MAI PRESUS DE ORICE

ALEXANDRU DOBRE, MARIAN ȘTEFAN

La data intrării României în război, unii dintre academicieni, ca și alți intelectuali, inclusiv oameni politici români, se găseau în străinătate; alții, din teritoriile românești aflate sub ocupație străină, au fost nevoiți să se refugieze peste hotare din cauza persecuțiilor. Majoritatea s-au stabilit în capitala Franței, dar și în alte orașe și capitale europene. Lor li s-au alăturat, apoi, alți reprezentanți ai poporului nostru trimiși peste hotare cu diverse însărcinări oficiale.

Dată fiind importanța pe care o avea Parisul în desfășurările politico-diplomatice din acea vreme, el a fost centrul în jurul căruia au gravitat cei mai mulți oameni de știință și

cultură, ca și oameni politici români aflați în alte țări europene. La sfârșitul anului 1917, de pildă, la Paris erau 30 profesori universitari și 40 deputați români, mulți dintre ei și membri ai Academiei. Alături de trimiși ai guvernului, de universitari și de alți reprezentanți ai științei și culturii românești, academicienii din străinătate au desfășurat o susținută activitate pentru apărarea și impunerea drepturilor legitime ale țării. Dintre membrii titulari ai Academiei, potrivit evidenței pe care o avea președintele acestora Petru Poni, activau în străinătate: Ludovic Mrazec (S.U.A.), Gheorghe Marinescu și Mihail Sutz (Paris), Ștefan C. Hepites (Stockholm și apoi Nisa-Paris), iar dintre cei onorari și corespondenți dr. I. Cantacuzino, Dragomir Hurmuzescu, Vasile Stroescu, Octavian Goga, Ioan Ursu ș.a.

În imagine: primirea entuziastă făcută de locuitorii Capitalei, la 1 decembrie 1918, autorităților române revenite din Moldova.

Cel mai mare act în analele istoriei române

În suita activităților desfășurate în sprijinul țării și al intereselor ei, îndeosebi pentru recunoașterea dreptului României de a participa la viitoarea conferință de pace pe baza statutului său de țară aliată, academicienii români și-au adus contribuția atât în cadrul unor organisme create în cursul anului 1918, cât și prin contacte numeroase cu personalități influente ale vieții științifice și politice din țările Antantei. Astfel, este cunoscut faptul că la 30 aprilie 1918, sub președinția lui Traian Vuia, la Paris, s-a constituit Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Bucovina, ce-și propunea să acționeze în sprijinul unirii teritoriilor românești din Austro-Ungaria cu România. Ulterior, acest organism a acționat avându-l ca președinte pe dr. Ioan Cantacuzino. În toamna aceluiași an, la 3 octombrie, în cadrul Consiliului Național al Unității Românești, organ reprezentativ al poporului român, constituit tot la Paris și care va desfășura o intensă activitate în favoarea aspirațiilor de unitate națională, alături de numeroase alte personalități ale vieții cultural-științifice și politice românești, au activat și membri ai Academiei Române (dr. Ioan Cantacuzino, Octavian Goga, Ioan Ursu ș.a.). De asemenea, în diverse faze ale conferinței de pace, unii dintre membrii Academiei au făcut parte, primind diferite însărcinări, din cadrul delegației românești (dr. Ioan Cantacuzino, Alexandru Lapedatu, Ludovic Mrazec).

Relevantă, prin contribuția pe care a avut-o la recunoașterea pe plan internațional a statutului de aliât al României în preajma deschiderii conferinței de pace, a fost inițiativa unora dintre academicienii români de a integra înaltul for de cultură românesc în rîndul academiilor din țările aliate și asociate. În ședința Academiei Române

din 11 aprilie 1919, Ioan Bianu aducea la cunoștința celor prezenți conținutul unei scrisori primite de la Ștefan C. Hepites, aflat la Paris: „Mă cred dator — scria Hepites — a vă supune cele ce am făcut aci pentru intrarea Academiei noastre în cercul Academiilor interaliate. Cunoașteți negreșit că, de la 9 la 11 octombrie 1918, s-a ținut la Londra prima sesiune a Conferinței interaliate a Academiilor științifice, la care au luat parte reprezentanții Angliei, Statelor Unite, Italiei, Belgiei, Serbiei și Braziliei. Într-această sesiune, după ce s-a hotărât denunțarea tuturor asociațiilor internaționale în care figurau și reprezentanți ai Puterilor Centrale, afară de unele asociațiuni rezultând din convențiuni diplomatice, așa după cum este aceea a Convențiunii Metru-lui, s-au discutat bazele unui plan general de organizări internaționale, pentru satisfacerea trebuințelor diverselor ramuri de cercetări științifice și industriale și s-a întocmit o «Comisiune de studii» pentru alcătuirea acestui plan. Această Comisiune avea să expună rezultatul studiilor sale în a doua sesiune a Conferinței interaliate a Academiilor științifice, care avea să se țină la Paris spre sfîrșitul lui noiembrie 1918”.

Sesizînd importanța politică a participării române la această reuniune, Hepites și colegii săi aflați la Paris s-au ocupat cu stăruință pentru a obține admiterea Academiei Române în acest for internațional și pentru participarea delegaților ei la lucrările sesiunii din noiembrie. „Am crezut că este în interesul Academiei noastre și al țării noastre ca și Academia Română, pentru Secțiunea ei de științe, să ia parte la dezbaterile ce aveau să urmeze în sinul acestei a doua sesiuni, unde aveau să se pună bazele viitoareii întocmiri științifice internaționale. De aceea am crezut a face bine să cer admiterea Academiei noastre în cercul Academiilor științifice interaliate, în care scop am adresat, prin colegul nostru dl. Hurmuzescu, alăturata în copie scrisoare, care a mai fost semnată și de colegul nostru dl. M.

Sutzu, care se află la Paris”. În scrisoarea respectivă adresată de Șt. Hepites președintelui Biroului acestei Asociații se spunea, între altele: „România, ale cărei sentimente pentru cauza Aliatilor sînt bine cunoscute prin dovezile pe care le-a dat, este în acest moment și va fi citiva timp încă în neputință de a putea face să revină la căminurile lor personalitățile care au trebuit să se refugieze înaintea hoardelor barbare, care invadară și terorizară cea mai mare parte a teritoriului său.

Academia Română, al cărei sediu este, după cum știți, la București, este din pricina aceasta în neputință de a reuni numărul voit de membri pentru a putea lua o deciziune cu privire la intrarea sa în Academiile interaliate.

La crearea sa, acum mai bine de o jumătate de secol, Academia Română a chemat în sinul ei pe toți învățații români din toate provinciile locuite de români... Această numai pentru a vă spune, domnule președinte, că învățații români, ca și dealtminteri orice buia român, îmbrățișau totdeauna populațiile române desprinsе de la patria-mamă și scopul lor a fost

Ștefan C. Hepites

todeauna de a reuni pe români într-un tot, care va forma îndată... marea Românie de mâine.

Din nefericire nu am autorizarea de a vorbi în numele Academiei Române, pentru motivul arătat mai sus, dar am certitudinea că toate sentimentele de înaltă stimă și simpatie pe care le am eu față de Aliți sînt deopotrivă împărtășite de către colegii mei din Academie. Această certitudine mă autoriză să vă cer respectuos, domnule președinte, să binevoiți a admite Academia Română în cercul Academilor interaliat, cu obligația pentru mine de a vă prezenta, îndată ce lucrul va fi cu putință, adeviziunea sa oficială...."

În baza acestei scrisori trimise Biroului Academicilor științifice interaliat, Academia Română a fost ac-

„Admirăm eroismul patriei voastre”

În acțiunile desfășurate peste hotare, Academia Română s-a bizuit și a primit sprijin moral din partea membrilor săi corespondenți și onorari străini. La data aceea, înaltul for de cultură românesc număra în rândurile sale o seamă de personalități mar-

Ioan Cantacuzino

asupriților și pentru cucerirea pe veci a pămîntului național. Speranță și frăție!” În răspunsul său, Academia mulțumea universitarului francez, subliniind că „întreagă națiunea română își încordează toate puterile pentru realizarea aspirațiilor sale naționale istorice”.

În ședința din 14 martie 1919, I. Bianu a citit o scrisoare semnată de Montessus de Ballore, director al Serviciului seismologic din Chile, membru corespondent al Academiei Române, în care se spunea, între altele: „...Mă simt dator să vă spun cît de adeseori în acești patru ani m-am gîndit la țara dumneavoastră așa de încercată, cu tot eroismul armatei voastre trădate... Totuși, după zile de greutate fără margini, iată că se înalță aurora unor timpuri mai bune... România este pe cale de a se întinde pînă la fruntariile sale naturale și de a-și redobîndi fiii săi de dincolo de Carpați... Conferința de pace nu va putea decît să recunoască dreptatea acestei cauze, întărind avîntul acestor populațiuni așa de doritoare de a reîntra în sînul patriei, România Mare”.

În primăvara anului 1918, Societatea Regală de Literatură din Londra a trimis la

Ioan Ursu

cante ale vieții științifice și culturale din diverse țări, alese de Academia Română atît pentru merite cultural-științifice, dar și pentru bunele lor sentimente față de țara noastră. Unii dintre membrii străini ai Academiei au ținut să-și exprime solidaritatea cu poporul român și încrederea în triumful cauzei sale drepte. În ședința din 2 septembrie 1916, președintele Petru Poni a dat citire următoarei telegramme din partea lui Mario Roques, profesor al Universității din Paris și membru corespondent al Academiei Române: „Salut cu toată puterea inimii mele latine, cu toată puterea afecțiunii mele pentru România, pe frații noștri, care s-au ridicat la rîndul lor pentru eliberarea sigură a

Octavian Goga

ceptată, trimițîndu-și delegați la reuniunea de la Paris din noiembrie 1918 (dr. Gh. Marinescu, Ludovic Mrazec, Mihail Sutu și Dragomir Hurmuzescu; fiind bolnav, Șt. Hepites a lipsit). Prin aceasta, România se număra printre „țările care au dreptul de a participa la fondarea asociațiilor științifice internaționale”.

Iași, președintelui Academiei Române, Petru Poni, o telegramă de încurajare și solidarizare cu poporul român. Din cauza împrejurărilor de atunci, documentul nu a putut fi comunicat plenului academic decît în ședința din 11 aprilie 1919: „Aflarea luptei eroice pe care patria d-voastră o poartă de un timp așa de îndelungat... deșteaptă nu numai admirația în inimile tuturor englezilor, dar și hotărîrea de a-și aduce aminte de sacrificiul României la încheierea socotelilor finale... Cunoscînd situația particulară a poporului român..., simțim o datorie mare să veghem ca aspirația sa spre o dezvoltare intelectuală deosebită să fie îndeplinită. E dorința de a conlucra la acest scop sfînt în marginile puterilor noastre și nu ne lipsește planurile prin care sperăm că în scurt timp s-ar putea realiza scopul nostru comun. Sistem mișcați și admirăm eroismul patriei voastre în lupta ei integrală. Cînd momentul încercărilor celor amare va fi trecut, vom fi gata să lucrăm cu voi împreună la realizarea acelor nobile idealuri pentru care ați făcut sacrificii atît de nemărginite”.

România întregită, una și nedespărțită

La 14 mai 1919, a avut loc Sesiunea generală a Academiei Române, prima de după desăvîrșirea statului național unitar român și desfășurată sub puternică impresie a împlinirii marelui ideal al unității naționale și statale a poporului român. Prima ședință din cadrul acestei sesiuni a avut un caracter solemn, fiind consacrată sărbătoririi unei jumătăți de secol de la înființarea Academiei Române. Regele Ferdinand, sub a cărui președinție de onoare s-a desfășurat ședința solemnă, a spus în cuvîntul de deschidere că „evenimentele războinice ne-au împiedicat să prăznuim așa cum am fi dorit, în anul 1916, jubileul Academiei Române. O putem face azi cu inima recunoscătoare..., cînd visul atîtor generații de vrednici români s-a împlinit... În lupta

sfîntă pentru unirea tuturor românilor, Academia Română și-a avut partea ei importantă pe terenul cultural; de aceea izbînda Țării este și izbînda ei...

Au căzut lanțurile care ne împiedicau mersul liber, s-au prăbușit hotarele care ne înăbușeau, respira-vom în voie și mai larg, pe măsura întregului nostru neam... Nu mă îndoiesc că Academia Română, căreia i-a fost dat să lupte cu atîta spor în domeniul pașnic al culturii unitare române, ne va da și în viitor pilda înălțătoare a unirii tuturor la muncă pentru trairăna așezare a României noi...”

A luat apoi cuvîntul D. Onciul pentru a prezenta comunicarea *Fazele dezvoltării istorice a poporului și statului român de la origine pînă în zilele noastre*, în care cunoscutul istoric aprecia că Marea Unire din 1918 „e cel mai mare act ce s-a înscris în analele istoriei române... Sărbătorind acest mare act istoric, odată cu aniversarea de jumătate de secol a institutului nostru ce de la înființarea sa reprezintă unitatea culturală a tuturor românilor și care mereu a cultivat și susținut vie conștiința unității naționale”, istoricul releva principalele etape ale dezvoltării istorice a poporului român, arătînd că „în această ordine se înfățișează de asemenea, urmînd cu minunată precizie, și marea epocă a Unirii naționale ce încheie dezvoltarea de pînă acum și deschide o eră nouă pentru destinele neamului românesc și rostul său în viitor”.

Secretarul general al Academiei, I.C. Negruzzi, a făcut un istoric al Academiei din anul creării sale și pînă la acea dată, după care a luat cuvîntul Nicolae Iorga, rostind cuvîntul de bunăvenire către membrii din provinciile unite cu România: „Pentru întia oară membrii Academiei Române, care vin să participe la lucrările ei, închinăte în cea mai mare parte cunoașterii limbii și trecutului românesc, n-au de trecut granița pe care mari nenorociri îngreniate de povara veacurilor și cumplite fatalități împotriva cărora s-au pornit în zadar puterile înaintașilor noștri le-au însemnat, ca niște singeroase șanțuri, de o

asă de evidentă unitate, al pămîntului românesc...”

Au urmat la cuvînt reprezentanții provinciilor reunite cu patria-mamă. Ion Inuleț: „Noi avem toată speranța că Academia Română, dezvoltînd știința românească, va pune toată stăruința ca din paharul științei să poată bea toți fiii României Mari”. Ion Nistor: „Vă datorăm veșnică recunoștință, că la crearea Academiei v-ați gîndit și la noi cei asupriți, chemîndu-ne să colaborăm cu voi la marea operă de unitate culturală a neamului nostru, despărțit prin hotare nelegiuite... «Speranțele de mîine» pe care Academia le-a propovăduit și înțarîrit în sufletele noastre, s-au împlinit. Azi românii din Bucovina, întorși din robia austriacă și reușiți cu frații lor mai mari, aduc prin rostul Academiei Române, cu prilejul aniversării semicentenare de la înființarea ei, omagii de mulțumire și adîncă recunoștință pentru ajutorul și încurajarea ce ne-a dat în timpurile posomorite ale robiei noastre, și-i urează și pentru viitor spor la marea operă de cultură și civilizație pentru luminarea și propășirea întregului neam românesc”. Andrei Bărsăneanu: „...Fericiti ne simțim astăzi, noi, membrii din Ardeal, Banat, Crișana și din Maramureș ai acestei înalte corporațiuni, că de aici înainte ne vom putea întîlni fără piedici cu colegii noștri din celelalte ținuturi ale României întregite și împreună cu dinșii vom putea lucra fără teamă și fără rezerve, intrucît ne iartă puterile, la dezvoltarea literaturii și științei românești și la înaintarea culturii naționale... Prin vitejia dovedită, prin suferințele îndurate, prin serviciile pe care le-a adus și le aduce și astăzi umanității și civilizației, națiunea noastră a izbutit a-și cuceri o poziție respectată între celelalte neamuri, și de bună seamă ea va căuta și de aci înainte a-și păstra și a-și întări tot mai mult această poziție, atît în privința politică, cît și în privința culturală și economică... Trăiască, crească și înflorească Academia Română! Trăiască, în veci trăiască România întregită, una și nedespărțită!” ■

RECUNOAȘTEREA DREPTULUI ISTORIC

Conf. univ. dr. ION ARDELEANU

17 august 1916. În cel mai desăvârșit secret, la București, reprezentanții Antantei (Stanislav Poklewsky-Koziell, pentru Rusia, contele de Saint-Aulaire, pentru Franța, Sir George Barclay, pentru Marea Britanie, și baronul Fasciotti, pentru Italia) semnează, alături de primul ministru român, Ion I.C. Brătianu, Tratatul de alianță între România și Antanta prin care cele patru mari puteri „garantează integritatea teritorială a Regatului României în toată întinderea fruntarilor sale” și recunosc dreptul statului român de a se uni cu „teritoriile monarhiei Austro-Ungariei”, locuite de români, drept pe care se angajează să-l menționeze special și în tratatul de pace ce va încheia conflagrația. Articolul VI precizează că „România se va bucura de aceleași drepturi ca și aliașii săi în tot ce privește preliminariile, tratativele de pace, ca și discutarea chestiunilor care vor fi supuse hotărârii Conferinței de pace”.

Documentul reprezintă o primă și oficială recunoaștere din partea marilor puteri euro-

pene a dreptului istoric al desăvârșirii statului național-unitar român, obiectiv ce constituise, de altminteri, însăși rațiunea participării României la prima conflagrație mondială. În declarația de război, înmînată guvernului austro-ungar, acest obiectiv era precizat cu claritate, subliniindu-se că actul României reprezenta voința unei națiuni întregi de a transpune în fapte un ideal multiseclar ajuns în ceasul împlinirii.

Noiembrie-decembrie 1918. Poporul român, asemenea tuturor popoarelor asuprite din centrul și sud-estul Europei, într-o revărsare de tumult revoluționar, luîndu-și soarta în propriile mîini, împlinește, prin hotărîre unanimă, un act de mare justiție istorică. În virtutea dreptului popoarelor la autodeterminare, principiu afirmat cu putere în cursul evenimentelor care au dus la prăbușirea Imperiului țarist, a Imperiului austro-ungar, a Imperiului german și a celui otoman, la 1 Decembrie 1918 Marea Adunare Națională cu caracter constituant a românilor transilvăneni,

În imagine: deschiderea lucrărilor Conferinței de pace de la Paris.

întrunită la Alba Iulia, hotărâ unirea necondiționată cu România. Era încununarea unui multisecular drum de lupte și jertfe, la a cărui împlinire își aduseseră contribuția generații și generații de înaintași, ideal care ținuse mereu trează conștiința de sine a poporului nostru.

Sacrificii și jertfe seculare

În chip firesc, așadar, coordonată fundamentală a politicii externe românești, promovată imediat după 1918 de guvernele și partidele politice din România (și, de fapt, încă înainte de desăvârșirea Unirii, prin acțiunea desfășurată de reprezentanții țării în diferite capitale europene) a fost aceea de a impune, spre confirmare și recunoaștere pe plan internațional, energicele hotărâri pe care poporul român le adoptase în timpul evenimentelor revoluționare din cursul anului 1918. În repetate rânduri, marile puteri reunite în cadrul Antantei recunoscuseră prin-

cipiul autodeterminării popoarelor și, în cadrul acestui principiu, dreptul legitim al poporului român la unitate statală-națională; ele afirmaseră, totodată, o seamă de înalte principii de echitate și dreptate ce urmau să stea la baza organizării postbelice a lumii. Acești factori constituiau elemente ce sporeau încrederea României — ca și a altor state mici și mijlocii, care își realizaseră, prin puteri proprii, unitatea statală — în opera pe care urma să o înfăptuiască Conferința de pace, ale cărei lucrări trebuiau să înceapă la Paris, la începutul lunii ianuarie 1919. La această importantă reuniune politică internațională ce depășea, ca însemnătate, toate congresele și conferințele din

Caracterul profund democratic al hotărârilor din anul 1918 de unire cu România, componența forțelor sociale participante la acest proces au ilustrat și dovedit unitatea de aspirații, comunitatea idealului național de făurire a unui stat român care să-l adune laolaltă pe românii de pretutindeni.

trecut, România a participat ca țară ce făcuse supreme sacrificii umane și materiale în cursul primului război mondial și își respectase obligațiile asumate prin tratatele încheiate, fapt recunoscut, de altfel, de marcante personalități politice ale vieții internaționale.

Astfel, la 6 decembrie 1918, secretarul Departamentului de Stat al S.U.A., Robert Lansing, îi scria lui Take Ionescu la Paris, că „guvernul Statelor Unite simpatizează profund cu voi [românii] și nu va neglija — îndată ce va veni momentul — să se folosească de influența sa, ca justele drepturi politice și teritoriale ale poporului român să fie obținute și asigurate împotriva oricărei agresiuni străine... Ci-

Documente străine inedite despre 1 Decembrie 1918

ASPIRAȚIA LEGITIMĂ A ROMÂNILOR

I. DUMITRIU-SNAGOV

„După ultimele informații primite, iată amănuntele privind hotărârile luate la Adunarea Națională a românilor din Transilvania și din părțile ungurești, la Alba Iulia, la 1 decembrie. S-a constituit Marele Consiliu Național Român¹,

¹ În realitate, este vorba despre Marele Sfat Național, ales de Marca Adunare Națională de la Alba Iulia

compus din 200 de membri, imediat după votarea Rezoluției de unire cu România. În ziua de 2 decembrie 1918, Marele Sfat Național și-a ales organele conducătoare. Comitetul Executiv al Marelui Sfat Național a primit denumirea de Consiliu Dirigent, fiind compus din 15 persoane; el și-a stabilit sediul la Sibiu și a condus treburile publice ale Transilvaniei, până la 4 aprilie 1920, când atribuțiile sale au fost preluate de guvernul din București.

dintre care 20 socialiști și 10 delegați ai armatei naționale transilvane. A fost constituit un Comitet Executiv din care fac parte: dr. Iuliu Maniu, președinte; Vasile Lucaciu, Vasile Goldiș, Alex. Vaida [Voievod], Ștefan [Cicio] Pop, Ioan Suciu, Aurel Vlad, Valer Braniște, Aurel Lazăr,

teva zile mai târziu, S. Pichon, ministrul afacerilor străine, îl asigura, tot pe Take Ionescu, în numele guvernului francez, că „în momentul cînd victoriile armatelor aliate anunță triumful apropiat al principilor de justiție care vor asigura eliberarea și recunoașterea României, aceia care ca dvs. n-au disperat niciodată și aceia care vin mereu în număr tot mai mare să se înroleze pentru a lupta alături de noi, făcînd să fluture din nou pe cîmpurile de luptă culorile naționale ale țărilor române, vor prepara, împreună cu noi, într-o colaborare credincioasă, un viitor din care cele două țări ale noastre vor ieși mai strîns unite și prin încercările comune”.

Caracterul just al participării României la război, îndreptățirea istorică a înfăptuirii unității naționale au fost subliniate și de președintele Franței, Raymond Poincaré, în discursul său din 18 ianuarie 1919 la deschiderea Conferinței de pace. „România nu s-a hotărît să lupte

decît pentru înfăptuirea unității naționale, căreia i se opuneau aceleași puteri prin constrîngere și samavolnicie”.

Ministrul de externe al Marii Britanii, Arthur Balfour, apreciînd eforturile și sacrificiile României, asigura că, la Conferința de pace, aceasta se va bucura de întreaga simpatie și de sprijinul guvernului britanic. Regele George V, la rîndul său, într-o scrisoare din 14 februarie 1919, adresată reginei Maria, confirma sprijinul guvernului britanic pentru cererile României la Conferința de pace, recunoscînd eforturile românilor în război: „Nimeni nu a urmărit cu un interes mai mare sau cu o mai sinceră neliniște încercările prin care a trecut România și vitejeasca ei rezistență în fața copleșitoarelor dificultăți și nimeni nu s-a bucurat mai mult cînd a sosit ziua eliberării ei și a putut să ia parte la victoria comună. Eu și poporul meu nu putem uita neabătută loialtate arătată de voi... în timpul întunecatelor luni ale anului 1917-1918”.

Asigurări asemănătoare a formulat și președintele S.U.A. Woodrow Wilson, care, la 31 mai 1919, în ședința plenară a Conferinței de pace, îl înștiința pe primul ministru român I.I.C. Brătianu „că noi nu avem nici cea mai mică dorință de a încălca suveranitatea” României, „că noi nu vrem să facem nimic care i-ar putea displace”. Același lucru era subliniat de președintele american și într-o telegramă din 14 iulie 1919 adresată suveranului român, prin care își exprima convingerea că „sacrificiile supreme făcute de România de-a lungul războiului, curajul ei în luptă și fermitatea ei în fața adversităților [aveau] să-și culeagă răsplata într-un viitor de progres și prosperitate fără precedent”.

Pe locurile unde au trăit dacia

Programul Conferinței de pace, desfășurată între 18 ianuarie 1919 și 20 ianuarie 1920

Victor Bontescu, Romulus Boliță și socialiștii Ioan Flueraș și Iosif Jumanca.

Membrii acestui Comitet de guvernare au prestat jurămint pe Constituția Regatului României în prezența episcopului Ignatie Pop. Guvernul s-a instalat la 4 decembrie, la Sibiu.

La această Adunare Națională au luat parte reprezentanții Bucovinei, Basarabiei și ai Regatului României. Drapelele Aliatilor au fluturat pe toate edificiile publice”.

Cu aceste cuvinte consemna oficiosul Vaticanului, *L'Osservatore Romano*, din 6 decembrie 1918, desfășurarea Marii Adunări Naționale a românilor din Transilvania, care consfințise desăvîrșirea statului național unitar român. Publicația reproducea, în continuare, textul proclamației, subliniind semnificația actului românilor transilvăneni.

Interesul cuceririlor politice ale Vaticanului față de eveni-

Vedere parțială a sediului central al Vaticanului

mente petrecute în toamna anului 1918 în România nu era doar de natură informativă. Încheierea războiului mondial și felul în care popoarele din fosta monarhie austro-ungară au înțeles să-și ia în mîini propria soartă puneau și pentru reprezentanții Sf. Scaun problema adoptării unei poziții în conformitate cu noua situație politică.

Studiul arhivelor Vaticanului, pentru perioada de la finele războiului mondial și reglementările politice ce au urmat conflagrației, demonstrează — cum se poate vedea prin intermediul documentelor inedite pe care le prezentăm cititorilor revistei *Magazin istoric* — că forurile politice ale statului din inima Romei au înțeles necesitatea istorică a împlinirii României moderne, ca stat național unitar. În adoptarea acestei poziții un rol important l-a avut desemnarea de către Comitetul Național Român, creat la Paris, la 6 septembrie 1918 a principelui Vladimir I. Ghika în calitate, de reprezentant

a fost deosebit de complex. Pa-
cea urma, în interesul tuturor
statelor participante, să im-
pedice orice posibilitate la o
hegemonie politică, economică
sau militară, să pună în apli-
care principiile de autodeter-
minare națională, să recu-
noască statele nou constituite.
În același timp, Conferința
trebuia să refacă harta Euro-
pei, conform voinței popoare-
lor, în așa fel ca nici o națiune
sau părți ale aceleiași națiuni
să nu mai fie încorporate unui
stat străin, prin încălcarea
flagrantă a voinței acestor
popoare. Conferința de pace se
găsea, așadar, în situația de
a constata sfârșitul marilor
imperii. „De fapt — aprecia
istoricul american J.A.S. Gren-
ville. — Aliații și Statele Unite
au venit la Paris ca să con-
firme statele noi, successorale
ale Imperiului austro-ungar,
[Cehoslovacia, Polonia, Româ-
nia, Iugoslavia, Austria și Un-
garia], care s-a prăbușit în
urma înfringerii”.

România aducea spre re-
cunoașterea oficială a Confe-
rinței de pace hotărârile isto-

rice ale poporului român, pro-
clamate solemn în adunările
reprezentanților întregului po-
por. De aceea, reuniunea de
la Paris nu a fost în situația
de a crea ea un stat român
întregit. Acesta era înfăptuit
prin opera și actul de decizie
unanim al poporului român.
Conferința nu urma să ofere
României un dar; ea trebuia
să dea consacrare juridică in-
ternațională unei cerințe de
bază a dreptului istoric care
s-a dezvoltat cu putere în
fața lumii întregi.

Cu toate acestea, lucrările
Conferinței s-au desfășurat ane-
voios și contradictoriu, dato-
rită divergențelor de opinie
și interese dintre statele par-
ticipante, a atitudinii marilor
puteri (Statele Unite, Marea
Britanie, Franța, Italia și Ja-
ponia). România a avut o
poziție mult îngreunată și da-
torită faptului că marile pu-
teri — care încheiaseră, în
august 1916, Tratatul de alianță
cu țara noastră — au făcut obiec-
ții față de clauzele acestuia.

A trebuit multă tenacitate,
mult talent diplomatic și mul-

tă energie din partea delegați-
lor țării noastre pentru a afir-
ma și susține drepturile isto-
rice ale poporului român. În
memorii, intervenții, rapoarte,
precum și în convorbiri cu
reprezentanții altor state, de-
legații români au relevat ori-
ginea străveche și caracterul
unitar al poporului român,
tradițiile luptei îndelungate
pentru unitate națională, tră-
sături evidențiate și de nume-
roși specialiști de peste hotare.
Astfel, americanul John F.
Carter jr., într-un memorandum
privind originea românilor,
sublinia că ei „trăiesc astăzi
pe locurile unde au trăit...
strămoșii lor daci și romani”.
După invazia popoarelor mi-
gratoare, „care au trecut ca
apa peste pietre”, continua
el, „românii au luptat ne-
întrerupt și cu succes împo-
triva turcilor, fiind un bastion
de nădejde al apărării crești-
nătății și neavind niciodată
statutul de provincie turcească
pe care l-a avut Ungaria”.

Într-un studiu consacrat
Transilvaniei și întocmit de

oficial al acestui organism pe
lingă Sf. Scaun. De fapt, încă
cu mult înainte de desemna-
rea sa în această misiune, V.I.
Ghika întreprinsese o serie de
acțiuni în sprijinul României
ajutându-l pe fratele său Dimi-
trie Ghika, reprezentant ofi-
cial al României pe lângă gu-
vernul Italiei, într-o serie de
acțiuni de combatere a pro-
pagandei Puterilor Centrale
împotriva țării noastre. Pro-
pagandist de primă linie pentru
mobilizarea la luptă a româ-
nilor în favoarea Marii Uniri,
el a participat, alături de
Nicolae Titulescu și Vasile Lu-
caci, la constituirea batalio-
nelor de voluntari din rîndul
românilor transilvăneni.

La 28 septembrie 1918, prin-
cipele Vladimir Ghika primea
împuterniciri oficiale: „În vir-
tutea deplinelor puteri care
ne-au fost conferite de către
Adunarea Generală a Româ-
nilor [afiați la Paris], ținută la
6 septembrie 1918, subsemnații
Vasile Lucaci și dr. Ion Can-
tacuzino, președinți ai Consili-
ului Național Român, adu-
cem la cunoștință Eminenței

Sale Cardinalul Secretar de
Stat al Sanctității Sale Papa
Benedict al XV-lea, că am dat
delegație principelui Vladimir
Ghika să ne reprezinte pe lângă
Sanctitatea Sa. El singur are
calitatea să trateze și să re-
zolve în numele nostru... ra-
porturile cu Sfântul Scaun”.

În baza acestor acreditive,
la 2 octombrie 1918, V.I. Ghika
adresa, din Roma, cardinalu-
lui Gasparri, secretarul de
stat al Vaticanului, o prezen-
tă în care îi aducea la cunoș-
tință constituirea Consiliu-
lui Național Român de la Paris,
însărcinat „să reprezinte re-
vendicările române pe lângă
guvernele aliate, sprijinindu-
le cu o organizare politică mi-
litară și diplomatică...”.

La 11 decembrie 1918, în
atmosfera în care începeau să
se răspindească ecurile Unirii
nu numai în țară ci și peste
hotare, secretarul de stat Gas-
parri ratifica scrisorile de acre-
ditare ale reprezentantului ro-
mân: „O dată cu prețioasa
scrisoare a Excelenței Voastre
mi-a făcut plăcere să primesc
importantele documente pe

care E.V. mi le-a transmis, în
vederea inițierii unei colabo-
rări... Țin deci să asigur pe
Excelența Voastră că Sfîntu-
lui Scaun nu poate să nu-i
facă plăcere să intre în relații
cu un popor de origine latină,
față de care El a nutrit în mod
constant cele mai vii simpatii.
De fapt, nimic nu este mai
plăcut Sfîntului Scaun decît
să poată coopera pentru cel
mai bun viitor al generoasei
națiuni române, față de care
exprimă din partea sa cele
mai calde sentimente... Pentru
confirmarea celor mai bine-
voitoare sentimente ale sale,
Sfîntul Scaun este dispus ca
din acest moment să ia în cel
mai serios și mai atent studiu
proiectul de concordat pe care
E.V. ni l-ați transmis”.

În dosarul din arhiva re-
prezentantului român se află
și un *Proiect de răspuns*, amîn-
tind motivele istorice pe care
Vaticanul le avea pentru a
recunoaște România în noua
sa înfățișare politică, document
emanat de asemenea din par-
tea cancelariei secretarului de
stat Gasparri: „Confirmînd pri-

cunoscutul geograf francez Emmanuel de Martonne, secretar general al Comitetului de Studii de pe lângă Conferința de pace, se afirma fără echivoc: „Este incontestabil că majoritatea populației o formează românii... [Transilvania] este un ținut la obârșie românesc, unde românii constituie încă trei pătrimi din populație, în ciuda introducerii elementelor maghiare care luptă să se consolideze... Populația românească este nu numai cea mai veche, dar și cea mai viguroasă, pină într-atît încît regiunea, luată în sine, pare destinată să devină din ce în ce mai pur românească...

Ideea unei uniri posibile cu frații de dincolo de Carpați a pătruns în satele cele mai îndepărtate ale Transilvaniei... Ideea că revendicările românești nu puteau fi satisfăcute fără o dezmembrare a Imperiului austro-ungar s-a răspindit... Nu încapă nici o îndoială asupra faptului că

Membrii delegației române la Conferința de pace de la Paris

mirea scrisorilor pe care mi le-ați trimis și prin care îmi comunicați convocarea Adunării Naționale din Transilvania, crearea unui guvern provizoriu... [Consiliul Dirigent] ... și votul unanim prin care s-a pronunțat reunirea tuturor provinciilor locuite de români la patria-mamă, îmi face plăcere să vă fac cunoscută profunda satisfacție pe care Sf. Scaun o resimte ca urmare a acelor aspirații legitime ale popoarelor, prin care El a recunoscut nu de mult atît drepturi, cît și consolidarea și perfecționarea unității națiunii române, cu care El este fericit să stabilească primele sale relații [diplomatice].

Încă din primele începuturi ale creștinătății, din îndepărtatele zile ale lui Ioniță, căruia marel nostru Inocențiu al III-lea îi amintea într-un chip atît de grav și de fericit îndatoririle și privilegiile originii sale latine, și pină în zilele apropiate ale principelui Cuza, Sf. Scaun n-a încetat, cu toate nefericitele efecte ale

dominațiilor străine, să urmărească îndeproape și să ajute în toate chipurile populația românească de dincolo și de dincoace de Carpați...

Arhivele Vaticanului și ale Propagandei Fide, unde trecutul de glorie și de suferințe al românilor se află descris mai bine decît oriunde, poartă urmele eroicelor bătălii pe care, în cruciadele voastre pentru a salva Europa amenințată de otomani, le-ați susținut cu sprijin material și moral, spontan sau solicitat, din partea papilor de pe vremuri. Acolo regăsim scrisorile marelui vostru Ștefan către Sixt al IV-lea, care la rîndu-i îl numea «atlet al lui Cristos» și «apărător al creștinătății» pe cele schimbate de Mihai Viteazul cu Grigore al XIV-lea și cu Clement al VIII-lea pentru eliberarea de sub jugul Orientului, ca și cele de la mijlocul secolului al XVII-lea schimbate între Alexandru al VII-lea și Clement al X-lea cu strămoșul vostru Grigore Ghika II [Grigorașcu Ghica], principe al Țării Românești,

autorul victoriilor decisive de la Levenetz, St. Gotthard, Hotin...

Fericit de ocazia care mi s-a dat să mărturisesc public interesul afectuos purtat de Sf. Scaun față de națiunea română, vă rog să transmiteți Consiliului Național Român asigurarea unei colaborări pline de simpatie, care sper să o văd devenind plină de roade...

Din acest moment, în conformitate cu principiile de drept internațional, Vaticanul recunoștea, așadar, România în granițele statului național unitar, înainte de hotărîrile Conferinței de Pace. La 20 decembrie 1918, reprezentantul Consiliului Național Român de la Paris făcea cunoscut secretarului de stat al Vaticanului următorul document: „Am onoarea să aduc la cunoștința E.V. că, după convocarea Conferinței Naționale din Transilvania, în fața unei adunări populare care a întrunit într-o sedință de neuitat, în orașul Alba Iulia, peste o sută de mii de persoane,

Il Consiglio nazionale romeno riconosciuto dal Governo italiano

Il ministro degli Affari Esteri on. barone
Aldoro Bonifazi ha riconosciuto il Consiglio
Nazionale dell'Unita' Romena al quale ha

L'Angleterre reconnait le Conseil national
de l'Unité roumaine

Par une lettre datée du 14 septembre 1918, le
gouvernement anglais reconnaît le Conseil natio-
nal de l'Unité roumaine.
Voici le contenu de la lettre

MONSIEUR
des
AFFAIRES ÉTRANGÈRES

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

Division
des
Affaires politiques
et commerciales

Paris le 18 septembre 1918

EUROPE

Monsieur

Il me sera agréable d'entrer en relations avec le Conseil National de
l'Unité roumaine dont l'Assemblée générale des Roumains a décidé la consti-

Washington, 6 novembre,
Le secrétaire d'Etat fait passer le
message suivant :

DÉPARTEMENT D'ÉTAT,

Washington, 4 novembre.

Monsieur,

Le gouvernement des États-Unis a

Facsimile din documente si publicatii straine consemnand murele eveniment al
unirii Transilvaniei cu România.

s-a votat unirea Transilvani-
ei si a altor parti romanești
supuse dominației străine cu
Regatul României, s-a consti-
tuit un guvern provizoriu pînă
la definitiva lor integrare în
regatul amintit..."

Documentul era însoțit de
o „notă verbală” adresată de
reprezentantul român secre-
tarului de stat în care se arăta
că „România are toate drep-
turile morale și politice să-și
vadă în sfîrșit realizate toate
revendicările naționale. Ea
știe că puterile Antantei i le
recunosc pe deplin în virtu-
tea principiilor pe care aceste
puteri le materializează și pe
care președintele Wilson, după

cum este cunoscut, le-a for-
mulat la 28 septembrie cu
precizie”.

Reacția Vaticanului la aceste
două documente a fost promp-
tă și cu adeziune totală. La
31 decembrie 1918, secretarul
de stat al Vaticanului comu-
nica reprezentantului român:
„Multumesc călduros. Exce-
lentei Voastre pentru impor-
tantele informații pe care ați
avut plăcerea să mi le comu-
nicați prin adresa dv. nr. 2
din 20 decembrie, împreună
cu anexele respective. Îmi
face, în același timp, plăcere
să asigur pe E.V. că Sf. Scaun
urmărește cu cel mai viu in-
teres și simpatie evenimentele

românii din Transilvania nu
vor să fie maghiarizați. Acestei
perspective ei îi preferă unirea
cu România, care a făcut,
pentru a realiza acest ideal,
cele mai mari sacrificii”.

Libera exprimare a voinței popoarelor

În diferitele organisme ale
Conferinței (Comitetul pentru
studierea chestiunilor terito-
riale privind România, Consi-
liul miniștrilor de externe,
Consiliul Suprem), delegații
români au reușit să obțină
recunoașterea Unirii. Marile
puteri au impus însă României
condiții deosebit de grele cu
prilejul semnării tratatelor de
pace cu Germania (28 iunie
1919) și cu Austria (18 decem-
brie 1919). Astfel, în proiectul
Tratatului de pace cu Austria
erau incluse unele clauze me-
nite să faciliteze amestecul
marilor puteri în viața econo-
mică și politică a României.

(Continuare în p. 34)

pe care le desfășoară nobila
națiune română”.

În atmosfera în care, la 18
ianuarie 1919, se deschideau
lucrările Conferinței de pace de
la Paris, Vaticanul antici-
pase recunoașterea înfăptuirii
statului național-unitar român,
prin actul de la 11 decembrie
1918. Acest document va fi
urmat de un nou act de drep-
tate. În iunie 1919, cu un an
înainte de semnarea Tratatului
de la Trianon, Vaticanul a
retras jurisdicția teritorială a
diocezei de la Hajdudorogh
în Transilvania, blocînd ast-
fel una din încercările dualis-
mului austro-ungar de dezna-
ționalizare prin intermediul
bisericii.

Documentele din arhiva Va-
ticanului ilustrează și ele cu
date elocvente fermitatea cu
care diplomația română a mi-
litat pentru recunoașterea
drepturilor naționale ale țării
noastre și, totodată, obiecti-
vitatea cu care autoritățile
politice din diferite țări au
recunoscut justetea acestui act
politic. ■

ALBUM ISTORIC ROMÂNESC

Imagini din Arad ce amintesc memorabilele zile ale actului istoric din 1 Decembrie 1918 :
În acest edificiu situat pe str. Paris, colț cu str. Dacilor, s-a aflat căminul muncitorilor, unde au avut loc numeroase întruniri ale socialiștilor care au promovat ideile unirii Transilvaniei cu România

Casa în care a locuit Ștefan Cicio-Pop situată pe str. 6 Martie nr. 8 ; în noiembrie 1918, aici și-a stabilit sediul Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.)

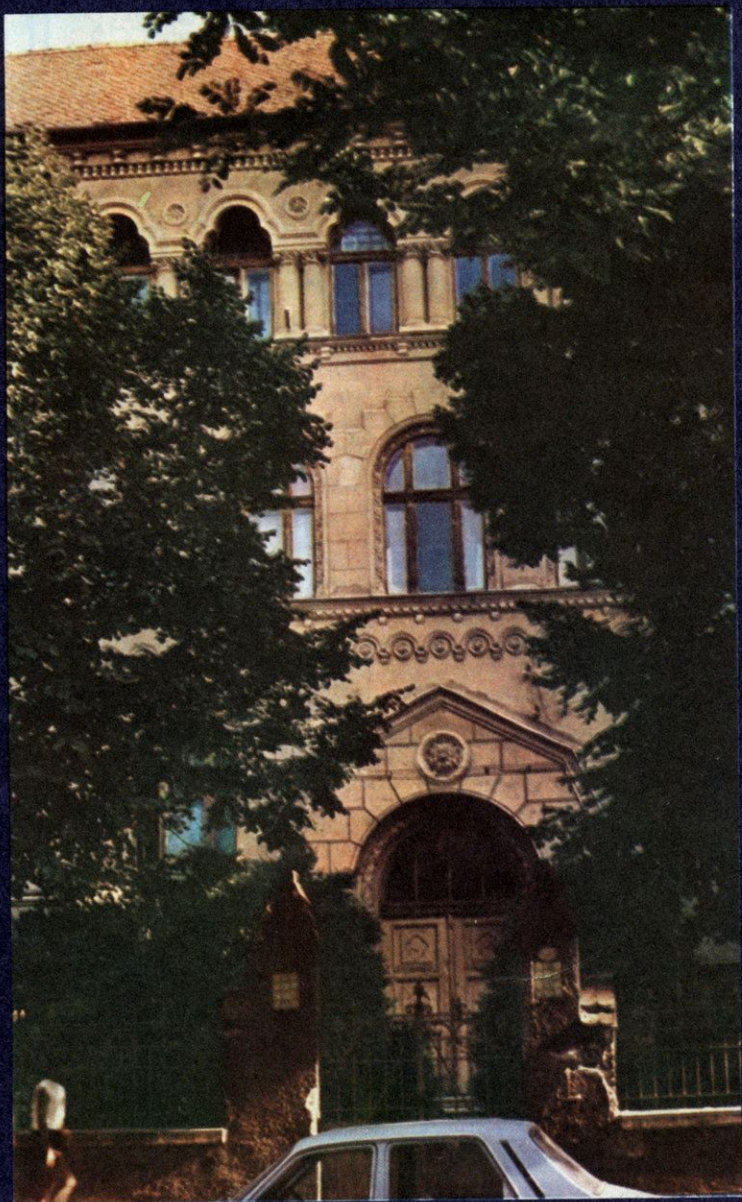
Palatul „Românul”, situat pe str. Anatole France nr. 6; la etaj locuia Vasile Goldiș, iar la parter se afla redacția ziarului Românul, organul de presă al C.N.R.C.; în aceeași clădire a funcționat și Tipografia „Concordia”

Fosta școală civilă de băieți (piața Mihai Viteazul, colț cu str. Tudor Vladimirescu) a găzduit, în noiembrie 1918, sediul Comandei Supreme a Gărzilor Naționale Române din Transilvania; în aceeași clădire au funcționat și o parte din secțiile C.N.R.C.

Casa lui Ioan Suci, de pe Bulevardul Republicii nr. 63, a găzduit, în noiembrie 1918, sediul Partidului Național Român

Clădirea fostei Școli civile de fete, situată în str. Mihai Eminescu nr. 46 ; la 15 noiembrie 1918, aici a avut loc ședința C.N.R.C. în care s-a propus ca unirea Transilvaniei cu România să fie hotărâtă printr-o Mare Adunare Națională ce se va ține la Alba Iulia

UNIREA — UNANIM ACT DE DECIZIE

(Urmare din p. 10)

hotărâtă a întregului popor la 1 Decembrie 1918.

Înfăptuind o largă acțiune de unire a forțelor patriotice naționale, Partidul Comunist Român a organizat și condus cu succes Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, care a deschis poporului român calea făuririi unei vieți noi, a lichidării exploataării și asupririi, a realizării unei Românie socialiste, așa cum și-au dorit-o și au visat-o, în momentele înălțătoare ale constituirii statului național unitar, revoluționar, masele muncitoare din România. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, aprecia: „i-a revenit Partidului Comunist marea cinste, misiunea revoluționară de a înfăptui aceste idealuri și năzuințe ale maselor populare din perioada Unirii”.

O dată cu răsturnarea claselor exploatare și cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și cu ceilalți oameni ai muncii, s-a pus pentru totdeauna capăt inegalității sociale și naționale, oricărei asuprii, s-a înfăptuit, pentru prima oară, principiul egalității depline în drepturi a tuturor fiilor patriei, fără deosebire de naționalitate, s-a asigurat progresul întregii națiuni.

Un moment de însemnătate istorică în viața poporului român l-a reprezentat Congresul IX al P.C.R. din iulie 1965, deschizător al unei noi epoci — *Epoca Nicolae Ceaușescu* — în care au fost puse în lucrare cele mai larg cuprinzătoare strategii de dezvoltare a țării, cele mai cutremurătoare programe de creștere și înflorire multilaterală a patriei socialiste, prin îndeplinirea cărora România a străbă-

tut, într-un răstimp istoricește scurt, un lung și glorios drum pe calea progresului și civilizației socialiste, a sporirii neconținute a forțelor de producție și a avuției naționale.

Pe temelia adevărului potrivit căruia noua orînduire socialistă se edifică prin popor și pentru popor, în această epocă s-a instituționalizat un cadru democratic profund original, în măsură să asigure participarea activă și efectivă a tuturor fiilor țării la viața social-economică și politică a țării, la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului nostru.

Aniversarea a 70 ani de la făurirea statului național unitar român constituie un prilej de a evoca cu înaltă cinste și mîndrie patriotică — cum se subliniază în Hotărîrea adoptată de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. — „glorioasă istorie a poporului român, permanența sa în spațiul geografic și istoric al vetrei strămoșești, eroismul luptelor purtate împotriva dominației străine, pentru păstrarea ființei proprii, pentru unitate, libertate națională și socială”. La această strălucită sărbătoare, desfășurată într-un moment și într-un context în care — sub impulsul transformărilor înnoitoare impinate întregii vieți social-economice, culturale și politice — conștiința de sine a poporului român este mai puternică decît orîcînd, țara întregă aduce, cu neînmurîț dragoste și profundă recunoștință, un vibrant și înălțător omagiu celui ce a știut să deschidă inimile și conștiințele, să restituie poporului reala sa istorie, secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu. ■

„NAȚIUNEA ROMÂNĂ ÎNTR-UN SINGUR STAT”

(Urmare din p. 14)

tuali, oameni de diferite stări sociale și profesii. Lucrările istorice ale Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia au început în dimineața zilei de 1 decembrie 1918. În sala Casinei militare¹ — numită de atunci Sala Unirii — au participat cei 1228 delegați sau deputați aleși în circumscripțiile electorale ale Transilvaniei, cît și delegați ai tuturor organizațiilor politice, economice, culturale, religioase, militare și sportive românești. Alături de numeroși oameni politici din toate straturile societății, erau prezenți 150 delegați ai social-democrației, reprezentînd peste 70 000 muncitori organizați. În semn de recunoaștere a rolului jucat de organizațiile socialiste, în prezidiul Marii Adunări Naționale, ca vicepreședinte, a fost ales reprezentantul socialiștilor români Ioan Flueraș, iar printre cei opt notari (secretari) s-a aflat și socialistul Iosif Ciser.

Luînd cuvîntul în numele social-democrației române, pentru a sprijini Rezoluția de unire, Iosif Jumanca a declarat: „Astăzi, venim și noi aici, adevărații reprezentanți ai muncitorimii românești din Transilvania și Banat, venim să declarăm în fața dv., în fața Internației socialiste și a întregii lumi, că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem și sîntem gata de a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea Unirii... Social-democrația nu-i identică cu lipsa simțului național. Noi nu zicem ubi bene, ibi patria, ci zicem că acolo unde ție-patria, acolo să-ți crezi fericirea vieții tale”. ■

¹ Clubul, locul de întîlnire a ofițerilor din garnizoana locală.

RECUNOAȘTEREA DREPTULUI ISTORIC

(Urmare din p. 32)

Între care „ocrotirea comerțului exterior și tranzitului” sau controlul „puterilor aliate și asociate” asupra drepturilor și intereselor minorităților naționale din țara noastră. Indignat de „soluțiile” propuse de marile puteri, șeful delegației române arăta în telegrama din 3 iunie 1919 că „în tratatul prezentat Austriei, România nu figurează decât pentru a-și vedea impuse condițiuni care-î jignesc independența politică și compromit grav libertatea economică... am moștenit o țară independentă și chiar pentru a-i consolida granițele nu-i putem jertfi” libertatea. Comentînd prevederile Tratatului cu Austria, ziarul *The New York Times* scria: „României i se cere să-și pună semnătura pe un tratat care conține clauze incompatibile cu demnitatea unei țări independente. Aceasta este în contradicție flagrantă cu principiile pentru care s-a purtat războiul mondial”.

Protestul energic al forurilor politice române, ca și reacția unor cercuri de peste hotare au găsit în cele din urmă un anume ecou. La ultimatumul Consiliului Suprem, care cerea României acceptarea clauzelor „fără discuție, fără rezerve și fără condiții”, guvernul român a declarat categoric că nu va semna tratatul fără modificările cerute. În cele din urmă, în tratat s-au adus o seamă de modificări. În urma cărora, la 18 septembrie 1919, documentul a fost semnat. Semnificația sa deosebită este aceea că el confirmă dreptul popoarelor la autodeterminare și formarea unor state independente și suverane pe ruinele vechii monarhii austro-ungare. Tratatul de pace cu Austria recunoștea, de asemenea, unirea Bucovinei cu România.

Intense dezbateri au prilejuit negocierile în vederea încheierii Tratatului de pace cu Ungaria. Conferința a respins ferm pretențiile guvernului maghiar de a se organiza un

plebiscit în fostele teritorii stăpînite de Ungaria, situndu-se pe poziția justă a respectării voinței și dreptului popoarelor la autodeterminare.

După un studiu amănunțit de două luni de zile asupra „documentației” prezentate de delegația ungară, președintele Conferinței de pace, A. Millerand, a remis reprezentanților unguri un complet de acte alcătuit din răspunsurile Conferinței la toate notele Ungariei și dintr-o scrisoare de trimiteri în care se preciza: „După matură chibzuință, puterile aliate și asociate au decis de a nu modifica pe nici un punct clauzele teritoriale conținute în condițiile de pace. Dacă s-au hotărît la aceasta, cauza este că s-au convins că orice modificare a fruntariilor fixate de ele ar aduce inconveniente și mai grave decît acelea pe care le denunță delegația ungară”. „Voința popoarelor” — arăta în continuare A. Millerand — s-a exprimat în zilele din octombrie și noiembrie 1918, atunci cînd dubla monarhie s-a prăbușit și cînd populațiile îndelung asuprite s-au unit cu frații lor, italieni, români, iugoslavi și cehoslovaci”.

Tratatul de pace cu Ungaria, care consfințea actul istoric al unirii Transilvaniei cu România, a fost semnat la Trianon la 4 iunie 1920. Temeinicia sa avea să fie recunoscută și consemnată de istorie și istorici, de guverne și diplomați. Cu ocazia dezbaterilor din Parlamentul francez privind ratificarea Tratatului de la Trianon, în iunie 1921, Aristide Briand, susținînd frontierele stabilite pentru România, integritatea sa teritorială, arăta: „Franța nu va interveni niciodată pe lîngă guvernele aliate și prietene pentru a aduce vreo atingere oarecare, cît de mică ar fi ea, drepturilor acestora de suveranitate națională”.

De asemenea, cu ocazia ratificării Tratatului de la Trianon în Camera Comunelor, secretarul de stat Harmeworth preciza: „Regatul Ungariei s-a descompus într-o largă măsură în părțile sale componente înainte de începerea lucrărilor Conferinței de pace”.

La 11 iunie 1919, Consiliul miniștrilor de externe al Conferinței de pace comunica reprezentanților României și Cehoslovaciei granițele stabilite între aceste țări și Ungaria, iar la 13 iulie o notă adresată de G. Clemenceau guvernului român făcea cunoscută, în mod oficial, frontiera dintre România și Ungaria.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român, realizate în 1918 și confirmarea lor prin hotărârile Conferinței de pace au pus în evidență faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoință învingătorilor sau a cîștigătorilor aduse de hazardul biruinței într-un război; ele au fost expresia vie, dinamică a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească, unde s-a zămislit.

„Conferința de pace — subliniază președintele Nicolae Ceaușescu — încheiată în 1920, la doi ani după realizarea de fapt a unirii Transilvaniei cu România, n-a făcut decît să consfințească o realitate concretă, obiectivă. Unirea nu este rezultatul tratatelor de pace, al Tratatului de la Trianon. ea fusese hotărîtă și realizată prin lupta maselor populare din Transilvania și România încă din 1918. Tratatul de pace de la Trianon nu putea să nu recunoască această realitate, impusă prin lupta întregii națiuni române. Nimeni nu mai putea schimba judecata istoriei, voința dîră a unui întreg popor, hotărît, după secole de dezbinare impusă, să trăiască unit, în independență și pace, colaborînd prietenește cu toți vecinii săi, cu toate popoarele lumii”.

Înfăptuirea unității statului român a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea României moderne, a avut o înfîrșire pozitivă asupra întregii evoluții economice, politice și sociale a țării, pentru afirmarea ei pe arena internațională ca un stat unitar, suveran, animat de dorința menținerii păcii și colaborării între popoare. ■

VICTOR SLĂVESCU:

Note zilnice

Debutul anului 1939 — învăluit într-o încărcată atmosferă politică internațională — imprimase la București o stare de febrilitate. Absența îndelungată a ministrului Germaniei, W. Fabricius, oficial în concediu, campania de la Berlin împotriva României, după lovitură dată conducerii legionare, au dus la rechemarea, la 13 ianuarie, a ministrului român în capitala Reichului, M. Djuvara — moment de vîrt în criza relațiilor dintre cele două țări deschisă după înlăturarea Carol-Hitler din noiembrie 1938.

Față de orientarea tot mai agresivă a puterilor fasciste și revizioniste, preocupările pentru asigurarea independenței și suveranității naționale și integrității teritoriale capătă o intensitate deosebită. Încă la 15 aprilie 1938, Marele Stat Major înalțase un Memoriu asupra dotării materiale, care releva: „Cu toate eforturile făcute în ultimii ani, multiplele lipsuri materiale ale armatei nu au putut fi completate decît în măsură redusă” (Apud, Istoria infanteriei române, vol. II, București, 1985, p. 223). La conferința ministerială din 23 decembrie 1938 (Magazin istoric, nr. 11/1988), a fost aprobată, pentru intervalul februarie-iulie

1939, suma de 25 de miliarde lei în vederea fabricării sau achiziționării materialului militar, o sumă egală celei cheltuite în același scop în decurs de aproape opt ani (1930-februarie 1938).

La 1 februarie 1939 intervine reorganizarea guvernului Miron Cristea. Ministru ad-interim al apărării naționale devine Armand Călinescu, iar lui Victor Slăvescu i se încredințează Ministerul înzestrării armatei¹.

Îi revenea titularului ministerului, creat de nici patru luni, să traducă în practică și principiile pe care le expusese în prelegerile de la Școala Superioară de Război, cînd definise și conceptul de „mobilizare industrială”, apreciind mijloacele de subzistență drept „un factor decisiv” și indicase pentru echipamentul industrial imperativul de „asigurare a unei funcționări normale, chiar în vreme de conflagrație”, formulîndu-și convingerea: „Potențialul de război atîrnă în primul rînd de factorul om”.

Acestui nou „început” îi sînt consacrate paginile care urmează².

Eugen PREDA

1939

Marți, 5 ianuarie... La ora 7 trec la Malaxa, care mă primește în apartamentul de sus. Un mare lux, dar bun gust — sobru. Îi spun că niciodată nu am avut cîntea să stau pe un scaun atît de luxos. Îmi răspunde că prea sînt ironic.

¹ Sesizînd semnificația numirii lui „Victor Slăvescu, susținător ferm al dezvoltării potențialului de apărare a României”, istoricii Gh. Zaharia și C. Botoran notau: „Fîind în același timp și președinte al Uniunii Generale a Industriștilor din România, Victor Slăvescu era considerat a fi persoana cea mai potrivită pentru a impulsiona dezvoltarea producției de apărare a țării în condițiile înrăutățirii relațiilor internaționale” (Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic, 1919-1939, București, 1981, p. 318).

² Precizăm că intreruperile din text sînt marcate prin trei puncte; notele care nu poartă altă mențiune și cuvintele între paranteze drepte ne aparțin. Ortografia a fost adusă în concordanță cu normele actuale.

Trecem la fondul conversației:

— Cum ai petrecut Anul Nou și cu ce impresii te-ai întors de la Sinaia?

Amărit, abătut, cu figura îngrijorată mi-a răspuns că situația este serioasă și că mari primejdii externe ne amenință. Atitudinea agresiv-dușmănoasă a Germaniei față de noi și, în special, față de rege, dă mult de îngrijit. „Zugravul” — Hitler — nu iubește pe rege... Hohenzollern are el destui în Germania, dar nici nu se uită la ei. Tot așa se poartă și cu regele nostru, pe care nu-l poate suferi de cînd cu executarea lui Codreanu. Aveau nevoie de un om ca Codreanu din care să facă instrumentul lor de robire a țării... Germanii vor un rege în România, dar așa cum îl vor ei.

Nori negri se adună asupra României. Cît era de bună situația țării în septembrie,

căci Germania se angajase să nu lase Ungaria să ne atace, chiar dacă era împinsă de Italia, pe atît de izolați sîntem astăzi.

Să dea Dumnezeu să putem serba Anul Nou 1940 în aceleași condițiuni normale ca anul acesta. Chestiunea internă este acum secundară pe lingă cea externă. Totuși nici situația internă nu este bună.

De acord cu Malaxa. Niciodată nu l-am văzut pe Malaxa atît de abătut și îngrijorat, strivit parcă de povara gîndurilor și informațiilor ce avea. Mi-a spus la plecare că mă va ține la curent cu cele ce va ști și afla. Va pleca în curînd în Germania.

Vizita aceasta m-a impresiionat, căci desigur Malaxa nu mi-a spus decît o parte din cele ce știa și îl durea pe inimă...

Ce va aduce ziua de mîine pentru biata și scumpa noas-

tră țară, ai cărei conducători sint astăzi atît de învîrbiți?...
Sîmbătă, 21 ianuarie.

De dimineață, în jurnale văd că am fost numit în Directoratul partidului unic „Frontul Renașterii Naționale”¹, reprezentînd comerțul și industria. Multe nume neașteptate în Consiliul Superior al Frontului din care fac parte...

La 1 ¹/₂, la dejun la G. Crețeanu, director general Banca Românească². De față: doamna Eliza Brătianu³, Klugkist⁴ de la Legația germană, ing. N. Mavrocordat⁵, G. Vioreanu⁶, ginerele lui Istrate Micescu⁷, cu soția, Dinu Cecropide [director general, din 1937, la Societatea Bancară Română].

Vorbesc cu d-na Eliza Brătianu, căreia îi spun toată îngrijorarea mea asupra situației. Îmi răspunde că sint prea pesimist. Vorbînd de rege, spune că seamănă cu regina Maria: n-are spirit psihologic și nu înțelege situațiile. Nu vrea să asculte sfaturi. Bărbatul meu își dădea toate silințele să împiedice pe regină de la anumite greseli: din încăpăținare sau socotind că este treabă de prestigiu, nu voia să asculte, deși recunoștea că greșește. Așa este și regele...

La ora 5, vine la mine primul Cantacuzino Șerban [colecționar de artă], de la care am cumpărat eu niște hărți vechi, să mă roage să-i dau un sfat cui ar putea vinde niște armuri vechi și un mozaic roman din sec. al IV-lea. Îi făgăduiesc să-l pun în contact cu Malaxa. Îmi mulțu-

mește și pleacă, așteptînd să-i spun cînd poate vedea pe Malaxa.

Un om fin, manierat. Se vede rasa în el.

La 6, vine la mine baronul Witzleben.

Îi întreb ce s-a întîmplat în Germania pentru a se produce o atare atitudine față de România și rege. Îmi răspunde:

— Totul a pornit de la executarea lui Codreanu, în care se puneau mari speranțe, ca fiind omul de încredere al germanilor în România. Totul se explică — îmi spune Witzleben — printr-o falsă apreciere a ceea ce putea reprezenta Codreanu în față pentru Germania. Berlinul a fost rău informat din două părți diferite: Fabricius (legație) și partidul (Konradi)⁸, care vedea în Garda de fier o prelungire a nazismului în România. S-a mers atît de departe, încît s-a crezut că organizațiile legionare se pot ușor transforma în organizații naziste. Fabricius a dat relații mai juste; de acolo, ceartă crîcnă între Fabricius și Konradi.

Nu este adevărat că Fabricius a fost pus în concediu. Se găsește real în concediu și va veni în țară la sfîrșitul lunii. Nu poate fi vorba de o rupere de relații diplomatice. Probabil că și Fabricius și Konradi vor fi rechemăți. Chiar

* A.M. Konradi figura în 1939 în lista corpului diplomatic din București ca atașat comercial la Legația germană. El deținea și rolul de secretar general al Camerei de comerț româno-germană, dar funcția cea mai importantă era aceea de conducător al Secției din România a N.S.D.A.P. (partidul nazist), subordonat Organizației pentru strălucire (A.O.) a partidului nazist, al cărei șef la Berlin, era și secretar de stat în Ministerul de externe. În această ultimă calitate, A.H. Konradi răspundea de una dintre rețelele de spionaj ale Reichului în România, fapt bine cunoscut nu numai de organele informative românești, ci și de corpul diplomatic din Capitală. Pentru prima oară, activitatea lui de spionaj a fost amplu tratată public într-un volum apărut la New York în 1942, sub semnătura fostului corespondent la București al revistei *Newsweek*. În timpul procesului marilor criminali de război nazisti în fața Tribunalului militar internațional de la Nürnberg (25 martie 1946) acuzarea britanică a produs probe incriminînd-l pe Konradi ca desfășurînd în România o activitate „de felul celor urmărite în general de un serviciu de informații” (*Magazin istoric*, nr. 10/1986, p. 46).

regele a cerut lui Goering rechemarea lui Konradi.

Nimeni nu știe exact ce gîndește Führerul în ce privește România...

Malaxa⁹ este acum la Berlin și are o misiune politică. El stă bine cu Goering.

Crede că în două săptămîni situația se va lămurii...

Crede că în viitor se vor putea dezvolta relațiile economice cu Germania mai mult...

Miercuri, 1 februarie... La dejun de Weck¹⁰, Sava Kriof (Bulgaria)¹¹ d-na Lya Brătianu¹², Offrey¹³, Bușilă, Brătianu, Pleșoianu¹⁴.

După dejun, cînd lumea era la mine, îmi telefonază Vlahide¹⁵, de la Președinție, ca la 7 ¹/₄ să mă găsesc la Palatul regal, în frac cu decorații, pentru a depune jurămînt ca ministru al înzestrării armatei.

* Gh. Zaharia și C. Botoran (*Op. cit.*, pp. 314-315) relevă că „abia” după 1938, cînd s-a destrămat sistemul de alianțe al României și s-a accentuat procesul izolării sale pe plan internațional, guvernul de la București s-a adresat Berlinului în materie de armament”. În acest context, N. Malaxa a fost autorizat să intre în legătură cu firma de avioane „Junkers” pentru extinderea Uzinelor I.A.R. (Industria Aeronautică Română) din Brașov. Uzinele I.A.R. au luat ființă în 1925 (inaugurarea în 1927); au fost reprofilate pentru producția de tractoare în iunie 1945. După 1945 și pînă în 1950 a mai funcționat în cadrul lor doar o secție aeronautică. Uzinele I.A.R. erau organizate la nivelul celor mai moderne unități industriale de acest gen din Europa, fabricînd avioane, motoare și accesorii de avion (vezi pe larg *Istoria aviației române*, București, 1984, pp. 196-231 și C. Gheorghiu, *Fabricile de avioane românești în perioada interbelică*, București, 1981, pp. 29-85). În 1938 luau la I.A.R. 2.145 muncitori, iar valoarea producției era de două miliarde lei, avioanele produse fiind printre cele mai bune din Europa.

¹⁰ René de Weck, ministrul Elveției la București, de la mai 1933 (*Magazin istoric*, nr. 7/1987, pp. 12-13 și 8/1987, pp. 19-20).

¹¹ Ministrul Bulgariei la București, de la 28 aprilie 1936.

¹² Văduva lui Vintilă I.C. Brătianu (1867-1930), ministrul de finanțe în mai multe guverne, președinte al Consiliului de Miniștri (24 nov. 1927-10 nov. 1928); a decedat în 1952.

¹³ R. Offrey, secretar trei la Legația Franței din București.

¹⁴ Avocat, membru în consiliile de administrație ale C.A.M. și Uzinelor de fier ale statului aparținînd R.I.M.M.S.A. (Regia Întreprinderilor Miniere și Metalurgice ale Statului din Ardeal).

¹⁵ M. Vlahide, secretar general la Președinția Consiliului de Miniștri.

¹ Format la 15 decembrie 1938, expresie a regimului instituit de Carol II.

² Ca „tehnician”, a fost desemnat de Partidul Național-Liberal să fie ministrul de finanțe, funcție deținută de la 19 septembrie 1940 pînă la 21 ianuarie 1941.

³ Eliza Brătianu (1870-1957), văduva lui Ion (Ionel) I.C. Brătianu, sora lui Barbu Știrbei.

⁴ Dr. H. Klugkist, secretar de legație și al doilea atașat comercial, în perioada respectivă; a rămas în București pînă la 25 august 1944.

⁵ Industrias, proprietarul Fabricii „Bucovinca”.

⁶ Magistrat, procuror general la Înalta Curte de Casație.

⁷ Istrate Micescu, profesor universitar om politic, decan al Baroului de Ilfov (1923-1928 și în 1936), deputat de mai multe ori. Începînd din 1919; ministrul afacerilor străine (28 dec. 1937-9 febr. 1938) și ministrul justiției (24 nov. 1939-10 mai 1940).

Astăzi sînt exact 4 ani de cînd am ieșit din guvernul Tătărescu și acum intru în guvernul patriarhului Miron [Cristea]¹.

Felicitări, telefoane etc.

Eu am inima strînsă de îngrijorare în fața marilor mele răspunderi. Ce îmi va rezerva Dumnezeu?

Jurămîntul

La 7 ¹/₄ toți miniștrii în Sala Tronului. Văd noii colegi, dintre care cîțiva necunoscuți: Pop², Jinga³, Băran⁴. În ordinea vechimii, sînt al treilea după Armand Călinescu, vice-președinte⁵, și Victor Iamandi. De fapt, eu sînt mai vechi decît Iamandi. După mine, Ghelmegeanu, Mitiță, Paul Teodorescu etc.

Regele vine cu întîrziere. Salutăm cu salut roman [al Frontului Renașterii Naționale]. Ne dă mina la toți. Apoi facem pe rînd jurămîntul. Atitudini, voci diferite. După jurămînt, regele vine la mine și-mi spune:

— Ei, Slăvescule, ai o sarcină grea. Se cere energie multă și dinamism. Am încredere că vei duce această sarcină la capăt.

— Sînt hotărît, Maiestate, să-mi fac datoria cu energie și fermitate. Vă rog să aveți încredere în mine. Cînos industria și armamentul.

— Da, știu că te-ai ocupat.

— Îmi trebuie însă multe parale.

— Aceasta nu avem, spune regele.

— Va trebui să fiu ajutat de colegul de la finanțe. Încă o dată, Maiestate, vă rog să credeți în hotărîrea mea fermă de a-mi face datoria. Vă cer răgazul necesar pentru a vedea situația, după care mă voi prezenta M. Voastre spre a-i spune cum văd lucrurile.

Total s-a petrecut cu un ton afabil și de bunăvoință.

¹ Era al treilea guvern pe care îl conducea, primul — de la 10 februarie la 29 martie 1938, iar al doilea de la 30 martie 1938 pînă la 31 ianuarie 1939.

² Traian Pop, ministrul inventarului avuțiilor publice.

³ Victor Jinga, subsecretar de stat la Ministerul economiei naționale.

⁴ Coriolan Băran, subsecretar de stat la Ministerul de interne.

⁵ Mai era ministru de interne și ministru ad-interim al apărării naționale.

Membrii guvernului, format la 1 februarie 1939, în frunte cu Armand Călinescu, vicepreședintele Consiliului, fotografiați la Palatul regal, după depunerea jurămîntului

După jurămînt, evitînd eventuala și tradiționala fotografie, am plecat cu Paul Teodorescu la Patriarhie, unde ne-am înscris în registru, patriarhul fiind bolnav.

Pe drum, comentăm plecarea lui Iacobici și Ciupercă⁶, cu tot regretul.

Seara, numai telefoane de felicitare.

Joi, 2 februarie. Telefoanele de felicitare nu mai încetează. Între cei dinții C. Argetoianu; gl. [R.R.] Rosetti îmi spune: sincere condoleanțe!!

...La 12, mă duc la C. Argetoianu, care mă primește foarte amabil. Îmi spune că după părerea sa noi nu avem puțină să ne înarmăm serios, neavînd mijloacele necesare. Așa fiind, ceea ce facem noi, cu sumele modeste de care dispunem, nu este ceva serios. Cel puțin dacă am avea căi de comunicație (căi ferate și șosele), pe care să putem mișca armata și care ar avea și o valoare productivă.

Îmi spune că a auzit că va reveni gl. Argeșeanu⁷ la Ministerul armatei. Un ade-vărat dezastru!

⁶ Generalul I. Iacobici trecuse la Ministerul apărării naționale ca inspector general al infanteriei; generalul N. Ciupercă fusese ministrul apărării naționale de la 14 oct. 1938, dată la care s-a creat Ministerul înzestrării, cu I. Iacobici titular, și pînă la 31 ianuarie 1939; la 1 februarie 1939 a fost numit inspector de armată.

⁷ Generalul Gh. Argeșeanu (1883-1940) deținea funcția de la 30 martie pînă la 14 octombrie 1938; pre-

li spun că am de gînd să cer regelui să pun la curent cu situația înarmării țării și pe consilierii regelui. Este de acord, dar îi este teamă de indiscreția lui Iorga.

La 12 ¹/₂, mă cheamă la el Iorga pentru mici chestiuni personale. Indignat de numirea lui C.C. Giurescu ca rezident regal⁸. Îmi cere să-i spun regelui că vine la toate serbările de la Palat, dar numai în frac, nu în uniformă [a Frontului Renașterii Naționale]. Era de părere că consilierii regali să poarte peste frac un lanț de aur cu portretul regelui pe piept?...!

4 febr[uarie]. Între 9-12 ¹/₂, am fost la Direcția Tehnică și la Arsenalul Armatei, unde am vorbit îndelung cu gl. Negrei⁹ și gl. Ștefan Dumitrescu...¹⁰

După-amiază, lucrez cu gl. Spacu¹¹, care mă pune la cu-

sedinte al Consiliului de Miniștri (21-27 sept. 1939); a fost asasinat de membri ai organizației fasciste Garda de fier în noaptea de 26/27, noiembrie 1940.

⁸ Al Tinutului Dunărea de Jos.

⁹ General de brigadă, ulterior de divizie V. Negrei, directorul Direcției Tehnice din Ministerul înzestrării armatei; despre rolul lui în această funcție și ca inspector general tehnic al armatei în crearea industriei naționale de armament, vezi *Istoria artileriei române*, București, 1977, p. 215 s.u.; anterior, la 15 mai 1938, fusese numit al doilea secretar general al Ministerului apărării naționale.

¹⁰ General de brigadă St. Dumitrescu, directorul Direcției Fabrici de Armament.

¹¹ General de brigadă Scalear Spacu, directorul Direcției Chimice Militare.

rent cu Direcția Chimică se conduce.

Între 5-8, primul Consiliu de Miniștri. Sintem întrebați de Armand Călinescu, care prezidează, care ne este programul în vederea unei declarații generale a guvernului.

Cînd îmi vine rîndul, îi arăt programul meu, în fraze scurte și energic exprimate, ceea ce face bună impresie. Laud pe colaboratorii mei și pe predecesor și cer lui [Grigore] Gafencu [numit ministru al afacerilor străine la 21 decembrie 1938] sprijin împotriva firmelor franceze, care întîrzie livrările¹.

La 9 seara, vorbesc cu Malaxa, care îmi spune că înainte de intrarea mea în guvern s-a încercat o mare intrigă împotriva mea, ca să nu fiu numit ministru. Regele ar fi preocupat, dacă va putea lucra cu mine. De aceea mă sfătuiește să fiu cît se poate de abil la prima audiență de lucru. Dorește din toată inima lui să reușesc și nu se îndoiește de reușită. Mă sfătuiește să nu lucrez prea mult, spre a nu mă obosi de grabă. Foarte afabil și amical...

7 februarie... La 4, în audiență la rege. Prima oară uniformă [Frontului Renașterii Naționale]. Audiența durează 2 1/2 ore. Primul contact cu regele, care vrea să știe ce metode de lucru voi întrebuința. Îi spun că voi vorbi de impresii generale, căci în 4-5 zile nu pot vorbi de cunoașterea ansamblului. Aceste impresii sînt: ofițerii generali buni, cred cinstiți, dar cam obosiți; am studiat planul; vreau să transform stabilimentele militare în administrații autonome. (Aprobă, ca o bună idee, cu recomandarea de a le scoate din București).

Vorbim de diferite capitole ale înarmării.

¹ În anii 1937-1938, din 1 600 tunuri antitanc de 47 mm sistem „Schneider”, firma franceză livrase doar 72; mari întîrzieri au existat și în privința livrării muniției și a altor categorii de armament fabricate în întreprinderi din România și Cehoslovacia controlate de capital francez (Istoria infanteriei române, p. 231).

Îmi cere să revizuiesc proiectele, căci statul este furat. Vorbește cald de Malaxa. Aprecieri rele despre Concordia². Se pare că are multă bunăvoință. Cred că va avea încredere în mine...

8 februarie]. La 10 1/2, conferință cu Armand Călinescu, la Ministerul apărării naționale. Îi comunic audiența la rege și îi cer să-mi aducă ecourile. Stabilim principiul de strînsă colaborare. Foarte amabil³.

Dejun la de Weck, ministrul Elveției, cu gl. Marinescu, ministrul sănătății⁴, ministrul Iranului Reis, Ghigi⁵, ministrul Italiei, Huston⁶, consilier de legație american, gl. Negoescu⁷, d-na Mortagliari.

Lucrez între 4-5 cu gl. Petrovanu⁸ și Spacu la afacerea Fabricii de explozivi.

La ora 5, ceai la g-lul Ionescu Ștefan⁹, la Cercul Militar, unde cunosc mulți ofițeri.

La 7 1/2 Bujoi, la mine la minister, spre a-mi vorbi de proiecte industriale în legătură cu apărarea țării... ■

² Societatea petrolieră „Concordia”, a treia ca producătoare și posibilități de rafinare, controlată de Compania „Petrofina-Hydrofina”, cu sediul în Belgia, deținea și Uzinele metalurgice cu aceeași denumire din Ploiești; uzinele produceau aparatul pentru industria petrolieră, fiind angajate și în executarea unor mari comenzi pentru armată (tunuri antitanc de 47 mm „Schneider”, muniție, cheșoane și antetrenuri de artilerie etc.).

³ După o a doua întrevvedere, seara, cu A. Călinescu, în Note zilnice citim: „Îmi arată programul lui, pentru ridicarea ofițerilor”.

⁴ General dr. Nicolae Marinescu, ministrul sănătății și asistenței sociale (1 oct. 1938-24 nov. 1939); anterior (4 apr.-1 oct. 1938) ministrul muncii, sănătății și ocrotirilor sociale.

⁵ Pellegrino Ghigi, ministrul Italiei la București, de la 28 decembrie 1938 pînă în iunie 1941.

⁶ C.K. Huston, secretar doi la Legația S.U.A. din București.

⁷ General G. Negoescu, director în Ministerul aerului și marinei.

⁸ General de brigadă D. Petrovanu, inspector general tehnic al armatei.

⁹ Era un fel de „adio”, generalul de divizie Ștefan Ionescu, numit comandant al Corpului IV armată, părăsind funcția de șef al Marelui Stat Major; l-a urmat (numit la 1 februarie 1939) generalul de divizie Florea Tenescu (1884-1941).

CARTI SOSITE LA REDACȚIE

● Ilie Ceaușescu — ROMANIAN MILITARY DOCTRINE. PAST AND PRESENT.

East European Monographs, Boulder. Distributed by Columbia University Press, New York, 1988: cuprinzător studiu monografic asupra doctrinei militare românești, amplă retrospectivă a rădăcinilor istorice pe care le are lupta întregului popor pentru apărarea independenței și ființei neamului, riguroasă analiză a doctrinei militare contemporane, strălucit elaborată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, o chintesență a celor mai valoroase tradiții ale bătrînilor poporului român, în concordanță cu cerințele apărării patriei noastre socialiste.

● Florian Dudaș — VECHI CĂRȚI ROMÂNEȘTI CĂLĂTOARE.

Editura Sport-Turism, București, 1987, 240 pp. + 24 pl., 24 lei: circulația cărților dintr-o provincie românească într-altă, în epoca medievală.

● Viorica Diaconescu — PANTAZI GHICA.

Editura Minerva, București, 1987, 255 pp., 16,50 lei: viața și activitatea scriitorului și jurnalistului cu vederi democratice, secretar de redacție al Magazinului istoric pentru Dacia.

● Marcel D. Popa, Horia C. Matei — MICĂ ENCICLOPEDIE DE ISTORIE UNIVERSALĂ.

Editura politică, București, 1988, 730 pp., 65 lei: important instrument de lucru, care cuprinde în paginile sale informații esențiale privind istoria statelor lumii.

● Claire Lalouette — CIVILIZAȚIA EGIPTELUI ANTIC (traducere și note de Maria Berza).

Editura Meridiane, București, 1987, vol. I — 290 pp., vol. II — 262 pp., 27 lei: veacurile XIV-XII î.e.n. din multimilenara istorie a Egiptului antic (Magazin istoric, nr. 7/1987).

● REVISTA DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR.

Tom 33, nr. 2, 1988: studii privind cultura materială și spirituală a poporului român, grupate sub genericul „Folclorul și etnografia — argument al permanenței istorice a poporului român”.

CENTENAR NEHRU

Răstimpul noiembrie 1988- noiembrie 1989 este marcat în țara Gangelui de manifestările consacrate Centenarului nașterii lui Jawaharlal Nehru¹, cel dintâi prim-ministru al Indiei independente. Născut la 14 noiembrie 1889, în orașul Allahabad (în acea vreme capitala provinciilor reunite Agra și Oudh — azi statul Uttar Pradesh — locul unde se reunesc fluviile sacre Gange și Yamuna, nu departe de orașul sfânt Benares, o adevărată capitală a hinduismului), Nehru s-a dedicat încă din tinerețe luptei pentru eliberarea națională a patriei sale. Jawaharlal (numele înseamnă giuvaerul roșu) se autodefinia la vârsta de 15 ani: „Mă gândeam la eliberarea Indiei și la eliberarea Asiei de jugul european. Visam fapte eroice, îmi imaginam cum voi lupta, cu spada în mână, pentru India, contribuind la eliberarea ei”.

După întâlnirea cu Mahatma Gandhi² în 1916, devine unul dintre cei mai apreciați tovarăși de luptă al conducătorului mișcării de eliberare națională din India și în curând este ales în conducerea partidului Congresul Național Indian. În repetate rânduri secretar general și președinte al partidului, Jawaharlal Nehru este învestit de la 15 august 1947 cu funcția de premier, pe care o exercită, împreună cu aceea de ministru al afacerilor externe (și, în diferite rânduri, și cu alte înscrînări guvernamentale), pînă în ziua morții, 26 mai 1964. În perioada luptei împotriva dominației colonialismului britanic, Nehru a fost intermiat timp de nouă ani. Descoperirea Indiei și Autobiografie (opărute și în limba română) sînt cele două lucrări fundamentale scrise în acei ani, prin care și-a făcut cunoscute concepțiile politice, istorice, filosofice³.

^{1,2} Magazin istoric, nr. 10/1980, 3/1983, 4/1984, 2/1985; 7/1972.

³ Una dintre primele cărți scrise de Jawaharlal Nehru, publicată în 1932, cînd marele om politic indian avea 43 ani, se intitulă *Glimpses of World History* (Privire asupra istoriei universale) și este dedicată ficei sale Indira Gandhi, care s-a aflat — după moartea tatălui ei — în fruntea guvernului indian între

Într-un interviu acordat, la Praga, trimisului ziarului Lumea românească și publicat la 20 august 1938, Nehru declara: „Vrem independență Indiei. Mișcarea noastră este azi foarte puternică. Mișcarea

națională indiană este identică cu India. Ea formează un front unic al tuturor partidelor politice indiene”.

Subliniind pozițiile democratice pe care se situa mișcarea de eliberare națională a indienilor, Nehru continua: „Sîntem contra fascismului de orice fel. Noi vrem, într-o Indie independentă, o politică externă democratică. Sîntem alături de Spania republicană și de China. Nu credem în victoria Japoniei asupra Chinei. E injust și imposibil ca Japonia să cucerească China.”

Cu toată lupta noastră împotriva imperialismului britanic — arăta în continuare liderul indian — ar fi absurd să se creadă că, în cazul cînd Anglia s-ar găsi în luptă cu puterile fasciste, India ar fi contra Angliei. Propaganda fascistă italiană și național-socialistă germană n-au putut prinde rădăcini în India. Sîntem contra imperiului colonial

1966-1977 și 1979-1984. În anii 1967 (16-19 octombrie) și 1981 (18-20 octombrie), Indira Gandhi a efectuat vizite oficiale în R.S. România.

englez, desigur, dar nu vrem, cu atât mai mult, să fie trecute coloniile de la o putere la alta. În caz de război, India nu va putea fi niciodată alături de puterile fasciste și Angliei nu-i poate fi indiferent ce vor face sutele de milioane de locuitori ai Indiei”.

Attitudinea lui Nehru de condamnare hotărîtă a fascismului este evidentă în conceptul său „Războiul pentru democrație”, prin care el definea marea conflagrație mondială. Această atitudine izvoara dintr-o analiză formulată în 1944 cît se poate de clar:

„Ne revoltau nu numai actele de agresiune săvîrșite de fascism și de nazism, nu numai îngrozitoarea brutalitate și cruzime de care erau însoțite, dar și principiile de la care porneau ele și care erau proclamate atât de zgometos și de strident; ne revoltau și teoriile lor etice în legătură cu legile vieții, prin care încercau să-și justifice acțiunile lor, căci toate acestea erau în totală contradicție cu principiile în care credeam noi în prezent și pe care le urmasem din vremuri imemorabile. De aceea noi am luat imediat și cu hotărîre atitudine împotriva fascismului și nazismului”.

Asumînd funcția de premier al unei mari țări, care ieșea din lunga și dramatica noapte a dominației coloniale și pășea într-un univers al independenței și interdependențelor, avînd de făcut față contradicțiilor unei lumi în continuă prefacere istorică, Nehru venea cu concepții precis conturate despre rolul Indiei. Încă în Descoperirea Indiei, el scria:

„India este un tot geografic și economic, este, în marea ei diversitate, o unitate culturală; este o aglomerare de contradicții legate între ele într-un singur tot, prin fire puternice și invizibile. Deși a fost nu o dată învinsă, spiritul ei a rămas nelnfrînt. Ea are în sine ceva inescizabil, ceva de legendă antică.

India, această doamnă mîndră de trecutul ei, merită să fie iubită, și nici unul din copiii ei nu o va

putea uita, oriunde l-ar arunca soarta și oricât de neobișnuit l-ar fi destinul.

India a dat naștere unor oameni mari — bărbați și femei — care au continuat vechea tradiție, dar care, totodată, au adaptat-o timpurilor în permanentă schimbare. Unul dintre ei, Rabindranath Tagore¹, era pătruns de spiritul și năzuințele epocii moderne, însă rădăcinile lui erau adânc înfipte în trecutului Indiei, iar în propriul său suflet el a realizat sinteza dintre vechi și nou. «Iubesc India — a spus el — nu pentru că fetișizez geografia, nu pentru că prin voia întâmplării m-am născut pe pământul ei, ci pentru că ea a purtat prin secole furtunoase cuvintele vii care s-au născut în conștiința uminoasă a marilor ei oameni».

Nehru și-a dăruit întreaga capacitate, timp de aproape 17 ani cât a fost prim-ministru, cauzei industrializării și dezvoltării Indiei independente, progresului ei social, economic, cultural. El este apreciat drept părintele fondator al politicii externe indiene independente de pace, nealinieri, coexistență pașnică, colaborare internațională și unul dintre promotorii cauzei destinderii și înțelegerii între toate națiunile lumii. Mișcarea de nealinieri îl consideră pe Nehru drept unul dintre inițiatorii ei.

Străvechile contacte dintre România și India, precum și legăturile româno-indiene din secolul XX, în care s-a afirmat solidaritatea opiniei publice din țara noastră cu lupta de eliberare națională a poporului indian, au creat un postament istoric raporturilor dintre cele două țări după cel de al doilea război mondial. Victoria poporului indian prin dobândirea independenței naționale și proclamarea Republicii India și victoria Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, apoi a revoluției socialiste, care a dat poporului român șansa istorică de a trece la edificarea unei noi societăți, evenimente de mare însemnătate în Asia și în Europa în deceniul cinci, au creat totodată premisele cele mai favorabile dezvoltării relațiilor româno-indiene.

Relațiile diplomatice româno-indiene au fost stabilite la nivel de legăție la 14 decembrie 1948. În

anii următori s-au dezvoltat bune raporturi pe plan politic, economic, cultural. Ca urmare, la 11 noiembrie 1957, guvernele celor două țări au căzut de acord să ridice nivelul reprezentării diplomatice la rang de ambasadă.

Jawaharlal Nehru spunea cândva: „Cred că în timpurile vechi între țările noastre existau contacte comerciale și mi s-a spus că din India principalele drumuri ale Asiei străbăteau vestul continentului pentru ca, trecând prin România, să ajungă spre celelalte regiuni ale Europei”. Iar despre situația Indiei și a României după cel de-al doilea război mondial, Nehru declara: „În epoca noastră noi am dezvoltat contactele noastre nu numai întărind vechile prietenii, dar făcându-ne noi prieteni, și sintem fericiți să-i numărăm pe români printre cei cu care putem coopera în numeroase domenii.

De-a lungul istoriei, țările noastre au avut o cale diferită și ne-am dezvoltat într-un mod diferit. Este inevitabil să ne deosebim în câteva privințe, dar eu sînt convins că avem mult mai multe lucruri care ne sînt comune și ne unesc. Atît India cît și România sînt angajate într-o operă de construcție a țărilor respective. Cred că există numeroase posibilități, în care noi putem coopera în avantajul reciproc.

Pe lângă aceste legături există un domeniu care afectează atît poporul român, cît și poporul din fiecare țară, și acesta este domeniul păcii. Noi în India nu dispunem de posibilitatea de a influența celelalte țări prin puterea armelor, prin bogăția sau forța noastră, dar noi am făcut alegerea de a ne ține departe de pactele militare și de a sluji cu toată umilința cauza păcii. Noi nutrim convingerea că în prezent, mai mult decît oricînd, încercarea unei țări de a-și impune voința asupra alteia prin forță este dăunătoare și este realmente sortită să eșueze. În ultimă instanță, noi nu putem schimba prin forță ceea ce gîndesc oamenii. Iată de ce noi credem în coexistența pașnică a statelor, indiferent de deosebiri lor de structură economică sau politică”.

Cunoașterea, înțelegerea și cooperarea româno-indiană au căpătat dimensiuni și valențe noi odată cu convorbirile și schimbul de vi-

zite la nivel înalt desfășurate în perioada de după cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Calendarul dens al dialogului la nivel înalt româno-indian demonstrează evoluția rodnică a relațiilor bilaterale pe multiple planuri, precum și coincidența punctelor de vedere ale României și Indiei în problemele fundamentale ale păcii și cooperării internaționale. Rememorînd acest calendar, se impune concluzia că dialogul la nivel înalt româno-indian conferă, prin înșiși stimulii ce-l conține, dimensiunile și substanța raporturilor dintre cele două țări.

Exprimînd o înaltă apreciere pentru lupta și munca poporului indian, pentru strălucita sa civilizație, președintele Nicolae Ceaușescu spune: „Fortul Roșu este simbolul orașului Delhi, inima lui eroică, iar Delhi este simbolul vitalității poporului indian, al spiritului său de înfrînt.

De atîtea ori distrusă și refăcută în decursul vremurilor, capitala țării dumneavoastră ilustrează multe secole de istorie frîntă, de luptă dîră a poporului indian pentru afirmarea ființei sale naționale, pentru libertate și independență. O perioadă eroică, de lupte, care s-a încheiat, cum era firesc, cu arborarea victorioasă a steagului independenței chiar pe zidurile acestei cetăți...

Desfășurarea cooperării româno-indiene constituie o vie ilustrare a principiilor coexistenței pașnice, un exemplu de conlucrare rodnică, întemeiat pe respect și încredere mutuală, egalitate deplină în drepturi, neamestec în treburile interne, avantaj reciproc.

Scriitori de seamă ai poporului nostru — Eminescu, Coșbuc, Hădeu — au cunoscut și au tălmăcit în limba română opere de literatură indiană. Cu ani în urmă, cînd marele dumneavoastră poet Tagore a vizitat România, el a adus un vibrant elogiu prieteniei dintre popoare. El scria cu acea ocazie: «O prietenie! Tu ai apropiat țări îndepărtate! Semnificația acestor cuvinte devine astăzi și mai evidentă. În ciuda distanțelor geografice, relațiile prietenești și colaborarea dintre țările noastre cunosc o continuă dezvoltare, fac ca popoarele român și indian să se simtă tot mai aproape». ■

Cristian POPIȘTEANU

¹ Magazin istoric, nr. 1/1967.

1914: DEGRINGOLADA MARILOR IMPERII

PHILIPPE ERLANGER

„Rareori, ca în 1914, atâtea ființe mediocre au purtat coroană. La Berlin domnește un lanternon lipsit de caracter și de inteligență, la Viena un octogenar căruia i se ascund realitățile supărătoare, la Petersburg un autocrat cu ochelari de cal, condus de o femeie dezecilibrată, la Londra un gentleman timorat și fără viziune“. Sînt cuvintele prin care publicistul istoric francez Philippe Erlanger (Magazin istoric, nr. 11/1988) schițează tabloul monarhiilor europene în ajunul primei conflagrații mondiale.

Mănușa este ridicată

Cu ajutorul unor mari subvenții către ziare, Aleksandr Izvolski, ambasadorul Rusiei la Paris, ațîță spiritul naționalist și revanșard al francezilor. Poincaré, președinte al Republicii, împiedică rechemarea sa. Îl vede de trei ori pe săptămînă. „Calmul parfumat“ [Izvolski] nu pierde nici o ocazie de a-l asigura pe țar că, în cazul unei viitoare crize, Franța se va alătura ferm, de data aceasta, Rusiei. Maurice Paléologue, prieten intim al lui Poincaré, numit ambasador la Petersburg la începutul lui 1914, acționează în același sens. Și el trimite bani ziarelor pentru a încuraja panslavismul. Și el consideră că Rusia nu trebuie să accepte un eșec în Balcani și că Franța este datoră să-i sprijine acțiunea, în caz de nevoie. De îndată ce Viviani, lider socialist fără o experiență deosebită în politica externă, devine președinte al Consiliului de Miniștri, în iunie 1914, Paléologue — acțiune fără precedent — îl informează că va demisiona dacă se va

aduce cea mai mică modificare legii privind serviciul militar, faimoasa lege de trei ani, careia stînga îi era ostilă. Pe 16 iulie, Poincaré și Viviani iau drumul Rusiei, pentru a-i face țarului o vizită oficială. Istoricii continuă să discute în legătură cu ceea ce s-a petrecut în realitate între țar și președinte în timpul celor trei zile (20-23 iulie), cît a durat întrevăderea lor. Arhivele de la Quai d'Orsay nu păstrează nici o urmă a acestei vizite, iar Poincaré, scriitor neobosit, n-a lăsat nici cea mai mică notă în legătură cu evenimentul. Inamicii săi au dedus că el ar fi dat asigurări formale interlocutorului său. Nici din partea rusă nu s-a publicat pînă acum vreun document doveditor. Sînt totuși cîteva certitudini. Paléologue va scrie în *Memoriile sale*: „Impresia generală dată de președintele Republicii era aceea a omului tare al alianței“. Această impresie va fi atît de puternică, încît, în orele tragice ce vor urma, Nicolae va repeta:

— Voi păstra mereu vie amintirea tonului ferm al președintelui francez.

Fără ca acești oameni să fi dorit în mod conștient un război general, cum arată în continuare autorul citat, ei sînt răspunzători, prin neputința de a controla realitatea istorică, pentru mîile de victime rămase pe cîmpurile de luptă, pentru imensele distrugerî pricinuite de război.

Continuăm să publicăm, cu titlul și subtitlurile redacției noastre, alte fragmente din lucrarea lui Philippe Erlanger, *Le Dernier Âge d'or de la Monarchie. Le crépuscule des rois. 1901-1914, apărută la Paris, în 1985.*

Pe 21 iulie, Poincaré îl mustră cu severitate pe ambasadorul Austriei la Petersburg, Szapary, care declarase că guvernul său consideră pe cel de la Belgrad responsabil de atentat.

— Țara dumneavoastră ne rezervă o lovitură de teatru.

Astfel Franța pare a-și fi stabilit atitudinea înaintea chiar de expedierea ultimatumului. Primul ministru Viviani îl obligă pe Paléologue să îndulcească comunicatul final pe care îl pregătise. Ambasadorul britanic la Paris, Buchanan, a înțeles și el pe deplin situația. Ministrul rus al afacerilor externe, Serghei Sazonov, spusese întotdeauna că Rusia nu va intra în război fără Franța, iar Anglia conta pe această frînă, pentru a nu fi obligată să acționeze ea însăși, așa cum ar fi trebuit.

Primind știrea lui Buchanan, Sir Eyre Crowe, secretar general adjunct la Foreign Office, notează: „A trecut momentul în care mai putem acționa împreună cu Franța, pentru a modera Rusia. Este clar că Franța și ea [Rusia] au decis să ridice mînușă“

Buimăceală în statul major

Pe 23 iulie, președintele oferă un dineu de adio țarului, pe cuiRASatul „France“, aflat în rada Kronstadtului. Chiar dacă n-a aflat încă despre ultimatumul austro-ungar adresat Serbiei, el nu se îndoieste că va fi trimis. Discursul său viguros este menit să fortifice hotărîrea suveranului. Dorește o promisiune tacită. Istoricul Jacques Chastenet, membru al Academiei Franceze, va scrie: „Poincaré nu pare a fi dorit războiul,

— V-ați tăiat craca de sub picioare! Acum se vede cît de pacifiști sînteți, cînd sînteți pe punctul de a da foc Europei!

Contelui de Pourtales, ambasadorul Germaniei la Petersburg, care insistă asupra necesității de a localiza conflictul, îi răspunde că diferența austro-sîrb nu va putea fi rezolvată între cele două țări.

— Austria caută un pretext pentru a înghiți Serbia! În acest caz, Rusia va declara război Austriei!

Sfătuitoarii țarului ar putea exercita o influență benefică asupra sa, dar nu sînt în

va cere Austriei să prelungească răgazul ultimatumului, iar Serbiei să nu deschidă ostilitățile.

Din nefericire, a doua zi, situația este răsturnată. La Țarskoe Selo, au loc manevrele gărzii imperiale și Nicolae, care asistă la ele, se găsește în mijlocul clanului războinic, în frunte cu marele duce Nicolae. Acești oameni cred cu convingere că un război este singurul mijloc de a evita o revoluție. Se reunește un Consiliu de Coroană. Dacă asupra necesității de a proteja Serbia există un consens, părerile sînt împărțite în ceea

Iulie 1914. Unități ale armatei țariste defilează în onoarea președintelui Franței, R. Poincaré, aflat în vizită la Petersburg, la invitația țarului Nicolae II

dar n-a făcut tot ceea ce depindea de el pentru a-l împiedica“. Alții vor fi mai severi cu președintele francez.

Petersburgul află, în dimineața zilei de 24 iulie, despre ultimatumul austriac.

— Este un război european! spune Sazonov colaboratorului său, baronul Schilling.

Ambasadorul austriac vine să-i explice că țara sa, națiune pacifistă, este în legitimă apărare. Sazonov îi răspunde:

măsură să o facă. Rasputin telegrafiază că un război „ar însemna sfîrșitul Rusiei și al împăraților ei“, dar el este imobilizat în Siberia, unde a fost rănit grav de țărancă Guseva, pe care încercase să o violeze. Cît privește pe țarină, ea nu se gîndește decît la fiul ei [bolnav de hemofilie]. Totuși, în cursul unui Consiliu, reunit în aceeași zi, la ora 3 după-amiază, Nicolae temperează ardoarea ministrului său de externe. Sazonov

ce privește măsurile ce trebuie adoptate. Generalii, care cred că dețin secretele militare ale Austriei, ar dori o mobilizare generală, imediată. Sazonov se opune. El ar prefera presiuni diplomatice, dublate de o discretă mobilizare parțială. Buimăceală în rîndul statului major. Planurile sale sînt stabilite în funcție de o mobilizare generală. A le modifica în grabă înseamnă a provoca o confuzie fatală.

Țarul, hărțuit între cele două tendințe, optează pentru o soluție de mijloc. Diplomația își va păstra drepturile sale, dar ministrul de război și al marinei sînt autorizați, „dacă evenimentele o vor cere, să ordone mobilizarea flotei, cit și a celor patru regiuni militare de la Odessa, Kiev, Moscova și Kazan”. Între timp se vor lua, într-un secret absolut, „măsurile perioadei premergătoare războiului”. Este vorba, în mintea lui Nicolae, de a para o eventuală agresiune a Austriei, nici vorbă de a amenința Germania. Belicoșii — generali sau ambadori — o judecă altfel. Generalul Dobrorolski, șeful serviciului de mobilizare, notează: „Războiul este o treabă deja aranjată”.

În seara zilei de 25 iulie, la ora 7, Izvolski, ambadorul rus la Paris, care îl însoțise pe Poincaré și rămăsese în Rusia, pleacă să-și reia postul. Paléologue îl conduce la gară. Drept salut de adio, „calm-mucul” surescitat îl îmbrățișează, după moda rusească, și îi spune:

— De data asta este război... Mi-am atins scopul!

O rău mai tîrziu, Paléologue se duce la ministrul de externe Sazonov și îl întreabă dacă s-a luat vreo măsură cu caracter militar. Ministrul îi răspunde fără să tresară:

— Nici una, vă asigur... Doar cunoașteți înțelepciunea Maiestății Sale.

Maiestatea Sa telegrafiază a doua zi ministrului său la Belgrad: „Spuneți sîrbilor că pot conta pe mine”.

Dar Sazonov află că la Paris Bienvenu-Martin, ministru interimar la externe, a adresat cuvinte foarte conciliante ambadorului german, baronul von Schoen. Este suficient pentru ca atitudinea sa să se modifice. Îi spune ambadorului german Pourtales:

— Intervenți la Viena. Ajuțați-ne să dăm de rost afacerii.

— Și, în vremea asta, voi să vă înarmați, i-o întoarce germanul, care primise de veste despre deciziile luate cu o zi înainte.

— Nici nu încape vorbă despre mobilizare, afirmă rusul.

Semnătura fatală

Pe 27 iulie, Viviani, președintele Consiliului de Miniștri francez, care n-are rigiditatea lui Poincaré, încearcă, la rîndul său, să liniștească jocul. De la bordul cuirasatului „France” îi telegrafiază lui Paléologue la Petersburg: „Vă rog să-i transmiteți lui Sazonov că Franța este gata să sprijine total acțiunea guvernului său, în interesul păcii”.

Paléologue comite atunci prima dintre înșelătoriile care aruncă asupra lui o teribilă răspundere. Așa cum va proceda cancelarul german Bethmann a doua zi, denaturează instrucțiunile șefului său: îi declară lui Sazonov că Franța „este gata să sprijine total acțiunea guvernului său”, omițînd să menționeze în „interesul păcii”. Astfel încît promisiunea, sau mai curînd invitația la moderație, devine o încurajare pentru război.

Pe 28 iulie, la Petersburg, acceptarea aproape integrală a ultimatumului de către sîrbi a produs aceleași speranțe ca și în cazul lui Wilhelm, cînd a sosit vestea declarației de război austriece. Pe loc, Sazonov cade în cealaltă extremă. În urma unei violente explicații cu ambadorul german Pourtales, fuge să-i prezinte țarului două uzacuri: primul ordonă mobilizarea parțială, pregătită de pe 25 iulie, al doilea — mobilizarea generală. Și unul și celălalt urmează să fie încredințate generalului Ianușkevici, proaspăt numit șef de stat major. Nicolae semnează în silă. Paléologue recomandă lui Sazonov răbdare, în vreme ce acesta tocmai l-a însărcinat pe Izvolski, la Paris, să mulțumească guvernului francez „pentru declarația sa oficială că putem conta pe întregul sprijin al aliatului nostru!”

Între timp, țarul cade pradă spaimii. Pe 29 iulie, la ora 2 dimineața, îi adresează Kaiserului telegrama care se încruciează cu cea pe care o expediază Wilhelm. Înainte ca mesajele să ajungă la adresele respective, la Petersburg, au loc confruntări violente între

ministrul de externe Sazonov, ambadorul¹ german Pourtales și ambadorul austriac Szapary. Pe cînd acesta din urmă caută să-l liniștească pe ministru, un telefon îi aduce la cunoștință lui Sazonov bombardarea Belgradului [de către flota fluvială austro-ungară]. Sazonov explodează:

— Vreți doar să cîștigați timp!... Ce-am putea să ne mai spunem?

Se grăbește apoi să meargă la țar:

— Nu mai putem evita războiul, îi spune el. Nu cred că Maiestatea Voastră mai poate amina mult timp mobilizarea generală.

Nicolae a primit telegrama lui „Willy”. Ezită.

— Am fost forțat să mă angajez în acest război teribil, va mărturisii el la sfîrșitul anului.

Pune semnătura fatală și propune, în același timp, la Berlin arbitrajul Tribunalului de la Haga. Ajunge acum a doua telegramă a Kaiserului. Nicolae se agață de această cracă, ordonă oprirea ordinului de mobilizare, care era gata să fie expediat, convoacă pe ministrul de război, Suhomlinov, și alți doi generali, între care Ianușkevici.

Este ora 9 seara. Militarii demonstrează imposibilitatea de a transforma o mobilizare generală într-una parțială, dar Nicolae, regăsindu-și încăpăținarea, refuză să meargă mai departe de mobilizarea a patru regiuni.

În cursul nopții, Paléologue este avertizat de mobilizarea parțială. A doua greșală stupefiantă, de neiertat: el nu-și previne guvernul.

Un gentleman desăvîrșit

La 84 ani, Franz Iosif nu dorește, desigur, să provoace șocul care riscă să zdrobească fragilul său imperiu. După înmormîntarea nepotului său, Franz Ferdinand, s-a reîntors la Ischl, lăsînd frîu liber frivolei prim-ministru Berchtold și statului major. Soarta este malițioasă: Franz Ferdinand nu vroia în nici un caz să anexeze Serbia, gîndind

că ea va fi un element subversiv în stnul monarhiei dualiste. Or tocmai cei mai buni prieteni ai săi, mareșalul Conrad von Hötendorf, șeful Marelui stat major imperial, și ministrul Berchtold, sînt cei care vor pregăti agresiunea contra ei. Mareșalul s-a gîndit imediat că trebuie profitat de ocazie. Berchtold, diletantul, ezită. Adnotările aberante ale Kaiserului pe raportul ambasadorului la Viena îl transformă într-un partizan al războiului și fi vor atrage judecata neiertătoare a istoriei.

Pe 4 iulie 1914, el supune împăratului Franz Iosif scrisoarea prin care vroia să-i dovedească lui Wilhelm necesitatea de „a elimina Serbia ca factor politic în Balcani”. Mașina infernală este declanșată. Franz Iosif asistă pasiv la lupta dintre Berchtold, devenit un mare războinic, și primul ministru Tisza¹.

— Un simplu succes diplomatic nu va avea valoare, susține ministrul de externe. Aliatul nostru nu va înțelege faptul că țara noastră lasă să treacă această ocazie de a da o lovitură.

Tisza obține cel puțin respectarea formelor, adică trimiterrea unui ultimatum, dar se cade de acord ca cererile să fie de așa natură, încît „să deschidă calea unei soluții radicale”. Ambasadorul Franței la Viena, Dumaine, își liniștește guvernul; fi reaminteste „înțelepciunea deosebită și clarviziunea împăratului Franz Iosif”. Pe 14 iulie, Tisza capitulează și Franz Iosif nu este deloc împiedicat de „înțelepciunea sa” să lase mină

liberă lui Berchtold, care l-a prevenit totuși:

— Conținutul notei către Serbia este de așa natură, încît trebuie să ținem cont de probabilitatea unui conflict armat.

Ar fi trebuit să țină cont și de cuvintele lui Poincaré, pe care i le comunică ambasadorul său la Petersburg. Dar vai! Franz Iosif nu se teme mai mult de Franța decît de Rusia, ale cărei ultime dispoziții le ignoră (în mod deliberat?). Ultimatumul pleacă pe 23 iulie, la ora 6 seara.

Primind răspunsul sîrb, împăratul și ministrul său, surprinși în mod plăcut, sînt tot atît de ușurați.

— În fond, spune Franz Iosif, ruperea relațiilor diplomatice nu este în mod obligatoriu un *casus belli*.

Și-acum sosește telegrama cancelarului german, care preconiza o declarație de război imediată. În plus, cancelarul Bethmann — cum am văzut — interpretează cît se poate de greșit amenințarea intervenției engleze. Berchtold, căruia zeii îi iau mințile, neglijează amenințarea, cum a neglijat și oferta de mediere. Pe 28 iulie, Austria declară război Serbiei, chiar atunci cînd Germania s-a decis să o rețină. Franz Iosif nu s-a opus cursului evenimentelor. Afirmînd: „Anglia poartă singură răspunderea păcii și a războiului”, Kaiserul nu s-a lăsat orbit în întregime de una dintre fantasmale sale obișnuite. Nu ne-am putea îndoi că dacă Marea Britanie ar fi luat, de la începutul crizei, o poziție fără echivoc, războiul n-ar mai fi avut loc.

Spre nefericirea lumii, George V se ține departe de această politică străină, care îl pasionase pe tatăl său, iar miniștrii săi au alte preocupări. În plus, sîrbi, asasinii ai unuia dintre regii lor (Obrenovici) și din nou regizici, inspiră acestui gentleman desăvîrșit o vie repulsie. Cît privește opinia publică britanică, ea dovedește un superb dispreț pentru agitația continentalului. Abia după trimitere

rea ultimatumului austriac, Grey convoacă pe ambasadorul Germaniei, prințul Lichnowsky, mare senior, ostil Austriei, căruia iuncherii de la Berlin îi reproșează liberalismul său.

Fiecare înțelege ceea ce vrea să înțeleagă

Grey cere o amîinare a răgazului acordat Serbiei și propune o conferință a celor patru puteri neimplicate în conflict. Asemenea cancelarului său, Kaiserul vede în asta sau vrea să vadă, o dovadă că Anglia își ia rezerva necesară. Scriind în grabă „inutil”, îl îngroapă proiectul.

A doua zi are loc nefasta întrevvedere a lui George V cu prințul Henric al Prusiei: Ceea ce regele notează în acea seară în jurnalul său este cu totul diferit de raportul entuziast, care îl va orbi pe Wilhelm. „Prințul Henric... m-a întrebat ce va face Anglia dacă ar avea loc un război european. Eu i-am spus: nu știu ce am face, noi n-avem diferențe cu nimeni și sper că vom rămîne neutri. Dar dacă Germania va declara război Rusiei, iar Franța s-ar alătura acestei țări, mă tem că noi vom fi antrenăți în conflict. Dar puteți fi sigur că eu și guvernul meu vom face totul pentru a evita un război european”.

Prințul Henric înțelege ceea ce dorește să înțeleagă.

Cînd Jules Cambon, ambasadorul Franței la Berlin, îi va spune lui Jagow, secretarul german la externe: „Anglia, care a comis în 1870 [în războiul franco-prusian] marea eroare de a permite să fim zdrobiți, nu va repeta greșeala, fiți siguri”, el va primi răspunsul următor: „Dumneavoastră aveți informațiile dumneavoastră, noi pe ale noastre. Noi sîntem siguri de neutralitatea engleză”.

Înainte de a părăsi Londra, prințul Henric informează pe ambasadorul german Lichnowsky despre cuvintele regelui.

¹ În Consiliul de Miniștri care a avut loc la Viena, în 7 iulie 1914, pentru precizarea atitudinii dublei monarhii față de Serbia, toți cei prezenți s-au declarat în favoarea unei acțiuni militare, cu excepția primului ministru al Ungariei, contele Tisza. Impotrivirea premierului ungar era determinată și de teama ca nu cumva printr-o creștere a elementului slav — ca urmare a unei eventuale anexări a Serbiei — poziția privilegiată a claselor dominante din Ungaria să fie slăbită. Dar, după o săptămînă, contele Tisza a cedat în fața presiunilor exercitate de cercurile militare austro-ungare și germane, care socoteau că orice întîrziere a declanșării războiului putea fi nefavorabilă.

Ambasadorul, plin de speranță, aleargă să-i ceară lui Grey să intervină la Petersburg pentru a împiedica mobilizarea. Dar vai! Grey care, asemenea lui Berchtold, își exercită atribuțiile ca un amator, este de negăsit toată ziua. În absența sa, secretarul general la Foreign Office, Nicolson, ia asupra sa răspunderea de a propune o conferință la Londra a celor cinci ambasadori ai Rusiei, Germaniei, Franței, Austriei și Italiei. Cei cinci ambasadori, între care se află austriacul Mensdorff, fost prieten apropiat al lui Eduard VII, sînt oameni moderați, conciliatori. Nici Bethmann, nici Berchtold nu doresc să se lase în grija lor.

Grey se decide atunci să aducă problema în fața Consiliului de Miniștri. Miniștrii sînt divizați, unii doresc să sprijine Franța și Rusia, ceilalți preferă să le lase să se descurce singure. Grey, alarmat tardiv, declară că el va demisiona dacă Anglia rămîne neutră, în caz de război.

Lichnowsky îl alertează pe cancelarul Bethmann, care se decide să informeze Viena despre o nouă ofertă de mediere britanică. Dar nu fără a o face inoperantă, de aceea precizează: „Noi sîntem ostili oricărei intervenții a Londrei și transmitem această propunere doar la cererea sa”. Grey dă dovadă, în acea seară, de o oarecare hotărîre. El îi descumpanește pe Wilhelm și Bethmann, telegrafindu-le că țara sa nu va putea „rămîne de-o parte”, în cazul în care Rusia și Franța vor fi implicate. Dacă, în paralel, el invita guvernul rus să nu mobilizeze, atîta timp cît mai exista o șansă de mediere și cît austriecii n-au trecut frontiera sîrbă, pacea ar fi fost poate salvată. Grey îi va mărturisi — prea tîrziu — ambasadorului german:

— Ar fi trebuit să-i precizez lui Viviani că Franța n-ar fi putut conta pe ajutorul

Imagini de la plecarea pe front a soldaților francezi (sus) și germani (jos)

englez decît dacă ea oprea Rusia. Și, în același timp, să trimit un avertisment lui Sazonov, pentru ca Rusia să nu mobilizeze.

Să reamintim că „vizitiul birjei londoneze n-avea nici un chef să se bată pentru sîrbi”, iar la celălalt capăt al scării sociale, reacția este și mai categorică. Lord Rothschild, în fruntea unei delegații a marii finanțe, face demersuri ca *Times* să-și modereze articolele în favoarea unei intervenții. El afirmă că dacă

această intervenție are loc, se va produce un dezastru economic (aspect asupra căruia nu se înșală). Majoritatea membrilor Consiliului de Miniștri și ai Parlamentului sînt pentru neutralitate.

Pe 29 iulie, Grey n-are forța să înfrunte un asemenea curent. Ar fi putut Coroana să încline balanța? George V rămîne tăcut. ■

(Va urma)

În românește de
Paul B. MARIAN

DECEMBRIE
1938

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI.

ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● În sala de proiecție a Oficiului Național Cinematografic, prof. D. Găști, comisar general al pavilionului Românii la Expoziția Internațională de la New York — 1939, prezintă un grupaj de filme documentare românești, privind viața a două sate, Șant și Drăguș, și activitatea echipelor studențești de cercetări socio-etnografice.

● Între 1 și 8 decembrie are loc „Săptămâna cărții franceze”, prilej cu care Capitala este vizitată de un grup de scriitori francezi, în frunte cu Georges Duhamel, membru al Academiei Franceze.

● Prof. Al. Rosetti prezintă la 3 decembrie, în amfiteatrul „Rasdeu” al Facultății de Litere lecția inaugurală a cursului Limba română și dialectele ei. Prof. Al. Rosetti, scriitorul român, a terminat substanțială sa prelegere evocând numele magistrilor de ieri și de azi (I. Bogdan, I. Blănuș, Ovid Densusianu, I.A. Candrea, Abatele Rousselot, J. Gilliéron, A. Meillet, Mario Roques) și făcând un însușitor apel la colaborarea studenților pentru cercetarea științifică a limbii române.

● Alte lecții inaugurale la facultățile bucureștene: N. Bănescu, la Istorie, deschide cursurile de bizantinologie cu prelegerea Starea actuală a studiilor bizantine și folosul lor pentru români; la Drept, George Fotino, titularul catedrei de Istoria dreptului românesc, prezintă expunerea Ce este vechiul drept românesc?

● Marți 6 decembrie, ora 9 seara, la sala Dalles, Virgil Madgearu, fost ministru, conferențiază, sub auspiciile Societății „Louis Barthou”.

● Prof. Petre Andrei este numit ministru al educației naționale. Născut la Brăila, în 1891, după terminarea studiilor universitare a intrat în învățământ ca profesor secundar în 1915. Luându-și doctoratul în filosofie, în 1920 a fost numit în învățăm.

Decembrie 1938. Două decenii de la înfăptuirea Marii Uniri, de la desăvârșirea făuririi statului național-unitar român. Amintirea marelui eveniment de istorie românească răzbate puternic din presa timpului. Cu atât mai puternic, cu cât nori negri plutesc, din nou, pe cerul Europei, statele fasciste și revizioniste agitând tot mai insistent problemele teritoriale. Explicabilă, așadar, în acest context, atenția pe care publicațiile vremii o acordă aniversării acestui moment crucial al istoriei patriei. Pe spații largi sînt publicate amintiri ale participanților, evocări ale evenimentelor din urmă cu două decenii, relații despre manifestările care au loc în diferite orașe și sate ale țării.

În ziarul *România*, din 2 decembrie, Silviu Dragomir, fost secretar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, evocă momentul în care a comunicat celor peste 100 000 români întruniți pe platoul cetății, istorica hotărîre: „Trimis înainte de sfîrșitul adunării să vorbesc multimei imense de țărani îngrămădiți ca o cunună în jurul cetății m-am strecurat, plin de emoție, pînă la una din tribunele ridicate pe platou. Mi-a fost dat să anunț atunci, cel dintîi, proclamarea Unirii de către reprezentanții autorizați ai națiunii și să asist la dezlănțuirea furtunei de glasuri ale poporului mîntuit de suferințe și eliberat de jugul robiei”¹.

În același număr al ziarului, I. Lupăș relevă tradițiile istorice ale unirii românilor. „Unirea noastră de la 1 Decembrie 1918 nu poate fi înfățișată ca un dar coborît asupra neamului românesc — scrie istoricul. Potrivit adevărului istoric, unitatea național-politică a românilor trebuie înfățișată totdeauna ca rezultatul firesc al unei dezvoltări istorice milenare, în cursul căreia acest popor de eroi și de mucenici a izbutit să-și opereze cu uimitoare stăruință „sărăcia și nevoile și neamul”, rămînînd împotriva tuturor năvălirilor barbare și vremelnicilor stăpîniri străine în cea mai strînsă legătură cu pămîntul strămoșesc în care, ca într-un liman de mîntuire, și-a putut adăposti traiul de-a lungul vremilor de urgie”.

In mari întruniri masele populare își afirmă hotărîrea de a păstra și apăra unitatea statului, realizată la 1 Decembrie 1918. *Lumea nouă*, din 4 decembrie 1938, relatînd despre adunările muncitorești care au avut loc în țară pentru aniversarea Unirii, publică rezoluția comună adoptată în aceste întruniri. După ce subliniază că Unirea de la Alba Iulia, „acest mare act, s-a înfăptuit în temeiul principiilor de dreptate națională și democrație, pentru care poporul nostru a dus multe veacuri de-a rîndul lupte din cele mai grele și pline de jertfe”, rezoluția continuă: „Luînd parte la impunătoarea Adunare Națională de la Alba Iulia, muncitorimea

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziare și celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții, cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

O fotografie din *Timpul* evocând Unirea cea Mare: generalul Berthelot primește defilarea candelor alegorice ale Unirii în Piața din Sibiu, în ianuarie 1919.

România din 31 decembrie 1938 publică și această fotografie a lui George Enescu, din anul primului război mondial, când marele muzician concerta pentru soldații de pe front, pentru răniți și refugiați din localitățile Moldovei.

română a votat cu însuflețire declarația istorică prin care se hotărâște unirea și independența poporului român și se garantează, în același timp, minorităților conlocuitoare drepturile naționale și culturale. Este exprimată, totodată, hotărârea muncitorimii de a „apăra unitatea și integritatea statului român cu toate mijloacele”. În consecință — menționează documentul — muncitorimea declară în mod solemn că această Unire, la a cărei înfăptuire a contribuit și clasa muncitoare, este definitivă și veșnică. Orice încercare, de oriunde ar veni, de a amenința unitatea națională a poporului român ar constitui un atac asupra principiilor fundamentale ale acestui popor, dar și un atac asupra principiilor fundamentale de dreptate care trebuie să domine viața statelor și națiunilor.”

Cronica politică înregistrează, la 21 decembrie, numirea lui Grigore Gafencu în fruntea Ministerului Afacerilor Străine. Într-o succintă notă biografică, ziarul *Timpul*, din 23 decembrie, prezintă personalitatea noului ministru¹. Este amintită activitatea sa de ziarist — a întemeiat în 1922 *Revista vremii*, a condus *Argus* și, în 1937, a fondat cotidianul *Timpul* — și de om politic — secretar general al Ministerului afacerilor străine, subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri, apoi la Ministerul comunicațiilor, la Ministerul de industrie și comerț și, în 1932, la Ministerul afacerilor străine.

Peste câteva zile, la 29 decembrie, noul ministru de externe român ține la Radio conferința intitulată *Politica de pace a României*, în care sînt trecute în revistă principalele direcții pe care le urmăresc guvernul și statul român în relațiile internaționale. Este afirmată poziția consecventă de apărătoare a păcii promovată de țara noastră: „România urmărește în afară, cu statornică voință, o politică de pace. Urmărind între state o înțelegere care să chezească fiecareia împlinirea menirii lui naționale și o temeinică siguranță, România stăruie în credința ei că printr-o cooperare între națiuni, leală și de bună credință, se poate împlini dorul de pace al omenirii”.

Este reafirmată hotărârea României de a activa, în continuare, în cadrul alianțelor din care face parte, de a întări legăturile cu Anglia și Franța, de a colabora cu „statele dunărene vecine, în măsura în care ele își vor da seama, ca și România, de realitatea intereselor comune și de nevoia unei solidarități firești”. În relațiile cu Uniunea Sovietică, se arată în continuare, „România ține cu toată lealitatea să păstreze mai departe pașnicile raporturi de bună vecinătate ce dăinuiesc de atîta ani și au fost întărite în termeni precizi prin protocoalele și pactele de pace și de definiție a agresiunii”².

Cronică măruntă

mintul universitar, iar în 1922 titular la catedra de sociologie a Facultății de Litere din Iași, unde se manifestă ca un adept ferm al democrației, luînd atitudine împotriva curentelor de extremă dreaptă.

În 1928 a fost ales deputat, iar în 1929 vicepreședinte al Camerei. În 1930 și 1932 a fost subsecretar de stat la ministerele agriculturii și, respectiv, educației naționale.

● La Cercul Militar, concertează între 15 și 18 decembrie Cella Delavrancea; în program, piese de Chopin și Beethoven.

● Sub auspiciile Societății de turism „România” și cu sprijinul Oficiului Național de Turism, la Ateneul Român au loc spectacole consacrate datinilor de iarnă ale poporului român.

● Tot sub cupola Ateneului, un concert simfonic deosebit. Se execută Concertul în la major de Mozart (solistă Lola Bobescu) și Simfonia a IX-a de Beethoven. Dirijează George Georgescu; își dau concursul societățile corale „Carmen”, condusă de Ion Chirescu și soliștii Operei române Evantia Costinescu, Nela Dumitriu, George Folescu și Mireea Lazăr.

● Recital unic Jacques Thibaud, miercuri 7 decembrie, orele 9 seara, la Ateneul Român.

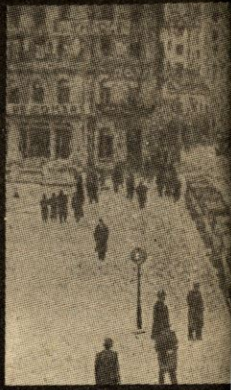
● Dintr-un comunicat al Primăriei Bucureștilor: „Curățirea zăpezii de pe străzile Capitalei s-a făcut foarte greu, pentru că și condițiile în care trebuie să se execute au fost mai grele ca niciodată. A nins și viscolii 48 de ore pe ger de minus 15 grade. A urmat o ploaie de 24 ore, care a făcut zăpada ce nu era adunată, iar cea adunată grămea și transformat-o în blocuri de gheață”.

● Revista *The London Illustrated News* consacră un substanțial grupaj de articole României. În cele 20 pagini ale grupajului sînt publicate fotografii cu imagini românești, informații privind bogățiile și resursele țării,

1-8 Magazin istoric, nr. 7/1979, 11-12/1981, 1/1982; 7/1983.

DECEMBRIE
1938

C. Tănase
(în centrul
imaginii)
în vremea
serviciului
militar
(fotografie
din ziarul
România)

Cronică mărunță

locuri pătorești și vederi din București.

● La 17 decembrie 1912 s-a stins din viață Spiru Haret. Evoluându-l, ziarul România scrie: „Haret a fost primul doctor în matematică din România, titlu obținut în 1878 la Paris. Imediat ce revine în țară e numit profesor de mecanică rațională la Facultatea de științe din București, apoi profesor de geometrie analitică la Școala de ingineri de poduri și șosele, precum și la Școala ofițerilor de artilerie și genă. Activitatea lui profesională și științifică a fost din cele mai rodnice, el aducând o contribuție reală la dezvoltarea științifică pe calea matematicilor”.

Sînt evidențiate, în continuare, contribuțiile lui Haret la dezvoltarea și organizarea învățămîntului românesc. „Încă din 1895, cînd funcționează ca secretar general la Ministerul Instrucțiunii publice și al cultelor, el fixează, în pagini admirabile, nolle directive de reorganizare ale învățămîntului în general. Ca ministru al școlilor în guvernele liberale din 1897, 1901 și 1907 își va realiza reformele. Va stabili nolle programe analitice; va aduce un suflu înprospătat în cadrele învățămîntului, cărora le va asigura stabilitatea; va construi mili de clădiri pentru școli; va sustine întemeierea de biblioteci populare și cercuri culturale la sate; va împingi țara cu școli felurite profesionale, de meserii, comerț, agricultură; va avea privirile mereu îndreptate spre îndrumarea la meserii și comerț a fiilor de săteni”.

● Referindu-se la muzeul inaugurat la Iași, evocînd viața și personalitatea domnitorului Unirii de la 1859, evenimentele care au marcat înfăptuirea acestui act istoric, revista însemnării lesene scrie: „În acest palat din strada Lăpușescu, a locuit domnitorul Alexandru Ioan I Cuza de la 1859 la 1862 și, cu intermitențe, de la această din urmă dată

Ca o expresie a relațiilor de apropiere și colaborare româno-franceze, Legația română de la Paris și cea franceză de la București sînt ridicate la rang de ambasadă, în postul de ambasador în Franța fiind numit Gh. Tătărescu.

La 26 decembrie, reprezentantul român își prezintă scrisorile de acreditare președintelui Republicii Franceze, Albert Lebrun. Sînt evocate cu acest prilej legăturile tradiționale de prietenie și colaborare dintre cele două țări și popoare: „Această prietenie — spune diplomatul român —, creată prin avîntate și nepieritoare legături spirituale și cimentată printr-o lungă serie de jertfe făcute laolaltă pentru izbînda dreptului, s-a verificat în fiecare zi, în toate străduințele ce popoarele noastre le-au făcut pentru apărarea păcii”.

La rîndul său, președintele Lebrun subliniază că prietenia româno-franceză „a înflorit pe planurile cele mai înalte ale gândirii și artei, unde culturile noastre caută, în schimburi fecunde, prilejuri de a se înăvui și reînnoi. Franța și România au în cel mai înalt grad conștiința solidarității popoarelor și a îndatoririlor lor mutuale și le unește sentimentul foarte viu al obligațiilor lor ca membre ale comunității națiunilor, convingerea că securitatea necesară liberei dezvoltări a celor două state este o condiție esențială de stabilitate și de pace”.

La 15 decembrie, prin Decret-lege, semnat de rege, de președintele Consiliului de Miniștri, patriarhul Miron Cristea și de ministrul de interne, Armand Călinescu și, respectiv, de justiție, Victor Iamandi, se înființează organizația politică Frontul Renașterii Naționale (F.R.N.). În condițiile regimului de autoritate personală al regelui Carol II, un grup de 50 oameni politici și de cultură (miniștri, academicieni, foști înalți demnitari) semnează la 16 decembrie cererea de autorizare a F.R.N., adresată ministrului de justiție. Printre semnatori: Petre Andrei, Lucian Blaga, A. Călinescu, I. Flueraș, Gh. Grigorovici, D. Gusti, Iuliu Hațieganu, I. Petrovici, M. Ralea, Victor Slăvescu, V.V. Tilea, Aurel Vlad.

La 17 decembrie, la ora 6 d.m., la sediul Camerei de comerț din str. Bursei nr. 4 (acum Biblioteca Centrală de stat din str. Ion Ghica, nr. 4), se întrunesc membrii fondatori ai F.R.N. (respectiv, semnarii cererii de autorizare) sub președinția prof. C. Rădulescu-Motru, președintele Academiei Române, cel mai vîrstnic dintre participanți. Se stabilesc, scrie *Lumea românească* din 19 decembrie, „primele măsuri ce trebuiesc luate pentru organizarea Frontului Renașterii Naționale”. O comisie alcătuită din academicienii C. Rădulescu-Motru, I. Petrovici, D. Gusti și Silviu Dragomir este însărcinată cu alcătuirea unui „anteproiect de regulament al organizației”. De asemenea, se preconizează redactarea unui program al F.R.N.

Prima ninsoare

Pregătiri
pentru o Olimpiadă
care nu
va mai avea loc:
Helsinki 1940

Revista *Insemnări ieșene* publică o relatare a prof. Andrei Oțetea pe marginea Congresului internațional de istorie desfășurat în luna august, la Zürich, și despre care am mai relatat în cronică din nr. 8/1988 al revistei noastre.

„Congresul — scrie A. Oțetea — a oferit cercetătorilor din toată lumea prilejul de a comunica rezultatul cercetărilor lor și de a se informa asupra activității colegilor care lucrează în același domeniu. Informațiile obținute prin comunicări puteau să fie completate prin conversații particulare. Astfel, subsemnatul a aflat de la Hamit Z. Kosay, directorul muzeelor din Turcia, că inventarierea documentelor turcești, începând cu secolul XI-XIII, este deja foarte înaintată și că România ar avea tot interesul să formeze de pe acum specialiști pentru a culege informațiile care interesează țările românești”.

Omărturie a solidarității și sprijinului acordat de țările române luptei antiotomane a popoarelor din sudul Dunării publică *ziarul România* la 22 noiembrie. Este vorba de un firman de la începutul lunii decembrie 1690, prin care sultanul Suleiman II îi cerea lui Constantin Brîncoveanu să nu acorde găzduire pe pământul Țării Românești unor răsculați bulgari.

În comentariul care însoțește documentul, se precizează că acesta se referă la evenimentele legate de răscola antiotomană de la Chiprovăț, una dintre marile ridicări la luptă antiotomană a bulgarilor din sec. XVII. Răscola s-a extins din această localitate în tot apusul Bulgariei, cuprinzând și ținuturile Vidin, Bercovița, Piroș ș.a. Sultanul a trimis o puternică oaste să-i pedepsească pe răsculați, dar căpeteniile acestora s-au refugiat în Țara Românească, sprijiniți de un căpitan Dumitrașcu. Oastea otomană a trecut prin foc și sabie satele răsculate, ceea ce a făcut ca o mare parte a populației din aceste ținuturi să emigreze în Țara Românească și Banat.

Brîncoveanu a tergiversat trimiterea acestora înapoi, potolind „stăruința sultanului cu daruri și alte mijloace în care era meșter neîntrecut. Fapt este că și în epoca lui — continuă ziarul citat —, ca și mai înainte, pe vremea lui Mihai Viteazul și Matei Basarab, Țara Românească a fost scut de ocrotire și adăpost al tuturor mișcărilor creștinești din Bulgaria și alte țări, așa cum a fost și în tot secolul al XIX-lea, până la Războiul pentru independență, care a dus și la întemeierea actualului stat bulgar.” ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ
Selecția fotografiilor:
Radu Ion POPESCU

Cronică mărunță

pînă la abdicare. Doamna Elena Cuza, rămîind mai mult în Iași. I-a locuit aproape tot timpul cît a durat septenatul domnesc al soțului său”.

Este amintit, de asemenea, faptul că între 1916-1918 în acest palat a locuit familia regală în timpul refugului din primul război mondial. Zidurile palatului, notează revista, au fost deci mîntoarea „celor două mai importante acte din istoria modernă a neamului nostru” — Unirea din 1859 și Marea Unire din 1918, cînd „România strîmă dinainte de 1914 s-a năruit pentru a face loc României întregite”.

● La Teatrul „Regina Maria”, director Silex Alexandrescu, premieră cu *Azulul de noapte* de Maxim Gorki. În distribuție: Tony Bulandra, Ronald Bullfinch, George Vrăca, G. Stornu, Ion Mortun, Tanzi Cocea, Miss Fotino, Beate Predanov, Jules Cazaban.

● Dintr-o statistică dată publicității de Institutul de seruri și vaccinuri „Dr. Ion Cantacuzino”: în anul 1937, Institutul a distribuit și utilizat 125.000 fiole ser antidiaterie, 70.000 fiole ser antidiaterie, 96.000 fiole ser antitetanos, 934.000 fiole ser vaccin antituberculos, 400.000 fiole de vaccin antigonococic.

● Conducerea Uzinelor Comunale București a hotărît să mecanizeze vehiculele serviciului de salubritate. În acest scop au fost comandate mașinile care vor înlocui actualele vehicule cu tracțiune animală folosite în centru, urmînd ca acestea să fie întrebunătățite numai pentru curățenia străzilor de la periferie.

● Pe traseul Ilva Mică — Vatra Dornei se inaugurează o nouă linie ferată; pe distanța de 62 km au fost construite — datorită traseului dificil — 167 podete, 40 poduri, 9 tunele, 5 viaducte și 4 viaducte de coastă.

● Societatea Națiunilor comuncă numărul locuitorilor de pe globul terestru: 2 134 000 000, dintre care 397 000 000 oameni trăiesc în Europa.

CINE L-A UCIS

PE DUCELE D'ENGHIEN?

ENIGME ALE ISTORIEI

MAURICE SCHUMANN,
membru al Academiei Franceze

La sfârșitul lunii martie 1804 un eveniment cu totul neașteptat zdruncina sferele înalte din Franța și Europa: fusese împușcat Louis Antoine Henri de Bourbon, duce d'Enghien, prezumtiv moștenitor al tronului Franței. Execuția lui a provocat un adevărat scandal. Ea a îndepărtat de Napoleon o serie de oameni până atunci devotați lui trup și suflet, ca Chateaubriand, de pildă, care, la auzul veștii, s-a retras din diplomatie, refuzând să mai rămână în slujba primului consul.

Ducele dispărut făcuse parte din primul grup de nobili care emigrase din Franța după căderea Bastillei, din 14 iulie 1789. A doua zi plecase cu familia în Anglia, unde luptase în

armata condusă de prințul de Condé, bunicul său, împotriva armatelor revoluției, până la Tratatul de la Campoformio, din 1797. După destrămarea acestor trupe, în 1801, se retrăsese la Ettenheim, în marele ducat de Baden, teritoriu neutru, unde trăia fără să bănuiască amenințarea ce plana asupra-i, cum scrie Eugen Tarle, în lucrarea sa Napoleon.

Din ordinul lui Napoleon, care credea că în comploturile ce se urzeau împotriva sa se afla mina Bourbonilor, alungați de pe tron, ducele d'Enghien, unicul fiu al ultimului prinț de Condé, a fost răpit de la Ettenheim și condus la Vincennes. Aici a fost judecat în mare grabă de o comisie militară, condamnat la moarte și executat, în noaptea de 21 martie 1804.

În imagine: Interogatoriul ducelui (tablou de epocă).

„În lumina documentelor și diferitelor memoriilor — scrie Gheorghe Eminescu, în lucrarea sa Napoleon Bonaparte, ediția II, apărută la București, în 1986 — se poate spune astăzi că ducele d'Enghien nu avea nici un amestec în complotul care urmărea suprimarea primului consul, că el a fost victima unei conjuncturi politice”. Numeroasele biografii consacrate lui Napoleon nu lasă nici o îndoială asupra faptului că responsabilitatea pentru soarta ducelui d'Enghien revine direct primului consul.

Ultimalele cercetări ale istoricilor avansează însă opinia — printr-o minuțioasă confruntare a documentelor, dar fără a dezlega enigma — că, în diversele faze ale cazului d'Enghien, responsabilitățile pot fi împărțite: primul consul a ordonat răpirea, dar de proces și de execuție se fac vinovați membrii Comisiei militare de judecată, care, din exces de zel, au grăbit sfârșitul prințului.

În articolul care urmează — reprodus într-o formă prescurtată și cu subtilizările redacției

noastre din revista Historia, nr. 448 (martie 1984) — Maurice Schumann creionează portretele acestor „zeleși executanți”, încercând să stabilească fiecare dintre ei cuantumul de culpabilitate. Cunoscut cititorilor noștri din nr. 6/1975 al revistei, unde a semnat un articol consacrat cardinalului Mazarin, istoricul și omul de stat francez Maurice Schumann ne-a vizitat în mai multe rânduri țara (1965, 1967, 1973), ultima oară în calitate de ministru de externe al Franței. După ce, în perioada 1932-1940, a lucrat la Agenția de presă „Havas”, M. Schumann a fost, în anii celui de-al doilea război mondial, purtătorul de cuvânt al emisiunilor „Franței libere”, la BBC. După marea conflagrație a semnat mai multe lucrări de istorie (Le germanisme en marche, Mussolini, Honneur et patrie etc.), precum și numeroase studii și articole consacrate unor personalități controversate ale istoriei Franței.

F.D.

În timpul nopții nesfârșite a judecății de la Vincennes, ducele d'Enghien, lipsit de apărare, era două chipuri înaintea ochilor: în fotoliul șefului Comisiei militare, se afla Pierre-Augustin Hulin, iar în picioare, în spatele fotoliului, stă Anne-Jean-Marie-René Savary; militari amândoi, au fost avansați odată la gradul de general, la 29 august 1803, deci cu nici șase luni în urmă.

Doăzeci de ani mai târziu, evocarea dramei care îi alătură pe cei doi bărbați îi va ridica unul împotriva celuilalt: la 30 octombrie 1823, Savary, devenit duce de Rovigo, va comite imprudența de a deschide cutia Pandorei și de a publica în ziarul *L'Oriflamme*, referitor la „catastrofa Monseniorului duce d'Enghien”, o pledoarie sub formă de rechizitoriu; după douăzeci de zile, contele Hulin va scrie *Explicații pentru oamenii imparțiali*, atribuindu-i lui Savary rolul cel mai odios din ultimul episod al tragediei prințului.

Servind pe toate fronturile

Născut la Paris, Hulin s-a înrolat la paisprezece ani, sub domnia lui Ludovic XV. Aruncat de colo pînă colo, din regiment în regiment, după șaisprezece ani a abandonat uniforma militară. A fost trecut

în rezervă. A îmbrăcat livrea de servitor, în casa marchizului de Conflans. Două decenii mai târziu, a devenit conte al Imperiului și a rămas conte sub domnia a trei regi, pînă la moartea sa, în 1841.

Cînd a izbucnit Revoluția franceză, Hulin a înțeles că s-a ivit marea ocazie. Pentru a se folosi de ea, a știut să aleagă cea mai bună zi: la 14 iulie 1789, a părăsit spălătoria de care se ocupa, din apropiere de Epinay-sur-Seine, s-a îndreptat spre închisoarea Bastilia, în fruntea cetățenilor adunați în piața Grève, și acolo, beneficiind de cunoștințele sale de subofiter, a grăbit — cu ajutorul a două tunuri — capitularea fortăreței.

În curînd, a devenit căpitan-comandant al companiei învingătorilor Bastiliei: s-a reîntors la uniformă, dar acum purtînd galoane de ofițer; odată visul acesta împlinit, pentru el, revoluția sa personală a luat sfîrșit. Dar revoluția a continuat, permițîndu-i să-și justifice gradul și apoi avansarea. Rănit la Neerwinden¹, în bătălia pierdută de Dumouriez, după șase luni de la începerea războiului, a servit neîncetat pe toate fronturile, fie într-un corp de avangardă, fie în calitate de comandant de garnizoană, cu excepția unui singur an, pe care l-a

petrecut în închisoarea din Abbaye, sub regimul Terorii².

La 20 martie 1804, la orele șapte seara, cînd generalul care comanda grenadierii din garda consulilor era trimis de Murat, guvernatorul militar al Parisului, pe drumul spre Vincennes, Hulin se confruntase deja de două ori cu arbitriul: prima dată în 1789, pentru a răsturna simbolul absolutismului, a doua oară în 1793, pentru a suporta rigurile lui; nu-i mai rămînea decît să exercite și el, la rîndul lui, acest arbitrar.

Comisia este formată din ofițeri care comandă diferitele corpuri de armate aflate atunci în garnizoana Parisului; și, bineînțeles, este condusă de cel mai înalt în grad. Această precizare nu este un detaliu: judecătorii nu au fost aleși pe sprînceană, ci prin simplul hazard al funcțiilor pe care le dețineau; responsabilitatea lor este sporită deci tocmai din cauză că docilitatea nu le fusese cîștigată dinainte. De altfel, „explicațiile” generalului Hulin nu caută să ocolească această responsabilitate. Ele nu insinuează nici o clipă că atît el cît și colegii săi au fost siliți să pronunțe o sentință de condamnare la moarte din

¹ Localitate în Belgia, la nord-vest de Liège, unde, la 18 martie 1793, Frédéric de Saxa-Coburg l-a învins pe generalul francez Dumouriez.

² Perioadă a Revoluției franceze, care a durat din septembrie 1793 pînă în iulie 1794. Regimul Terorii revoluționare s-a instaurat în condițiile dramatice în care se găsau Franța și revoluția la sfîrșitul verii lui 1793, cînd armatele puterilor reacționare ale Europei amenințau frontierele țării.

cauza unei constrangeri exterioare.

Prîntul, povestește Hulin, „ni s-a înfățișat cu o siguranță de sine aristocratică și a respins categoric acuzația de a fi fost direct sau indirect implicat într-un complot privind asasinarea primului consul; dar a mărturisit totuși, cu un curaj și o mîndrie de la care nu am reușit să-l abatem în nici un chip — ar fi fost în propriul său interes — că a îndreptat armele împotriva Franței, că sprijinise drepturile familiei sale și că un Condé nu se putea întoarce niciodată în Franța decît cu arma în mînă... Fermitatea mărturisirilor sale a sfîrșit prin a-i înverșuna pe judecători. De zece ori l-am făcut să revină asupra declarațiilor sale, dar a rămas de fiecare dată pe aceeași poziție, de nezdruccinat. „Înțeleg, spunea din cînd în cînd, intențiile onorabile ale membrilor Comisiei, dar nu mă pot folosi de mijloacele pe care mi le oferă”. Avertizîndu-l asupra faptului că aceste comisii militare judecau fără drept de apel, mi-a răspuns: „Știu acest lucru și sînt conștient de pericolul la care mă expun; doresc numai să am o întrevvedere cu primul consul”.

Raționamentul lui Hulin este simplu: judecăm după niște legi pe care nu noi le-am făcut; or, aceste legi erau foarte aspre cu emigranții care se ridicaseră cu arma în mînă împotriva Franței.

În plus, existau mărturisirile ducelui, obstinată lui. Căzul unui om dornic să reia lupta și să nu revină în Franța decît „cu arma în mînă” era special chiar în vreme de pace și, cu atît mai mult, după ce războiul dintre Anglia și Franța re izbucnise, în mai 1803.

Relatarea generalului Hulin concordă în întregime cu cea a celui alt anchetator, ducele de Rovigo, care în noaptea de 20 martie era bine înfip în spatele fotoliului său. Pentru că — așa cum spune Hulin — ducele d'Enghien și-a expus părerea de mai multe ori, fără să se abată nici o clipă de la crezul său, mărturisirea sau sfidarea rămînînd mereu aceeași: „Cerusem o funcție în armatele Angliei; mi s-a răspuns că nu mi se putea da nici una, dar că trebuia să rămîn pe

O pată de neșters

lată și o mărturie a unei aristocrate ruse, doamna Divoff, care trăia la Paris în zilele acelor evenimente. Bună prietenă cu familia Bonaparte, ea avea o mare admirație pentru „zeul Europei”. În Amintirile sale, scrise în franceză, ale căror manuscrise se păstrează la Leningrad, ea a relatat știrea privind arestarea și executarea ducelui d'Enghien. Doamna Divoff scrie sub impulsul momentului. Ea are o reacție personală, care este, de altfel, reacția multor aristocrați și a opiniei publice.

„Această ultimă faptă, sînt mîhnită să o spun, îi întuneacă gloria; este o pată de neșters, de care nu se va putea spăla niciodată. Prîntul a murit cu un curaj eroic. Vestea arestării lui a răzbătut atît de greu la Paris, încît am aflat despre ea doar în seara zilei în a cărei dimineață murise. Comandantul La Forest (contele de La Forest era diplomat) a venit pe la noi, de la domnul de Talleyrand; la mine se aflau mai multe doamne, căroră, ca și mie, ne-a șoptit vestea la ureche; în ciuda spaimei (deși o aflau de la un prieten de-al lor), ele au continuat să joace biribi, jocul lor de noroc preferat! Nu mă pot opri să nu fac această remarcă, deoarece în acea clipă frivolitatea spiritului francez a fost mai tare, leînd la iveauă în toată strălucirea ei”.

Este adevărat că, mai departe, doamna Divoff aduce o justificare plauzibilă acestei aparente frivolității. „Forța lui Bonaparte era atît de mare — ca și teama pe care o inspira, de altfel — încît despre moartea prîntului nu se vorbea decît în șoaptă. Cînd după aceea Bonaparte a apărut prima oară în loja sa de la Operă, nimeni nu voia să îl aplaude: poliția însă a pus lucrurile la punct și totul a intrat în normal”.

Cu causticitatea-i obișnuită, Talleyrand a scris: „Deoarece acest asasinat nu-i putea fi iertat, lui Bonaparte nu i-a rămas decît să se laude cu el”. Este drept că Talleyrand a scris aceste rînduri în timpul Restaurației Bourbonilor.

Rin, unde aș fi avut în curînd de jucat un rol, și așteptam. Domnilor, nu mai am nimic să vă spun”. Hulin evocă „fermitatea înverșunată a mărturisirilor” prîntului, iar Savary scrie: „Aceste ultime cuvinte au hotărît soarta ducelui d'Enghien”. Cele două relații au în mod riguros același sens. În schimb, ele vor fi divergente și se vor opune cu o violență implacabilă din clipa în care va apărea enigma: cine a grăbit execuția?

Minai de un zel criminal

Cîți ani avea Savary cînd s-a așezat la Vincennes, în spatele președintelui Comisiei militare și în cîmpul vizual al ducelui d'Enghien? Abia împlinise treizeci de ani; ducele d'Enghien era mai mare decît el cu doi ani. Conduita sa pare de neînțeleasă, dacă uităm faptul că acest general de 30 ani, aflat în slujba unui erou de 35 ani (Napoleon), trăiește în același timp beția tinereții în toată plenitudinea ei, dar este înăsprit de un trecut plin de evenimente. Născut în regiunea Ardennes, într-o familie din burghezia mijlocie, este fiul unui militar obscur, care a sfîrșit prin a obține un rang superior în cavalerie.

Revoluția l-a prins pe Savary „prea tînr ca să se pună în slujba ei”, cum o va spune el însuși, dar suficient de tînr pentru a-i oferi cele mai mari șanse, însoțite de riscuri pe măsură. De la Mainz pînă la Marengo, trecînd prin Egipt, în ziua cînd se afla din nou în fața ducelui d'Enghien, el va fi lăsat în urmă mai multe cîmpuri de luptă decît ani pe care îi împlinise. Spunem din nou, deoarece, fără a se fi văzut, ei se aflaseră deja față în față cu opt ani înaintea nopții de la Vincennes, în 1796, cînd armata lui Condé și aceea a Republicii se decimaseră în bătălia de la Oberkernlach, de care supraviețuitorii își aminteau ca de un măcel.

Aghiotant al împăratului, el a devenit rudă prin alianță cu propriul stăpîn: Joséphine, soția primului consul, l-a însoțit cu una dintre verișoarele ei, în vîrstă de șaptesprezece ani, pe nume Felicité de Faudas,

(Continuare în p. 54)

A doua serie de întrebări

1. Relevind înaltele semnificații ale mărețului act de dreptate istorică înfăptuit de poporul român la 1 Decembrie 1918, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, subliniază: „analiza desfășurării evenimentelor demonstrează elocvent că formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratatelor, ci rodul luptei întregului popor, însușit de năzuința seculară a unității, de hotărârea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atâtea generații de înaintași”.

Desemnarea delegaților pentru Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia s-a făcut în adunări populare din întreg cuprinsul Transilvaniei, poporul încredințând delegaților desemnați — prin mandate purtând sute și mii de semnături și intitulate „proces-verbal”, „împuternicire” etc. — hotărârea sa nezdruincată de a se uni cu România.

Cunoașteți și o altă denumire a acestor mandate încredințate împuterniciților poporului spre a exprima voința de unire cu patria?

- a) credențional
- b) adresă
- c) subscris

2. Originea comună a românilor, permanența lor de-o parte și de alta a Carpaților în teritoriile ce odinioară alcătuiseră străvechea Dacie, au fost oglindite în multe scrieri ale unor învățați din sec. XVI-XIX, cum ar fi J. Tröster, J. Bethlen, D. Fotino etc.

Imaginea alăturată reprezintă o vedere a Brașovului așa cum apare într-o gravură reproducă într-o scriere din sec. XVII.

În care dintre aceste trei scrieri?

- a) Istoria vechii Dacii

- b) Vechea și noua Dacie
- c) Dacia asuprită sau descierea Transilvaniei

3. Strălucita personalitate a lui Mihai Viteazul, făptuitorul primei uniri a românilor în hotarele vechii Dacii, a stîrnit prețuirea contemporanilor, care l-au evocat în cronici, scrieri literare sau diferite alte publicații. Într-o astfel de scriere, domnul român era prezentat: „Viforos, lat în spate, cu înfățișare și statură de uriaș, ochi mari, fruntea înaltă, păr cîrlionțat, nas lung, ascuțit, sever, cu o barbă mărunță, oacheș la față, bun de picior și strașnic călăreț, iar în atacurile ce dă [este] cel dintîi care se repede și mai adînc în vîlmășag pătrunde”.

Cui aparține această descriere?

- a) Cervantes
- b) Shakespeare
- c) Lope de Vega

4. Alcătuite, așa cum adesori o mărturisesc Predosloville lor, „pentru toată seminiția românească”, scrierile, manuscrise sau tipărite, au reprezentat, de-a lungul întregului ev mediu, un impor-

tant mijloc de afirmare a identității de neam, limbă, origini și datini ale românilor. Unul din iscusiții tipăritori de cărți a fost și munteanul Coresi, care, în intervalul 1556-1581, a publicat în Transilvania, cu sprijinul domnilor Țării Românești un număr de 20 lucrări.

În ce oraș și-a avut Coresi tipografia?

- a) Brașov
- b) Mediaș
- c) Făgăraș

5. Relevind rolul deosebit, de oștean și diplomat, al lui Ștefan cel Mare, un cunoscut diplomat, contemporan cu domnitorul român, aprecia că reglementarea raporturilor cu Poarta, care au confirmat statutul autonom al țărilor române, s-a înfăptuit din

inițiativa voievodului român, încheierea lor făcându-se „prin tratate, nu ca învinși, ci ca învingători”.

Indicați numele aceluia diplomat.

- a) Filippo Buonaccorsi-
Callimachus
b) Antonius Bonfinius
c) Laonicus Chalkokondilas

6. La împlinirea a două decenii de la Marea Unire, în adunările muncitorești ce au avut loc cu acest prilej, a fost adoptată o rezoluție comună în care se sublinia: „Muncitorimea declară în mod solemn că această Unire, la a cărei înfăptuire a contribuit și clasa muncitoare, este definitivă și veșnică. Orice încercare, de oriunde ar veni, de a amenința unitatea națională a poporului român ar constitui nu numai o amenințare a drepturilor firești ale acestui popor, dar și un atac asupra principiilor fundamentale de dreptate care trebuie să domine viața statelor și națiunilor”.

În ce publicație a apărut această rezoluție?

- a) Timpul
b) Lumea românească
c) Lumea nouă

7. Prezențe continue, încă din antichitate, în conștiința universală, Dacia și getodacii au fost menționați și în primele tipărituri, cea mai veche consemnare a lor fiind într-o carte scoasă de Gutenberg.

18. In ce an?

- a) 1459
b) 1454
c) 1497

8. La 16 februarie 1983, publicația socialistă **Dacia viitoare** formula astfel crezul unității naționale: „Vom spune dar verde și lămurit cuge-tarea noastră: **Voi! Dacia așa cum ea fu**, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezen-țul ne dau dreptul la a aspira la...”

Cum se încheie citatul ?

- a) „o Dacie română“
b) „o patrie unită“
c) „o țară a tuturor“

9. „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbatilor noștri cei mari, care intrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dinsa ei trăire, muncă, suferință și murire”.

Prin aceste cuvinte, un istoric român din veacul trecut sublinia persistența idealului unității naționale la români.

Cunoașteți numele lui?

- a) Nicolae Bălcescu
b) Mihail Kogălniceanu
c) Alexandru Odobescu

10. Impresionant act de voință al națiunii, Unirea din 1859 a marcat un moment crucial în destinele poporului nostru. „Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și țărmoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — unirea principatelor a reprezentat actul care a pus bazele statului național român modern”.

În imagine, unul dintre monumentele ridicate în cinstea Unirii din 1859, în anii Epocii Nicolae Ceausescu.

Știți în care oraș se află
acest monument?

- a) Focșani
b) Galați
c) Vaslui

CINE L-A UCIS PE

DUCELE D'ENGHIEN ?

(Urmare din p. 52)

născută, ca și ea, într-o insulă franceză din Lumea Nouă și care, ca și Joséphine, vrăjea prin farmecul ei.

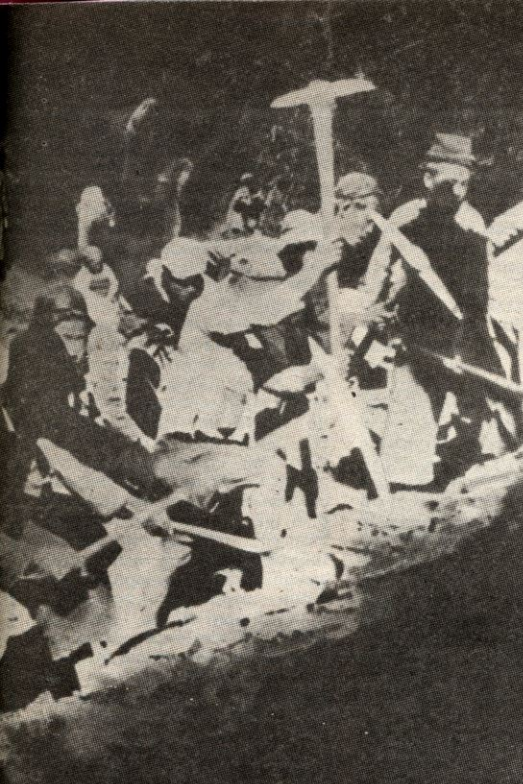
Dacă se știe că împăratul era sensibil la frumusețea femeii, ce credea însă despre soțul acesteia? „Nu trebuie ca Savary să observe păreața pe care o am despre incapacitatea lui — îi va scrie el regelui Joseph¹, fratele său mai mare. Altminteri este un bărbat energic și zelos²”. Ulterioară cu câțiva ani dramei de la Vincennes, această opinie face oare lumină asupra misterului care înconjură drama ducelui d'Enghien? De altfel, însuși Napoleon ne determină să ne investigăm această pistă. Cuvântul zel va mai apărea în vocabularul său tocmai în legătură cu noaptea de 20 spre 21 martie 1804. În volumul II al *Memoriilor* scrise pe insula Sfânta Elena de către tovarășii săi de captivitate și corectate de el integral, citim că moartea ducelui d'Enghien „trebuie să fie reproșată pentru totdeauna celor care, *minați de un zel criminal*, nu au așteptat ordinele suveranului lor pentru a aplica pedeapsa”.

La numai douăzeci de zile înainte de a muri, împăratul va adăuga la testamentul său un fel de codicil, care conține următoarele fraze: „Am dispus arestarea și judecarea ducelui d'Enghien... Într-o conjunctură asemănătoare, aş proceda la fel". Şi, mai departe: „Răpirea? Comisia militară? Nu căutaţi alt vinovat: eu sînt singurul. Executarea sentinţei imediat după judecată? Nu am nici un amestec. Căutaţi vinovatul printre servitorii mei prea zelosi"

La rîndul meu, am urmat și eu acest sfat, nu însă fără a mă întreba de ce Napoleon — care s-a ferit să numească pe acel sau pe aceia al căror „zel criminal” l-a denunțat — a ridicat intenționat o enigmă în fața posterității. ■

În românește de
Gheorghe MAGHERU

¹ Regele Neapolelui (1806-1808) și al Spaniei (1808-1813).

File din cronică rezistenței din Malaysia **1945. DRUMUL SPRE LIBERTATE**

GURCHAN SINGH

Gurchan Singh, conducătorul unei rețele malaysiene de rezistență anti-japoneză, a fost arestat în martie 1945. Reușind să fugă de sub escortă, el s-a întâlnit cu alți trei colaboratori cu care a pornit spre nord. În prima parte a acestui articol, apărută în numărul trecut al revistei, am urmărit drumul străbătut de cei patru fugari pînă în momentul în care așteptau, în localitatea malaysiană Prai, sosirea ofițerilor japonezi care aveau sarcina să selecționeze muncitori pentru Thailanda. Prezentăm în continuare — prin intermediul unui alt fragment din cartea Singh, *The Lyon of Malaya* (Singa. Leul din Malaysia) aventurile prin care au trecut Gurchan Singh și tovarășii săi în drumul lor spre Moulmein, așezare situată la granița dintre Thailanda și Birmania, în apropierea frontului.

Autoritățile japoneze de ocupație au obligat populația din teritoriile cucerite să muncească la construirea de drumuri și căi ferate (sus); trupele aliate forțază un curs de apă (imaginea de jos).

Cel mai mareț foc de artificii

La amiază ne-am prezentat din nou la biroul brațelor de muncă, împreună cu vreo sută de alți muncitori. Deși îmbrăcaserăm cele mai murdare și zdrențuite haine pe care le aveam, tot arătam mai bine decît ceilalți. Fiind mai înalți și mai robust, am fost însărcinați să conduc convoiul și să îmi aleg patru ajutoare. Firește, i-am ales și pe cei trei prieteni ai mei, fără ca nimeni să bănuiască existența vreunei legături între noi. Motive de neliniște aveam însă destule, deoarece în drumul spre Thailanda trebuia să trecem din nou prin Alor Star și Arau, unde ne căuta probabil Black și de unde ne dăduseră dispăruți japonezii de la firma „Daimaru”. Călătoria urma să o facem în vagoane de marfă, care deveniseră de altfel mijlocul nostru obișnuit de transport. Ne-am urcat, cam o sută treizeci de persoane, între care și citeva femei, în trei vagoane acoperite. În sfîrșit, cînd ceasul gării a bătut ora unu după-amiază, a plecat și trenul din Prai.

La următoarea oprire m-am strecurat pe furiș afară din tren și m-am plimbat de colo pînă colo de-a lungul peronului. Am observat că în spatele vagonului nostru se scurgea benzină din șase vagoane cu destinația Birmania, încărcate fiecare cu cîte 40 de butoaie. Dacă era cîteva destul de neglijent pentru a arunca un muc de țigară aprins în direcția vagoanelor, cu siguranță că măcar unul din ele ar fi luat foc. Aveam la noi niște sfoară cu care ne legam boccelele de haine, așa că am tăiat o bucată cam de un metru, pe care am împărțit-o în trei.

La stația următoare ne-am dat toți jos și ne-am dus spre ultimul vagon l trenului, unde Bala ne-a aprins țigările, precum și cele trei bucăți de sfoară. Ne-am strecurat printre vagoanele de marfă și am legat bucățile de sfoară de

barele de oțel aflate lîngă scindurile prin care se scurgea benzina. Ne-am întors apoi repede la vagonul nostru. Ne văzuse oare cineva? N-am apucat bine să ne urcăm, cînd trenul și pornise. Odată ieșiți din gară, am intrat cu totul în bezna nopții și n-am mai putut vedea vagoanele. La ultima stație înainte de frontieră m-am dat jos și m-am dus să văd dacă fitelele mai ardeau. N-am apucat să zăresc decît o slabă licărire și m-am întors la vagonul nostru, deoarece oprirea era foarte scurtă. În vreme ce așteptam cu nerăbdare rezultatul acțiunii noastre pirotehnice, am început să ne întrebăm dacă ne aflăm suficient de departe de locul unde trebuia să aibă loc explozia.

Cînd am ajuns la Padang Besar ni s-a spus că vom staționa toată noaptea și toată ziua și că va trebui să dormim în vagoane. Trenul a rămas garat în fața peronului. Padang Besar este singurul punct de pe întreaga rețea de cale ferată malaysiană în care se află două gări: una aparținînd căilor ferate malaysiene, iar cealaltă, aflată cam la douăzeci de metri distanță, căilor ferate thailandeze.

Convinși că acțiunea noastră de sabotaj a eșuat am plecat să căutăm de mîncare pe lîngă gară. Tocmai ieșeam dintr-un birt cînd am auzit zgomotul unei explozii răsunătoare, urmată de un bubuit asurzitor. Ne-am repezit în stradă și am văzut unul din vagoane mistuit cu rezechiune de flăcări. Japonezii încercau să îndepărteze vagonul cuprins de flăcări ca să prevină extinderea incendiului.

Între timp, tot ce era de lemn din vagon arse, deși numai unul din butoaiele cu benzină explodase. Ne-am dat seama că în curînd vor sări în aer celelalte butoaie, provocînd probabil victime omenești. În scurtă vreme a explodat într-adevăr încă un butoi, care a împroșcat cu combustibil aprins gara malaysiană, incendiînd-o. Japonezii au încercat să împiedice răspîndirea focului, însă aproape imediat au mai explodat citeva

butoaie. La venirea zorilor, din cele două gări și din vagon nu mai rămăseseră decît carcasele metalice răsucite de foc.

Lăsînd japonezilor amin-tire această ispravă, am părăsit teritoriul Malaysiei cu destinația Haadyai, un nod de cale ferată aflat în sudul Thailandei.

În acea primă noapte a călătoriei ne-am oprit într-o mică gară vreme de vreo două ore și am putut vedea că se mai adăugaseră niște vagoane de marfă la trenul nostru. Nu mică ne-a fost mirarea cînd am descoperit că vagoanele conțineau tot butoaie cu benzină, care se prelingea prin găurile de pe margine. Prietenii mei au propus de îndată încă un atac. „De ce nu? le-am răspuns. Nu avem nimic de pierdut”.

O răă tirziu, legaserăm fitelele de trei vagoane, lăsînd intact cîte un vagon intercalat între fiecare din cele trei. La miezul nopții, am ajuns într-o gară numită Surattani, unde a trebuit să ne oprim, deoarece podul aflat la o milă departe, peste un rîu adînc, fusese distrus de bombardierile aliaților. La scurt timp după miezul nopții, unul din fitelele puse de noi a aprins benzină dintr-un vagon, provocînd o explozie puternică urmată de un incendiu violent. La nici cinci minute după prima explozie, au luat foc și celelalte două vagoane la care pususerăm fitele. Au explodat în total șase vagoane, pînă cînd restul garniturii a putut fi desprins. Acesta a fost cel mai mareț foc de artificii la care am asistat în viața mea. Mai bine de 12 000 galoane¹ de benzină destinate armatei japoneze de pe frontul din Birmania s-au risipit pe vecie

O noapte agitată

De la Surattani trenurile își continuau drumul numai noaptea; în timpul zilei trebuiau să fie oprite și camuflate. Aliații nu cruțau nici un tren. Din acest motiv, abia

¹ Unitate de măsură pentru volum; un galon britanic = 4,546 l, unul american = 3,785 l.

după douăsprezece zile am putut ajunge la Nompladuck, în nordul Thailande. Pe deasupra, între Surattani și Nompladuck, au fost distruse nu mai puțin de patru poduri mari. Am petrecut două nopți într-un lagăr al prizonierilor de război australieni. Le-am spus că Germania capitulase, că războiul se apropia de coastele principalelor insule ale Japoniei și că orașul Rangoon fusese cucerit de englezi¹. Majoritatea prizonierilor din acel lagăr lucraseră la „Linia morții”. Australianii ne-au asigurat că putem ajunge relativ ușor în Birmania, cu condiția să fim foarte atenți în apropiere de Nikkay, lângă frontiera Thailande cu Birmania, unde japonezii asigurau o pază foarte strictă.

După ce am părăsit lagărul prizonierilor australieni, am mers cu același tren pînă la Nompladuck, unde ni s-a ordonat să coborim și să așteptăm alt tren, care urma să ne ducă la Kanburi. Din gară nu mai rămăsese nimic, iar pe o rază de peste un kilometru de jur-împrejur terenul fusese complet devastat.

După două ore de așteptare a sosit un marfar și am primit ordin să ne suim în două vagoane descoperite. Cam pe la miezul nopții am ajuns la Kanburi. Am coborît într-o beznă atît de cîmplită încît n-am putut vedea altceva decît felinarele purtate de japonezii și de muncitorii veniți în întîmpinarea noastră.

De la gară am mers pe jos vreo 4 km pe un drum aspru, bolovănos, ducîndu-ne fiecare bocceaua cum puteam. Oricum, eram ușurați că scăpaserăm din acele cumplite vagoane de marfă, în care ne chinuiserăm atîtea zile. Am fost duși la un lagăr de carantină alcătuit din cîteva cocioabe de bambus.

Japonezii ne-au spus că vor împărți întregul nostru grup în două. O parte se vor duce la Korekunta, iar ceilalți la Korenkurai, aflat la șase mile depărtare. Conform listei ce mi-a fost înmînată, eu urma

să rămîn la Korekunta împreună cu Kitchey în calitate de ajutor, în vreme ce Bul și Bala urmau să se ducă la Korenkurai.

Pe la miezul nopții, trenul a ajuns la Korekunta, unde am debarcat împreună cu grupul de care răspundeam. În vreme ce Bul și Bala cu echipa lor se îndreptau spre Korenkurai, japonezii ne-au condus la cocioabele în care urma să locuim.

Un sir indian, prin junglă, în urmărirea japonezilor

La sfîrșitul săptămîinii a sosit și ziua de plată în care, ca șef de echipă, trebuia să parcurg cele șase mile pînă la Korenkurai ca să ridic banii muncitorilor. După ce am ridicat banii, m-am dus la lagărul în care locuiau cei doi amici ai mei, Bul și Bala. I-am luat deoparte și le-am explicat planurile mele de evadare. A doua zi ni se promisese o zi liberă și am fi putut merge

toți patru la gară, să ne urcăm în primul tren spre Nikkay.

Dimineața însă, japonezii, în loc să ne anunțe ziua liberă mult așteptată, ne-au trimis la lucru la un pod șubred, care trecea peste o vale adîncă de vreo 200 picioare. Am observat că unul din lucrători nu putea păstra același ritm cu restul echipei, deoarece avea la picior o rană mult umflată. Cît a fost ziua de lungă, japonezii l-au tot bătut ca să îl facă să lucreze mai repede. S-a luptat, făcînd eforturi tot mai desperate ca să reziste. Și a reușit pînă cînd, din greșeală, s-a împiedicat de un japonez, izbindu-l cu un par de lemn pe care îl căra. Japonezul s-a lăsat cuprins de o furie turbată. Am crezut cu toții, cînd l-am văzut repezindu-se la muncitor, că îl va palmui răsunător. Omul stătea acum pe marginea podului, odihnindu-și piciorul rănit, cu spatele întors către japonezul care alerga și care, cum a ajuns lîngă el, l-a lovit cu sălbăticie. Nefericitul s-a prăbușit în prăpastia adîncă, izbindu-se în cădere de o grindă de lemn, aflată la vreo 30 metri deasupra fundului văii. Am înghețat cu toții în fața acestui spectacol de sinistru cruzime.

În aceeași seară, Kitchey și cu mine i-am așteptat pe Bul și Bala, însă aceștia n-au apărut. Eram foarte nemulțumit, deoarece aveam convingerea că numai prin respectarea cu strictețe a planului stabilit puteam dobîndi succesul. Dezamăgirea, la care se adăuga impresia tragediei la care asistasem după-amiaza, m-au făcut să petrec o noapte agitată.

După încă o zi de așteptare înfrigurată, pe îngerat, l-am văzut venind spre noi pe Bul, care mergea de unul singur de-a lungul liniei ferate. Prietenul nostru Bala renunțase la evadare, rămînînd să muncească mai departe în lagăr. Noi, ceilalți trei, eram hotărîți să ne încercăm norocul chiar în acea noapte.

După două ore de așteptare neliniștită, am auzit în sfîrșit semnalul trenului. Cînd s-a oprit, ne-am repezit la vagonul din fața noastră, un vagon

¹ Magazin istoric, nr. 3/1987.

de marfă descoperit, plin de cherestea. M-am cățărât primul, i-am ajutat și pe ceilalți doi camarazi să mă urmeze și le-am cerut să se culce cu burta lipită de cherestea. Celelalte vagoane acoperite erau pline cu militari. Toată noaptea am călătorit la lumina lunii și odată cu zorile am ajuns la Nikkay, o localitate aflată pe celebrul „drum al morții”, foarte aproape de frontiera thailandeză cu Birmania. Împreună cu „Trei pagode”, Nikkay este unul din ultimele avansposturi thailandeze. Aici au murit mii de prizonieri de război din cauza infometării și a holerei.

Sub bombele aliaților

Ca de obicei, trenul s-a ascuns din nou în junglă, staționând toată ziua. Noi nu știam încotro să pornim, unde era satul, dacă era vreunul. Ne-au ieșit în cale trei tinere thailandeze. Le-am oprit și le-am cerut să ne arate drumul spre sat. Ne-au spus să mergem tot înainte. După încă vreo doi kilometri am întâlnit niște santinele japoneze, care păzeau o trecere îngustă peste o prăpastie. Deși nu ne dăduserăm încă seama, ne aflam în lagărul de prizonieri despre care auziserăm atâtea lucruri înspăimântătoare și despre care spusese australienii că trebuie să ne ferim cu mare grijă. Am trecut de santinele fără să fim opriți și ne-au apărut deodată în fața ochilor obișnuitele colibe ale prizonierilor, construite de-a lungul „liniei morții”. Întilnind un indian, l-am întrebat încotro este satul. Ne-a spus și el să mergem tot înainte. Ceva mai târziu, am ajuns la crucea uriașă de care ne vorbisese prizonierii australieni într-una din nopțile petrecute în lagărul lor. Ne-am urcat pînă acolo și am citit inscripția închinată memoriei britanicilor, americanilor, olandezilor, australienilor și indienilor care muriseră datorită tratamentului nemilos al japonezilor.

După încă două mii de mers părea că ne afundăm tot mai adînc în junglă și am crezut că am luat-o pe o potecă greșită; ne-am întors deci înapoi, pînă am întâlnit o altă potecă a cărei bifurcație ne scăpase. În scurtă vreme am ajuns la Nikkay, un fel de sat mai mare.

A doua zi dimineața am plecat de acolo pătrundînd adînc în junglă. Am tot mers prin ploaia torențială care cădea fără încetare și, pe la amiază, am întâlnit linia ferată care ducea spre Birmania. Am continuat să mergem de-a lungul ei, avînsînd cu vreo două mii pe oră pînă cînd, la apusul soarelui, am ajuns la „Trei pagode”, punctul de frontieră dintre Thailanda și Birmania. Eram atît de obosiți, încît am căutat un loc unde să ne odihnim.

Dimineața, ne-am hotărît să ne croim drum pînă la Annaquin, următoarea stație aflată la cîteva kilometri depărtare. Am găsit și aici cîteva vagoane de marfă goale, garate pe liniile de triaj, și ne-am petrecut noaptea în condiții destul de pașnice într-unul din ele. A doua zi ne-am hotărît să rămînem pe loc, răbdînd de foame. Am moșnit cu mici întreruperi toată ziua, aruncîndu-ne din oră în oră cite o vorbă, fără a ne putea înveseli în vreun fel. Aveam un singur gînd: cînd vom ajunge oare la Moulmein?

Stăteam întins, cu ochii deschiși, cînd s-a auzit din depărtare zumzetul unor motoare de avion. Ridicîndu-mi capul, am scrutat orizontul dincolo de dealuri, încercînd să văd din ce direcție soseau avioanele. Au trecut cîteva minute. Nu se vedea nimic.

Deodată, două B-25 americane au apărut din senin, plonjînd în picaj drept peste vagoanele în care ne aflam și noi. Ultimul meu gînd jîmpea a fost că de această dată nu mai scăpăm. Abia am apucat să ne aruncăm pe podeaua vagonului și a început să plouă cu rafale de mitra-

lieră. Japonezii au răspuns cu un baraj zgomotos de arme antiaeriene. Dacă am fi sărit atunci din vagon, cu siguranță că am fi fost secerati. Deodată s-a făcut liniște. M-am întrebat însă dacă avioanele nu se vor întoarce sau dacă nu le va urma un alt val.

Cînd au reapărut, am sărit toți trei din vagon și ne-am adăpostit într-un crater adînc, aflat cam la 50 metri distanță. Mai tare decît șocul zguduitor al exploziilor, ne-a înspăimîntat ploaia de noroi amestecat cu pămînt, care ne-a acoperit cu totul. Apoi s-a făcut din nou liniște. Am văzut praful și fumul înălțîndu-se din direcția vagoanelor, iar sus, avioanele ca niște puncte se micșorau pînă la completa dispariție. Vagoanele în care ne adăpostiserăm înainte erau spulberate în bucățele, iar liniile de cale ferată erau rupte și îndoite. Avuseserăm noroc.

În după-amiază următoare, ne-am îndreptat către Thanbuzayat, un mic sat aflat în drum spre Moulmein. Am ajuns acolo pe o ploaie musonică torențială, în primele ore ale dimineții, cînd toată lumea dormea. Deși nu mai puteam de foame iar picioarele ne erau crăpate și umflate de atîta mers, aveam o singură grijă: să nu fi răătăcit drumul. Reușiserăm să ieșim din junglă și mergeam de la un cîtun la altul.

Ne-am odihnit vreme de cîteva zile la Thanbuzayat, pînă cînd ne-am simțit suficient de întremați și, într-o dimineață, am plecat la drum spre Moulmein, de-a lungul căii ferate. Am mers timp de treizeci de ore fără întrerupere, înfruntînd furtuna și ploaia pînă cînd, chiar înainte de revărsatul zorilor, am ajuns la Moulmein. Era încă întuneric și de o parte și de alta a drumului se conturau clădirile devastate de bombe. Sosisem, în sfîrșit. ■

Prezentare și versiune
românească:
George MAGHERU

ANAPREMIERA
EDITORIALA

SE DESPARTE AMERICA LATINĂ DE EUROPA COLONIALĂ?

FERNAND BRAUDEL

Am urmărit în numărul trecut modul în care Spania — și pe un plan mai larg Europa — au organizat exploatarea coloniilor din America Latină. Redăm în continuare, într-o versiune prescurtată, un alt fragment din ultima parte — aflată în pregătire la Editura Meridiane — a lucrării lui Fernand Braudel *Civilizație materială, economie și capitalism, secolele XV-XVIII*. Istoricul francez analizează raporturile economice stabilite între economia-univers europeană și zona periferică latino-americană, modalitățile prin care prima continuă să o exploateze pe cea de a doua și după cucerirea independenței politice de către statele sud-americane.

Comoara comorilor

Ca orice progres, și cel al Americilor a atras după sine distrugerea rinduicilor vechi. În același timp, produsele manufacturiere sosite masiv din Europa (indeosebi din Anglia și Spania) au inundat piețele locale și, date fiind calitatea și prețul lor mic, au atras după sine distrugerea treptată a industriilor autohtone. În sfârșit, circuitele comerciale s-au schimbat, când favorabile, când defavorabile traficului local. De exemplu, Peru lipsit de ținuturile lui miniere de sus (alipite, în 1776, la vicereatul de Buenos Aires) și-a pierdut anexa care, prin cererile ei de hrană și de produse textile, îi echilibra economia. Și încă odată, Noua Spanie a fost încercată de spăimântătoare zguduiri, provocate de foametea repetată din 1785 și 1786.

Destinul de ansamblu al Americii hispano-portugheze, ce se va numi mai târziu America Latină, depinde evident de un ansamblu mai larg decît el, adică de totalitatea economiei-univers europene în raport de care această Americă nu este decît o zonă periferică și bine strînută. Va putea ea să-și rupă legăturile de a-servire? Da și nu. Mai ales nu. Și asta din multe motive, cel mai important fiind faptul că Brazilia și America spaniolă,

O imagine a muncii în minele de aur din America Latină

chiar dacă aveau ici-colo nave și chiar marinari, nu erau puteri maritime (altfel stau lucrurile în ceea ce privește Statele Unite, ai căror marinari au fost adevărații „părinți fondatori” ai patriei). America hispanică, încă înainte de sec. XVIII și într-o și mai mare măsură în cursul acestui secol hotărâtor, a trăit sub o dublă dependență, cea a metropolelor iberice (Portugalia și Spania) și cea a Europei (și în primul rând a Angliei). Coloniile engleze nu avuseseră de rupt decît un singur lanț, cel care le lega de Anglia, și asta fusese de ajuns. Cealaltă Americă, dimpotrivă, nu s-a eliberat de Europa o dată cu sfîrșirea dependenței sale față de metropole. Ea a scăpat numai de unul din cei doi stăpîni care o supravegheau și o exploatau de multă vreme. Cum să fi renunțat Europa la aurul și la argintul Americii? Încă înainte de revoluțiile independentei s-au năpustit cu toții, încercînd să pună mîna pe moștenirea a cărei deschidere părea apropiată. Englezul a ocupat Buenos Aires în 1707, dar nu a izbutit să păstreze orașul; francezul a invadat Portugalia în 1807, Spania în 1808, grăbind emanciparea coloniilor spaniole.

Era justificată graba asta, lăcomia asta? Era ea întemeiată sau acționa un miraj? Era America, în acest început de sec. XIX, comoara, comorilor lumii, așa cum credea Nicole Bousquet? Pentru a rezolva problema am avea nevoie de cifre, de o estimare a produsului național brut al Americii spaniole și al Braziliei, apoi de o estimare a surplusului pe care America hispanică îl putea furniza Europei, pentru că acest surplus era comoara reală, cea pe care puteau pune mîna.

Unica evaluare credibilă a fost întocmită, numai pentru Noua Spanie, în 1810, de către secretarul *consulado*-ului de Vera Cruz, José Maria Quiros. Și ea nu dă decît producția fizică a Noii Spanii, adică, în milioane de pesos (cifrele sînt

rotunjite): agricultura 138,8; manufacturi 61; produse miniere 28; total 227,8 (în procent, aportul minier nu se ridică deci, ceea ce este de mirare, decît la 12,29% din total). Dar cum să treci de la producția fizică la produsul național brut? Adăugînd, în primul rînd, uriașa valoare a fraudei și ținînd seama de masa serviciilor, și ea importantă: într-adevăr, Mexicul este lipsit de riuri navigabile, transporturile făcute cu ajutorul caravelor de catiri au un volum mare, sînt dificile, teribil de costisitoare. Valoarea pe care ar putea-o atinge decît produsul național brut n-ar putea totuși depăși 400 milioane de pesos. Și cum de obicei se spune că producția *minieră* a Noii Spanii era egală cu producția restului Americii spaniole am putea oare, prin extrapolare, să propunem pentru aceasta din urmă (16 milioane de locuitori) un produs național brut de două ori mai mare decît cel mexican, adică maximum 800 milioane de pesos? În sfîrșit, dacă acceptăm pentru Brazilia anulul 1900 calculele avansate de J.A. Coatsworth, produsul național brut al acesteia ar fi ceva mai mic de jumătate din cel al Mexicului, adică circa 180 milioane de pesos. America „latină”, în ansamblul ei, ar atinge, prin urmare, un produs național brut global de aproape un miliard de pesos.

Tezaurul numărul unu al lumii

Aceste cifre, foarte aleatorii, ne îngăduie cel puțin o concluzie și anume că venitul pe cap de locuitor era scăzut: 66,6 pesos pentru fiecare dintre cei 6 milioane de mexicani; 50 pesos pentru cei 16 milioane de locuitori ai ansamblului Americii spaniole; mai puțin de 60 pentru Brazilia care număra ceva mai mult de 3 milioane de locuitori. În 1800, după cifrele furnizate de Coatsworth, venitul pe cap de locuitor nu ar reprezenta în Mexic decît 44% din același venit în Statele Unite, care atingea pe atunci, referindu-ne la propriile noastre calcule, 151 pesos sau dolari (cele două monede fiind echivalente).

Nu ne interesează doar stabilirea nivelului de trai al locuitorilor Americii Latine; trebuie să calculăm și ce trimitea ea în Europa, în raport de ceea ce primea de acolo. Pentru anul 1785, cifrele oficiale arată că spre Spania s-au îndreptat mărfuri în valoare de 43,88 milioane pesos și metale prețioase în valoare de 19,41 milioane, adică un total de 63,3 milioane. În sens invers, din Spania spre America, s-au trimis produse în valoare de 38,3 milioane pesos; soldul balanței era de 25 milioane. Aceste cifre nu sînt absolute. Dacă le adăugăm partea Braziliei ajungem la 30 sau 31 milioane pesos, dar această cifră, sprijinindu-se pe date oficiale, constituie o *li, mită inferioară*: ea nu ține seama de contrabanda puternică. Să convertim aceste 30 milioane de pesos (5 pesos = 1 liră sterlină) în lire sterline: „tezaurul” adus de Europa din America ar fi de ordinul a 6 milioane de lire, minimum. Aceasta este, evident, o sumă uriașă, deoarece, în medie prin 1785, Europa, inclusiv Anglia, scoteau din India aproximativ 1 300 000 lire.

America hispanică (avînd circa 19 milioane de locuitori) livra, prin urmare, în fiecare an, Europei, de patru sau de cinci ori mai mult decît India (avînd cam o sută de milioane de locuitori). America constituia într-adevăr tezaurul numărul unu al lumii, un tezaur care, pe deasupra, avea tendința să crească în imaginația populară pînă la proporții fabuloase. Un agent francez scria în 1806, în momentul în care războaiele napoleoneene provocau stocarea producției minelor, pe care nimeni nu risca să o trimită pe mare: „dacă ceea ce am auzit spunîndu-se este adevărat, mai bine de o sută de milioane de piaștri, în lingouri, aur sau argint, ș-ar afla în vistierile celor trei viceregate, de Peru, de Santa Fé [de Bogotă] și de Mexic...”

Destrămarea Imperiului spaniol s-a făcut cu înecîntitorul. Dar scadența era inevitabilă: din clipa în care Spania, industrializîndu-se, își relua în stăpînire coloniile, devenind altceva decît un simplu in-

¹ Indicator folosit de economia politică nemarxistă pentru a indica valoarea tuturor mărfurilor produse în țară, serviciile prestate și soldul comerțului exterior (adică diferența dintre valoarea exporturilor și cea a importurilor).

termediar între America și Europa, „căderea Imperiului era pe aproape, căci nici o altă națiune nu mai avea interes să-l păstreze spaniol”. În 1825, a început goana capitaliștilor englezi spre noile state ale Americii ex-spaniole și ex-portugheze, pe ale căror piețe și în ale căror întreprinderi miniere minele lor cresc. E logic să fie așa. Țările Europei se industrializau, urmînd exemplul Angliei, și se puneau la adăpost, asemenea ei, în spatele unor tarife vamale protecționiste. În aceste condiții, comerțul european ducea lipsă de aer. De aici, obligația de a se îndrepta spre piețele de dincolo de mări. Într-o asemenea cursă, Anglia era cea mai avantajată. Cu atât mai mult, cu cît ea folosea calea cea mai sigură și mai scurtă, aceea a legăturilor financiare. Din acel moment, legată de Londra, America Latină va rămîne la periferia economiei-univers europene, Statele Unite, constituite în 1787, vor avea — chiar și ele — destule dureri de cap pentru a ieși cu totul din ea.

Cu toate acestea, comoara comorilor, ca să revenim la ea, deși continuă să existe, pare să se subțieze peste măsură în sec. XIX. Faptul că toate împrumuturile „sud-americane” sînt cotate sub valoarea nominală reprezintă deja o indicație. Alte semne care vestesc perioada sumbră pe care o va cunoaște istoria Americii hispanice în prima jumătate a sec. XIX sînt: faptul că regresivitatea economiei europene (1817-1851) se declanșează foarte timpuriu în America de Sud, din 1810; că această criză a periferiei are efecte perturbatoare cumplite; că produsul național brut al Mexicului dă inapoi din 1810 și pînă în 1860. „Comorile” Americii s-au împuținat, dar s-au și irosit, căci îndelungatele războaie pentru independență au fost ruinătoare. Minele părăsite, odată cu încetarea pompării, au fost năpădite de ape și în primul rînd minele mari, celebre pînă în Apus prin randamentul lor. Acolo unde extracția nu era cu totul oprită, rămînea în urmă sfîrșimarea minereului; mai grav era faptul că mercurul

necesar amalgamării nu mai era livrat sau era livrat la prețuri excesiv de mari. Regimul spaniol asigurase prețul relativ ieftin al mercurului, distribuit de autoritățile publice. Imediat după cucerirea independenței, minele care mai lucrau erau adesea întreprinderi mărunte, exploatate prin simple galerii de scurgere, fără instalații de pompare.

Afaceri proaste la Bursa din Londra

În sfîrșit, asistăm la primele erori de apreciere ale țărilor dezvoltate în privința tehnicilor ce trebuie importate în regiunile „subdezvoltate”. Să ascultăm, în legătură cu inițiativele engleze, raportul consulului francez în Mexico din 20 iunie 1826: „Orbiți de minunile pe care le-au făcut la ei acasă cu ajutorul aburului, scrie el, au crezut că acesta le va face aici aceleași servicii. Mașinile cu foc au venit, prin urmare, din Anglia și, o dată cu ele, carele trebuincioase transportării lor; n-au uitat nimic, afară de drumurile pe care să treacă aceste care. Cel mai important drum al Mexicului, cel mai umblat, cel mai bun, este cel care duce de la Vera Cruz spre Capitală. Excelența Voastră își va face o judecată despre starea în care se găsește acest drum, de va ști că trebuie să înhami zece catiri la o carosă ocupată de patru persoane și meniți să facă zece pînă la douăsprezece leghe pe zi. Pe acest drum au trebuit să urce Cordilierii carele englezești: astfel că fiecare din aceste care nu folosea mai puțin de douăzeci de catiri; fiecare catir făcea șase leghe pe zi și costa zece franci. Oricît de rău era acest drum, el exista totuși și cînd au trebuit să-l părăsească, pentru a se îndrepta spre mine, n-au mai aflat decît poteci; cîțiva antreprenori, scribiți de piedicile întimpinate, și-au lăsat vremelnice mașinile în depozit la Santa Fé, la Encerro, la Xalapa, la Peroti; alții, mai cetezători, au făcut cu chelțulă mare drumuri care le-au dus mași-

nile pînă în gura minei; dar, ajunși acolo, n-au găsit cărbuni ca să le pună la lucru; acolo unde era lemn, au folosit lemnul; dar el e rar pe podișul Mexicului, iar minele cele mai bogate, cele de la Guanacato de pildă, sînt la mai bine de treizeci de ceasuri depărtare de păduri. Minerii englezi au fost uimiți cînd au dat de aceste piedici”.

Acestea erau și au rămas vreme îndelungată împreriările care au determinat afacerile proaste și cotele triste de la Bursa din Londra. Totuși acțiunile minelor mexicane, avînd în vedere mirajul exercitat de ele asupra publicului, procuraseră anumitor capitaliști cîștiguri uriașe. Guvernul englez reușise, de asemenea, să vîndă statului mexican material de război care servise lui Wellington pe cîmpul de luptă de la Waterloo. O compensație mărunță!

Pentru Eric Williams¹, superioritatea Europei (prin asta el înțelege apropiata Revoluție industrială a continentului) s-ar trage în linie dreaptă din exploatarea Lumii Noi, în mod deosebit din ritmurile accelerate pe care le-au imprimat vieții europene beneficiile constante ale plantațiilor, în fruntea cărora el plează cîmpurile de trestie de zahăr, lucrate de negri. Aceași teză, și mai simplificată, a fost susținută de Luigi Borelli care înscrie modernitatea Atlanticului și a Europei la activul zahărului, și deci al Americii, în care zahărul, capitalismul și sclavia merg mîna în mîna. Dar să fi fost America, inclusiv America minieră, singura creatoare a grandorii europene? Nu, fără îndoială, tot așa cum India nu a creat, ea singură, supremația Europei, cu toate că istoricii indieni pot susține astăzi, cu argumente de luat în seamă, că revoluția industrială engleză s-a hrănit din exploatarea țării lor. ■

Versiune românească de
Adrian RIZA

¹ Profesor de științe sociale și politice la Universitatea Harvard; s-a ocupat de problema comerțului cu sclavi negri în America Centrală.

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția 1988

20 DIN 20

CISTIGĂTORII

După ce în numerele 6 și 7/1988 ale revistei am publicat cele două serii de câte 10 întrebări ale concursului, 20 din 20, iar în nr. 9 au apărut răspunsurile corecte, iată-ne ajunși acum și în faza finală a actualiei ediții a concursului: cunoașterea celor 150 cîștigători ai premiilor acordate.

La fel ca și precedentele ediții, și concursul 20 din 20 s-a bucurat de o bună primire din partea cititorilor noștri, evidențiată atît prin numărul mare de participanți (5 384 concurenți, dintre care 1 499 au dat răspunsuri exacte tuturor întrebărilor), cît și prin bogata corespondență prin care cititorii noștri ne-au transmis gândurile și opiniile lor pe marginea concursului, expresii ale dragostei și prețuirii față de istorie și de revista noastră, corespondență din care vom publica unele fragmente, în cadrul rubricii Poșta concursului din acest număr și în numerele viitoare.

Remarcăm și la actuala ediție a concursului prezența colectivă a unor pasionați cititori ai revistei noastre din întreprinderi și instituții, precum și numărul mare de cercuri de istorie școlare, care, prin participarea lor, au evidențiat și pe această cale faptul că Magazin Istoric are numeroși și statornici prieteni în numeroase instituții și întreprinderi, în unități de învățămînt de pe cuprinsul patriei. Amintim, astfel, dintre participanții colectivi la concursul 20 din 20, pe lângă cei aflați pe lista cîștigătorilor: I.C.P.G.A. — București, filiala Timișoara, Cercul de istorie de la Școala generală Holboca, jud. Iași precum și unitățile timișorene: Întreprinderea materiale de construcții, „Electrotimis”, Institutul de sudură și încercări de materiale, G.I.G.C.I. Timiș, Cooperativa „Prestarea”, A.D.P.T.-Brigada I, Întreprinderea „Garofita”, I.L.P.P. „PECO”, Autobaza uzina-sector troilebuze, Spitalul clinic nr. 3, Laboratorul zonal de

pesticide, Stațiunea didactică experimentală, Centrul de calcul electronic al C.I.U.M.M.R., I.J.P.I.P.S. Secția metal-Torontal, O.D.U.S. Cartierul IV., Oficiul pentru studii pedagogice, Direcția județeană drumuri și poduri, Comitetul U.T.C. al Întreprinderii „6 Martie”.

Îi felicităm călduros pe toți participanții la concursul 20 din 20, urîndu-le, totodată, noi succese în viață și activitate.

Înainte de a prezenta lista cîștigătorilor, facem cîteva precizări:

— Premiile în obiecte vor fi ridicate de la sediul redacției, București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter, începînd cu data de 1 mai 1989, între orele 14.30-16.30 (luni-vineri) și 10-13 (sîmbătă). Termenul limită de ridicare a premiilor în obiecte este de 6 luni din ziua începerii distribuției; ele pot fi ridicate decît pînă la 31 august 1988, inclusiv.

— Cîștigătorii din provincie care nu se pot deplasa la București sînt rugați să ne solicite formularul tip pe baza căruia pot delega o altă persoană să ridice premiul. În acest scop, vor atașa la scrisorile lor un pîc timbrat, pe care își vor scrie adresa completă. Redacția nu asigură expedierea premiilor prin colet poștal.

— Abonamentele la Magazin Istoric pe un an și, respectiv, 6 luni, vor fi făcute începînd cu luna iulie 1989.

Precizăm că desemnarea cîștigătorilor — dat fiind numărul mare al participanților care au dat răspunsuri exacte tuturor celor 20 întrebări — s-a făcut, ca și la edițiile precedente, prin tragere la sorți.

Iată numele cîștigătorilor concursului 20 din 20, cărora le adresăm felicitările noastre pentru rezultatele obținute.

PREMIUL 1: 1 pick-up

1. MIRCEA LUPEA, Sibiu

PREMIILE 2-3: 2 aparate foto ORIZONT

1. CERCUL DE ISTORIE „SIMION BĂRNUTIU”, Liceul industrial Jibou

2. RADU-ALEXANDRU ARI-CESCU, București

PREMIILE 4-6: 3 aparate radio SOLO 500

1. MARIA VERONICA MAN, Sighetu Marmăției

2. CERCUL DE ISTORIE, Școala generală nr. 1 Dumeni, com. George Enescu, jud. Botoșani

3. CERCUL DE ISTORIE „PINTEA VITEAZUL”, Școala generală Budești, jud. Maramureș

PREMIILE 7-10: 4 ceasuri POLJOT

1. ANCA CIOBANU, Galați
2. FLORIN LUNGULESCU, Tulcea
3. IOAN BURSUC, Deva
4. AURELIA ECKEL, Lugoj

PREMIILE 11-15: 5 aparate foto SMENA 8 M

1. CERCUL DE ISTORIE „COLUM-NA”, I.U.G.T.C. Brașov

2. ECHIPAJUL PIONIERESC „DACIA FELIX”, Școala cu clasele I-VIII Chendrea, com. Bălan, jud. Sălaj

3. ANA-MARIA PREDESCU, București

4. FĂNICIA NEAGU, sat Costești Vale, com. Produlcești, jud. Dimbovița

5. ELENA N. MARCU, com. Dragodana, jud. Dimbovița

PREMIILE 16-25: 10 truse stilou SIRIUS

1. GHEORGHE MITAR, Miercurea Cluc

2. VALERIA MAZILU, com. Cărbunești Sat, jud. Gorj

3. IOANA CORINA PINTEA, sat Chendrea, com. Bălan, jud. Sălaj

4. CRISTIAN DRAGOMIR, com. Dragodana, jud. Dimbovița

5. IRINA TEGLAȘ, Șimleu Silvaniei

6. MARIA DIA, sat Ciolcești, com. Leordeni, jud. Argeș

7. AUREL NICORAȘ, Aninoasa

8. CRISTINA-LIDIA ANDREI, Timișoara

9. ION ENE, București

10. KATONA ADALBERT, Sfîntu Gheorghe

(Continuare în numărul următor)

POSTA MAGAZIN ISTORIC

În prag de An Nou, 1989, adresăm tuturor cititorilor și colaboratorilor revistei, împreună cu urările noastre de multă sănătate, bucurii și fericire, tradiționalul La mulți ani! Acum, când facem bilanțul anului încheiat, urăm cititorilor și colaboratorilor revistei noastre — oameni ai muncii de diferite vârste și profesii, din toate colțurile țării — noi și importante succese în viața și activitate.

Adresăm, de asemenea, călduroase urări de multă sănătate, fericire și succese în activitate colectivelor de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Științei”, colaboratorilor noștri apropiați în procesul de tipărire a revistei, precum și colegilor din biblioteci, muzee, arhive pentru deosebita lor sollicitudine și cooperare.

Aceleași calde și prietenești urări transmitem prietenilor și difuzorilor revistei din întreprinderi, instituții, școli și facultăți, din orașe și sate, tuturor celor care difuzează și popularizează revista noastră.

LUMEA 25

Primul săptămânal românesc de politică externă Lumea a intrat în cel de al 26-lea an de apariție. De un sfert de secol revista Lumea reflectă ampla deschidere spre lume căreia i-au dat contur și substanță orientările celui de-al IX-lea Congres al P.C.R. în strânsă conexiune cu fenomenul internațional contemporan. Politica externă, dinamică, realistă, principală promovată de România socialistă pe plan mondial, contribuțiile de cea mai mare valoare la cauza libertății, independenței, păcii, progresului și colaborării popoarelor, ale președintelui Nicolae Ceaușescu, eroul păcii, sint, număr de număr, prezentate, analizate, comentate în primul săptămânal românesc de politică externă. Prin aceasta, revista Lumea și-a așezat prețurile așulei de mii de cititori care văd în recunoașterea de care se bucură pretutindeni politica externă românească, locul demn al națiunii noastre între națiunile libere ale globului, o parte integrantă a istoriei noastre contemporane, un puternic și legitim motiv de mândrie patriotică.

PE NERA, ÎN BANAT

IOAN ARPAȘ, din Timișoara: În nr.6/1988 ați publicat o stiră din zîrlul României din 16 iunie 1938 referitoare la un Popa Simeon, din Hălmașu, care „la anul 1450 a scris cele patru evanghelii în limba literară a timpului său”.

În realitate, precizează cititorul nostru, după cum a demonstrat prof. Traian Mager în revista Hotarul din Arad, nr. 5-6/1936 și în lucrarea sa *Tratatul Hălmașului. Contribuții la istoria unirii. 1918-1919*, Arad, 1938, acest Popa Simeon a trăit în Banat, într-un sat de pe apa Nerei, unde, într-adevăr, a sfârșit de scris acele tetraevangelii „la anul 1450, luna iulie, ziua 10, în zilele lui Io Iancu voleydu”, după cum consemnează o însemnare aflată la sfîrșitul manuscrisului.

POȘTA CONCURSULUI

S-a încheiat deci și concursul 20 din 20. Numele câștigătorilor sînt publicate în pagina 62 a acestui număr și vor continua în numărul viitor.

Din bogata corespondență sosită pe adresa acestui concurs, reproducem — ca și cu alte ocazii — câteva fragmente, semnificative pentru largul interes cu care a fost primit de cititorii noștri, precum și pentru marea prețuire pe care aceștia o acordă istoriei.

Astfel, IONEL NEGRU, din Timișoara, secretar adjunct al Comitetului de partid al Secției Magazin de ridicat și utilă minieră I din cadrul întreprinderii mecanice Timișoara, după ce ne aduce la cunoștință faptul îmbrăcîrător că, numai în această secție a marilor întreprinderi timisorene, Magazin istoric are 105 abonați, continuă: În semestrul I 1988, secția noastră și-a realizat și depășit sarcinile de plan la toți indicatorii, situîndu-se pe locul întâi în cadrul întrecerii socialiste la nivel de întreprindere. Colectivul secției noastre realizează 1,5 miliarde lei producție marfă pe an, producție destinată atît economiei naționale cît și exportului. Revista dv. este citită cu mult interes și, pe lîngă cele 105 abonamente, avem la punctul nostru documentar o colecție completă Magazin istoric.

Din aceeași întreprindere timisoreană, ne scrie un grup de muncitori din cadrul Secției scolare, în numele cărora semnează MARINEL COJOCAR, strungar, GHEORGHE MATHE, lăcătuș, JEAN STĂNUSOIU, strungar, ANA TANASĂ, seculer, care ne mărturisesc satisfacția și interesul cu care au participat la acest concurs.

Tot din Timișoara, o scrisoare semnată de OCTAVIAN VĂSIAN, TEREZIA DORNEANU, PETRU TĂRANU, AUGUSTIN BOTOS și RODICA SAS ne aduce vești din partea cititorilor și prietenilor revistei noastre din cadrul întreprinderii pentru livrarea produselor petrolului „Peco”, unde Magazin istoric are, de asemenea, un mare număr de abonați: Este primul nostru concurs la care participăm și, cu acest prilej, mulțumim revistei pentru articolele publicate, din care ne-am îmbogățit cunoștințele privind atît istoria poporului nostru, cît și a altor popoare.

Eleva ELENA STELIANA TĂGOREAN, din București, corespondentă a revistei și statornică participantă la concursurile noastre, ne împărtășește impresiile sale pe marginea unor articole apărute în ultimele numere ale revistei. La rîndul său, RADU CRĂCIUN, elev al Liceului „Bolyai János” din Sfîntu Gheorghe, ne scrie: Din 1980, am participat la toate concursurile revistei, îmbogățindu-mi cunoștințele de istorie. Acest concurs, 20 din 20, mi s-a părut deosebit de interesant, prin forma atractivă de prezentare.

Din Tirgu Jiu, NICOLAE GOLGOJAN, muncitor excavatorist la întreprinderea mîieră Rovinari, consideră concursul 20 din 20 încă un prilej de a răsfăși paginile revistei Magazin istoric. Multe fapte și cunoștințe istorice ne sînt reîmprospătate prin aceste concursuri care ne mențin treaz interesul pentru istorie.

În fine, mai consemnăm și aceste gînduri ale pensionarului GHEORGHE ZAMFIR, din Medgidia: Sînt un statornic cititor al revistei și participat la concursurile organizate. În activitatea mea, pe lîngă sarcinile de serviciu, desfășurînd și activitate de educator și propagandist, articolele din paginile revistei mi-au fost de un real folos. Am, ca pensionar, studiez cu aceeași pasiune și popularizez conținutul revistei.

Mulțumim tuturor celor care ne-au scris, felicitîndu-i, totodată, pentru marea lor dragoste pentru istorie, pentru atașamentul lor față de Magazin istoric și pentru strădaniile de a populariza revista în rîndurile unor noi categorii de cititori și abonați.

CONTENTS (Romănian History) 70 YEARS SINCE THE FORMATION OF THE UNITARY ROMANIAN NATIONAL STATE: I. Ardeleanu, Al. Dobre, I. Dumitriu-Snogov, E. Ioniță, M. Mușat, L. Oanea, I. Popescu-Puțuri, Al. Roz, M. Ștefan, Gh. Unc • E. Preda 1938-1940. Victor Slăvescu's Diary (III) • In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) 70 ANNÉES DEPUIS LA FORMATION DE L'ÉTAT NATIONAL UNITAIRE ROUMAINE: I. Ardeleanu, Al. Dobre, I. Dumitriu-Snogov, E. Ioniță, M. Mușat, L. Oanea, I. Popescu-Puțuri, Al. Roz, M. Ștefan, Gh. Unc • E. Preda 1938-1940. Victor Slăvescu — Journal (III) • À Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) 70 ЛЕТ ОТ ФОРМИРОВАНИЯ РУМЫНСКОГО ЕДИНОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА: И. Арделяну, Ал. Добре, И. Думитриу-Снагов, Е. Ионица, М. Мушат, Л. Оаня, И. Попеску-Пуцурь, Ал. Роз, М. Штефан, Г. Унк • Е. Преда 1938-1940. Виктор Слэвеску — дневник (III) • В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) 70 JAHREN SEIT DER GESTALTUNG DES NATIONAL-EINHEITLICHEN RUMÄNISCHEN STAATES: I. Ardeleanu, Al. Dobre, I. Dumitriu-Snogov, E. Ioniță, M. Mușat, L. Oanea, I. Popescu-Puțuri, Al. Roz, M. Ștefan, Gh. Unc • E. Preda 1938-1940. Victor Slăvescu — tägliche Aufzeichnungen (III) • In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) 70 AÑOS DESDE LA FORMACIÓN DEL ESTADO NACIONAL UNITARIO RUMANO: I. Ardeleanu, Al. Dobre, I. Dumitriu-Snogov, E. Ioniță, M. Mușat, L. Oanea, I. Popescu-Puțuri, Al. Roz, M. Ștefan, Gh. Unc • E. Preda 1938-1940. Victor Slăvescu — notas diarias (III) • En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, București,
Calea Griviței, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201 ; telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

București, Intrarea Ministeriului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACȚIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matel, Ioana Ursu Năstăsel, Marian Ștefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc., de la oraș și de la sate. Prețul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

42 427

MAREŢA UNIRE

1 DECEMBRIE 1918